

భారతి

ఫిబ్రవరి 1968

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల/ఒకరూపాయి

14/3/68

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభు ప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1968

సంపుటము: 45 :

: సంచిక 2 :

విడివత్రిక వెం ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి 1968

ఎవరది దూరంగా

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు 1

పెద్ద దూగాం శాసనము

శ్రీ కజ్జి సాంబమూర్తి శాస్త్రి 3

తెలుగు హిందీ సాహిత్యములలో

ఆధునిక యుగకర్తలు

శ్రీ బయ్యో వెంకటసూర్యనారాయణ 8

నిరీహా

శ్రీ వేగుంట మోహనప్రసాద్ 15

భావభేదము - రసదృష్టి

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు 17

మాయ

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర 20

సంస్కృత సారస్వతమున జంటకవులు శ్రీ ఈ. వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు 29

తప్పించుకుపోయావు

శ్రీ సి. నాగేశ్వరరావు 42

ప్రథమ ప్రాసంగిక వ్యాకరణము

డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం 43

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్ 48

సాహితీ వ్యాసంగం

ద్వితీయ అంతర్జాతీయ తమిళ

శ్రీ తి. రా. 57

మహానభ - ఒక సమీక్ష

73

గ్రంథవిమర్శలు

ఈ విషయములను గురించి

ఎవరది దూరంగా

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

ఎవరది దూరంగా

చెదరిన కేశరాజితో

బొప్పికట్టిన ఫొలంతో

విసరు వాయు భురికలకు

కంచిన కపోత సాళితో

దెబ్బతిన్న భుజాలపై

మాయని గాయాలతో

అడుగుతో అడుగువేస్తూ నడచే

గ్రహణం విడువని చంద్రునిచే !

ఎవరది దూరంగా.

ఆడినమాట తప్పక మెప్పుకై

అవసరమైతే సముద్రంలో దూకి

చావడానికైనా వెనుదీయక,

వచ్చే వరదల్లో కొట్టుకొని

పోవడానికి సిద్ధంగా ఉన్న

శాంత సహన భావ రూపం.

తాకితే కాల్చని మణిదీపం

ఎవరది?

ఆకలి దారిద్ర్యపు పెండలలో

కాలు సాగని ఖనుక దిబ్బలపై

గమనం సాగిస్తున్న సాహసమతి

నిన్న వేసిన తప్పుటడుగు పరిణామం

ఇవాళికైనా తెలిసి రావడంలేదు.

గడచిన ఏ ఒక స్థితిని

తిరిగి ఎవడూ కూర్చలేదు.

ఆఖరికి భగవంతుడైనానరే !

కాలం ఎవరి చెప్పుచేతల్లోనూ ఉండదు.

కాలం ఎవరినీ ఎన్నడూ లక్ష్యపెట్టదు.

భోజన సమయంలో టేబిల్ పై నుండి

క్రిందపడి ముక్కలు ముక్కలైన

గాజుపాత్రపై ఆశ వదలి

క్రొత్తదానికోసం వ్రయల్పించు.

లేనిపోని మనుకారం పెంచుకొని

పగిలిన ముక్కల నేరి కూర్చి నిలుపుతూ,

తల వాల్చి, అవేదన పడేకన్నా

అలౌకిక మేముంది? జీవితంలో.

ఇంతకూ ఎవరది?

జ్ఞానకం రావడంలేదు.

చితికిన సౌందర్యదీపం.

తెలివెచ్చి ఊడిన స్వప్నం.

గంధంలేని వెలుగులేని

వర్ణంలేని శోహ వలయం.

ఎక్కడ చూచానో పూర్వం

గుర్తుకు రావడంలేదు.

బుతువులు వచ్చిపోతూనే ఉన్నవి.

దొడ్లలో, బయళ్లలో గడ్డిపోచలు.

అక్కడక్కడా ఉద్గమిస్తున్నవి పూలు.

బ్రతుకులు తెల్లవారిపోతూనే ఉన్నవి.

కాలం కదలుతూంది నదివలె.

క్రమిస్తున్నవి_లిప్తలు తరగలవలె.

వయస్సు పెబడివస్తూనే ఉంది
ఆయువు తరగిపోతూనే ఉంది.

ఆకులపై చిగుళ్లపై పూలపై పండ్లపై
ఉదయం మెరస్తూన్న మంచు బిందువులు.
సూర్యుడు పైకి ఎక్కిరావడంతో
అంతలో ఎక్కిడివక్కడే ఇగిరిపోతూన్నది,
అక్కడికక్కడే కనిపిస్తూ ఆర్ద్రత బ్రతుకులో
ఎక్కిడికక్కడే నూయనూతూంది అంతలో.

ఎండలో చలిలో వానలో
నిశ్చలంగా నిలచిన రోదసి,
అత్మనేత్రంవలె తెరచుకొని
దాగిన రహస్యానికి సాక్షిగా ఉంది.

ఔజ్వలం సౌభాగ్యం సంస్కారం
పూర్వచరిత్రలో ఆకాశమంత ఎత్తుగా
భవిష్యత్తుయోజనలో స్వప్నమంత సొగసుగా
వర్తమానంలో వాస్తవంగా పీడకలగా
ఎదురౌతున్నది ఎవరది?

బరువు రెప్పలక్రింద
అణగిన వెలుగులతో,

వెలుగు చూపుల క్రింద
దాగిన చీకట్లతో,
మెడపై వేరాడు ముఖాలతో
దుస్థితిలో కంపించు మనస్సులతో,
మొగిలు మెరపు కనుచూపులతో
చెవులు దిబ్బళ్లునేయు గోడులతో
ఎండలు కాసిన కన్నులతో
చీకటి కుమ్మివ కన్నులతో
స్త్రీలు — పురుషులు, పిల్లలు;
ఈ దీపమూర్తి నాశయించిన
ఎండరో దౌర్భాగ్య మహాభాగ్యులు.

శరీరంలో జీవం ఉంది, నృత్యపు ఉంది.
మనస్సులో దైవత్వం ఉంది, దానవత్వం ఉంది.
మానవునిలో దానవత తలఎత్తినపుడు
ఎవడికివాడే ఏ దేశంలోనైనా,
వేరువేరు పోతల్లో అజ్ఞాన రూపాలు.

మానవునిలో మానవత చివురు తెత్తినపుడు
ఎవరైతేనే ఏ దేశమైతేనే?
అంతా ఒకటే ఆకృతిలో, చెతస్యశిఖలు.

పెద్ద దూగం శాసనము

శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి

శ్రీ కాకుళాక్షిల్లా నరసన్నపేట తాలూకా పెద్దదూగం గ్రామములో పదునాలుగు సంవత్సరముల క్రిందట బయటపడిన యీ శాసనము భారత ప్రభుత్వమువారి పురాతన శాసన శాఖవారికి రూ 600-00 ల బహుమానమునకు పాఠమైనది. ఈ శాసనము ఆకరమున చిన్నది. మూడు రేఖలు మాత్రమే. దాత ప్రసేద్దుడు కాదు. భాషగూడ ప్రశస్తిమైనది కాదు. అయినను దీనికింత ఘనత ఎట్లు వచ్చిందో విచారించవలసియున్నది.

శాసనమునందు దానకాలము, తిథి, అనురేందు విశేషము లగపడుచున్నవి. ముందుగా కాలమును విమర్శింతము. దాత శత్రుదమనమహారాజు. విజయసింహపురమునుండి 9 వ సంవత్సరమున ఈ దానమును ప్రకటించెను. ఆ 9 వ సంవత్సరము ఏ శకమునకు సంబంధించినదో తెలియదు. కళింగమును పాలించిన పూర్వగాంగవంశజులగు హస్తివర్మ మొదలగు రాజులు తమ విజయరాజ్య సంవత్సరములను దక్క వితర శకములనువేసి పేర్కొనలేదు. కావున వారి కాలనిర్ణయము మిక్కిలి కష్టముగా మున్నది. విరేకాక భారవేలుడు నమ్మదగువుడు మొదలగు ప్రాచీనులగూడ కాలమును తెలుపలేదు. అయినను విదేశీయుల వ్రాతలవలననూ, ఇంకను మఱి కొన్ని యావరములవల్లను వారి కాలములు నిర్ణయింపబడినవి. ఈ పూర్వగాంగుల కాలము నమ్మదగువుని కాలము వలన ప్రాయశః నిర్ణయింపబడుచున్నది. ఈ శాసన కాలమునుగూడ అతని కాలమును బట్టియే నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

హస్తివర్మ లిరువురు అందఱుడు పాలనామయలకు కూటమి. అతడు వైశ్యముక హస్తివర్మ ఇతడు నమ్మదగువునివే ఓడించబడినట్లు అలవోబాదు శాసనమున గలదు. కావున క్రీ. శ. 350 వాటి

వాదు. కావున అతని కాలము నిశ్చయముగా తెలియుచున్నది. రెండవవాడు గంగవాన్సవర్మ. ఈతని కాలము తెలిసికొనుటకు ఉపాయము లేకున్నది. సాధారణముగా వ్యాతకులు నమ్మదగువుని కాలము నుండియే ఇతరుల కాలములన్నియు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈ హస్తివర్మ కాలమును తిప్పి కొంత ప్రాచీనత్వము పెంకికరించి నమ్మదగువుని తరువాతిదిగా చెప్పుచున్నారు. కాని అది సరియైన మార్గమని అంగీకరించుట వ్యాయముకాదని నా తలంపు. ప్రాచీన కళింగరాజులు తమ విజయరాజ్య సంవత్సరములను చెప్పుకొనిరి.

శత్రుదమన మహారాజు	9 సం॥
చండవర్మ	17 సం॥
నంద్యభంజనవర్మ	20 సం॥
తిర్లంగి శాసనకర్త	28 సం॥
ఇంద్రవర్మ	39 సం॥
దేవేంద్రవర్మ	51 సం॥
(రాజసింహ) హస్తివర్మ	80 సం॥
(రాజసింహ) ఇంద్రవర్మ	87 సం॥

ఈ రీతిగా 397 సంవత్సరముల వఱకు తమ కాలములను తెలుపుకొనియుండిరి. వీరు ప్రాచీన గంగ వంశమునకు చెందినవారు గంగులవలదుదురు. తరువాతి రాజులు శలివాహన శకములను పేర్కొనుచున్నారు. కావున వారి విషయమై ఏ సందేహములను లేపు గాగేయ హస్తివర్మ ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములనేకాని శకాదికాబ్దములను చెలువలేదు. అయినను అతని శాసనమునందలి ఆత్మప్రసాదమైన ఆంధ్రసింహిల్పి యతనిని నమ్మదగువునికంటె ఎక్కువైనదిగను తక్కిన కళింగరాజులకంటె బిడ్డయిన గను నిర్ణయించినారు. ఆ తిప్పిబట్టియే ఆంధ్ర ప్రతిక ఉగాది సంచికలో హస్తివర్మ ఉర్దా శాసనము

నకటించిన వారతనిని (క్రీ. శ. 2, 3 శతాబ్దముల వాడని నిర్ణయించిరి. ఇందెవరి వ్రాత పద్ధంత మగును?

వేదవేదాంగాది సమస్త వాఙ్మయమును పృథయ ఫా కములందే లిఖించికొని ప్రాచీన విజ్ఞాన భాండాగర మును ల్లిదనటచుకొనెడి యా దినములలో లిపి పరిణామము అంతవేగము గాదు. మూడు, నాలుగు శతాబ్దములకించుక మార్పు కొన్ని యక్షరములలో నగ నడుచు. ఎన్ని శతాబ్దములుగానో నచ్చుచున్న తాళవ్రత లిపి ముద్రణ యంతయులనలన విశేషముగా మార్పు చెందినది. అయినను నీ ఊటకలయుల కాలమందు పైతము నపకాము, బండ్రీ, అంగాకరకాయ, రోంకలి, నమ్మించెను, అంమ్మనోము, లోన, చేసెనూ మొదలగు వ్రాతలు కొందఱి లేఖలలో నగనడుచునే యున్నవి. కీ. శే. మా తండ్రిగారు తాటాకు పైని వ్రాయునపుడు గంటమును బట్టుకొను రీతి గనే ఫౌంటన్ పెన్సుగూడ బట్టుకొని వ్రాసెడివారు. ఏతావతా చెప్పదంచినదేమనగా లిపి బహుశతాబ్దము లకుకాని మార్పుచెందుట ఆ ప్రాచీనకాలమున సంత విము గాదని.

ఈ ప్రాచీన శాసనము కాలము నిర్ణయించుటకు వేటొక మార్గము నూతనముగా గోచరించినది దాని నీ క్రింద చూపుచున్నాను మొదట చంద్ర గుప్తుని కొడుకు నమ్మద్రగుప్తుడును; నాతని కొడుకు రెండవ చంద్రగుప్తుడునుగదా వర్మత్రయము ఈ ముప్పురు రాజులలో నేయె కరికో విక్రమాదిత్యుడను బిరుదము గలదు అతని యాస్థానమున నవ రత్నములని ప్రసిద్ధి నందిన కవిపండిత ప్రవరు లుండువారు వారిలో కాలిదాసు మహాకవి యొకడు.

ధన్వంతరి క్షుణ్ణ కామరసింహ బాణ
భేతాశిభట్ట ఘటకర్పర కాలిదాసాః
భ్యాతో వరాహమిహరో న్యరతేనృదాయాం
రత్నాని వై పరరుచి ర్నవన్వికమన్య॥

అను సూక్తి ప్రసిద్ధమే.

రెండవ చంద్రగుప్తుడే విక్రమాదిత్యుడని కొందఱును, నమ్మద్రగుప్తుడే విక్రమాదిత్యుడనియు నాతని దండయాత్రనే కాలిదాసు రఘుదిగ్విజయ

యాత్రగా వర్ణించినాడని కొందఱునుఁ జెప్పుదురు. చంద్రగుప్తు లిరువురును విక్రమాదిత్యులైన గావచ్చును. కాని విద్యార్థిరాధులుమాత్రము గారనుటకు సంశయములేదు. నమ్మద్రగుప్తుడు సర్వవిద్యా సాధుడు, నెకల కళాపాఠిణుడుమనవి యంభోబాదు శాసనమున పొరిషేణుడు చెప్పిన చెప్పరాదు. అట్టి విద్యా వివేకములు గలవాడు కళాసాసనువు నగుటచేతనే తన యాస్థానమున కవిపండిత ప్రముఖుల నవరత్నముల నుంచుకొని భాషాశాస్త్రములకు వృద్ధి చేకూర్చినాడు. నమ్మద్రగుప్తుని అంభోబాదు శాసనమునకును కాలిదాసుని రఘువంశమందలి మూడు వాలుగు సర్గముల కును అత్యంత సన్నిహిత సంబంధమున్నది. దానిని వేటొకమాట తెలుపుదును.

కాలిదాసు నమ్మద్రగుప్తుని యాస్థానకవియైనను గాకున్నను కీతని సమకాలికుడనుట కేయర్థంతరము లేదుకదా! కాబట్టి కాలిదాసు (క్రీ. శ. 350 ప్రాంతమువాడని గ్రహించుట కేయర్థంతరము నుండదు కాలిదాసుని కాలము సమనరించి ప్రాచీన గంగరాజుల కాలము నిర్ణయించుటకు గోచరించిన నూతన మార్గమేదనిగా-కాలిదాసు తన వాటక త్రయ మున మొదటిదగు మాలింకాగ్నిత్రయ (వస్తా వనమున 'వఫిత యశసం భాన సౌమిల్లక కవ్యురా దీనాం ప్రబంధాల్లికమ్య వర్తమాన కవేః కాలిదానన్య క్రియా యాం కథం పరిషేదో బహుమానః' అని భాసుని దుకు బూర్వదుగను బహుమాన్యుడు గాను శాసించినాడు. ఇంతయొక భాసుని వాక్య మును 'దేవ్య ముదోదకీ... సేయం శ్రీకరిపారలోక వనికాభగ్గౌతి విజ్ఞాన్యతాం' అను వదములుగల దాని నను కరించితే -

సాతుం న్నపథమం న్యవన్యతి జలం
యుష్మై స్సప్రీతేషు యా
నాదత్తేప్రియమండనా విభవతాం
స్నేహేన యా పల్లవమ్
అద్యేనః కనుమ ప్రసూతి సమయే
యన్యో భవత్యుత్సవః
సేయంయూతి శకుంతలా పత్రిగృహం
నన్యై రనుజ్ఞాయతామ్॥

అను శ్లోకమును రచించినట్లు స్పష్టపడుచునే

యున్నది. కాబట్టి కాలిదాసునకు భానుడు పూర్వుడు. ఎంతకాలము పూర్వుడో యని చూచినపుడు మూడు అరములైనను బూర్వుడై యుండుననియు, దీదరమున కిరువదేనేండ్లు చొప్పున లెక్కించిన దెబ్బదేనేండ్లు ప్రాచీనుడుగా నగుననియు దెలుసు. అయినచో కీ. శ. 350 ప్రాంతముననున్న కాలిదాసునికంటె బూర్వు డగు భానుడు కీ. శ. 290 ప్రాంతమువాడగును. ఇంకను గొంత పూర్వుడైనను గావచ్చును.

భానుని కాలము తెలిసినచో తక్కిన విషయము లును సుగమములగును. భానుని నాటకములు పదమూడింటిలో తలలోకలు (వస్త్రావనా భరత వాక్య ములు) లేని దొక్క దరిద్రదారదత్తము. తక్కిన యన్నిటియందు నా రెండు నొక్కరీతిగానే యున్నవి. అందు భరతవాక్య మిది—

ఇమాం సాగర వర్తంతం

హిమవద్వింధ్యకుండలామ్

మహా మేకాతపరాంకాం

రాజసింహాః (వశాస్తునః॥

ఈ శ్లోకమున నిర్దేశించబడిన రాజసింహు డెవడు? ఏ దేశపువాడు? ఇది యాతని దిరుదుమా? లేక నామమా? పదుమూడు నాటకములందు బ్రళం సింహుడిన నాడెక్కడా? లేక పెక్కురా? అను ప్రశ్నములకు పరిష్కారములను కావ్యనాటకములందు సమాధానము లభింపదు ఏ గద్వదవ్య నైజంధము లందుగాని దృశ్య శిష్యకావ్యములందుగాని రాజసింహు డనుపే రుగవడలేదు. అక్కడక్కడ వర్ణనానరమున వితర ప్రశస్తి వాచక పదములతోగూడి యీ పద మును గోచరించినను నీ కృతులందువలె దిరుద వాచక మునుగాదు. పే రనలేకాదు ఇంక నీ దిరుదాంధరుని గనుగొనుటెట్లు? భానునిచే బహుళముగా సకల మహిమండలమును బ్రళాసించుగాతముని యేరాజ సింహు డాశాసించబడివాడో యాత డీకలింగ మహి మండల శాసనుడు ప్రాచీన గంగరాజుల శాసనములం దిత డగువడును. ఒక్కపురుషుడు గాదు—ఇరువురు రాజులు. ప్రాచీన గంగరాజుల శాసనములలో వనర్క మాన విజయరాజ్య సంవత్సరము 28 నాటి తిర్లింగ శాసనమును 80, 82 సంవత్సరములనాటి హస్తి వర్మ ఉర్లాం, నరసింగవల్లి శాసనములను 87 సంవ

త్సరమునాటి ఇంద్రవర్మ అచ్యుతాపుర శాసనమును లిఖించినాడు. చెక్కినవాడు నొక్క పురుషుడే. భాను చంద్రుని కొడుకు వినయచంద్రుడనువాడు 28 సం॥ శాసనమున 'వనర్క మాన విజయరాజ్య సంవత్సరవ్య అష్టావింశతి తమవ్య పాల్కుణ కృష్ణోష్ణమ్మామ్' అనియు. 80, 82 సం॥ శాసనములందు 'వనర్క మాన విజయరాజ్య సంవత్సరా అంతిః కార్తిక దిన 7 (వస్తమా).

ఇదం వినయచంద్రేణ భానుచంద్రవ్య మానునా శాసనం రాజసింహవ్య లిఖితం స్వముఖాక్షయా మండ లాగ వినిష్ఠేన నిష్ఠిష్ఠారాతి సంవాతేః॥ శ్రీమహా ౭ ప్రతి మాక్ష్యవీరభాతీలవ్య శాసనమ్' అనియు, అచ్యుతా పుర శాసనమున 'వనర్క మాన విజయరాజ్య సంవత్సరాః సప్తాశీతిః (87) వైత్రామావాస్యం

ఇదం విజయచంద్రేణ భానుచంద్రవ్య మానునా

శాసనం రాజసింహవ్య లిఖితం స్వముఖాక్షయా॥'

అనియు లిఖించినాడు వీరిలో తిర్లింగ శాసనకర్తకు (దాతకు) రాజసింహ దిరుదము లేదు నాస్తిత్వము. ఇంద్రవర్మకు మాత్రమే కలదు భానుని నాటకముల యందలి రాజసింహుడు ఒక్కడో? పెక్కుడో? మఱుకు తెలియదు. ఒక్కరిని అన్ని నాటకములు ప్రాసించుడు ఆ నాటకములందు ప్రసక్తుడైన రాజసింహుడుగూడ ఒక్కడే అనుటకు ఏ ప్రతిపత్తి ఏదియూ ఉండదు. ఆ రాజసింహుడు ఈ గంగామలకులలింకులలో నేనడో ఒకడేయని యుపనామము ఎవడోయన నేం— హస్తివర్మ శాసనముచే గంగామలకుల ఎలిమ్మడైన మహారాజ హస్తివర్మయేమై యుండును.

హస్తివర్మ కలింగమున గాంగ సామ్రాజ్యమును స్థాపించినవాడు. అతని రాజ యంభంము సింహము. ధాన్యము మొదలగుసవికీలను కొలపాత్రలపైసింహము బొమ్మయు, నానిక్రింద మహారాజ హస్తివర్మణః అను పేరును పోతపోయబడుచుండెడివి. ఏదో కొలపాత్ర యొక్క చిహ్నముక్కుమీద ఈ రాజముద్రిక లభించి నది. అది శాసన శాసనానికి సంబంధించి. కాబట్టి ఇతడే ప్రాచీన గాంగరాజులందఱిలోను మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ఇతనికి కేవల రాజసింహ దిరుదమేగాక రాజ భీత దిరుదము నున్నట్లు తెలియవలెను.

మండలాగ వివిష్టవిస్తీర్ణాంతి సంహతః।

శ్రీమతోః ౭ ప్రతిపాజ్ఞానరణాభిరవ్య కాననమ్॥

అను శ్లోకమువలన గూడ ఇతడు మహావర్ష కమకాలి
యనియు ఏకం కలింగములను వికృతముగా పాలిం
చిన చక్రవర్తియనియు స్పష్టము. స్పష్టముగా నీతడు
రాజ్యమున కెప్పుడు వచ్చినాడో, ఎంతకాలము పాలించి
వాడో మనకు నిర్ణయించుట కవకాశము లేదుగాని
ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సం॥ 87 నాటికి కీర్తి
శేషుడైనట్లు మాత్రము ఇంద్రవర్మ కాననమువలన
తెలియుచున్నది హస్తినర్యయే రాజసింహాద్యయ్య.
ఇతని కాలముననే ఇతని యాస్థానమునందే లానుడు
కవిగా నుండినట్లు నిర్ణయింపవచ్చును. లేనిచో ఇంద్ర
వర్మ (అచ్యుతపురి శాసనకర్త) హస్తినర్య కుమారుడే
యైన యెడల అతని కాలమున అతని ఆస్థానమందు
కూడనుండి తన నాటకమును రచించి భార
వాక్యములందు తన విలకలను పేర్కొనుచు కృతజ్ఞత
మాపించిన వాడు నగును. కాబట్టి భానుడును, హస్త
వర్మయు సమకాలికులు.

తరునునకు 25 సం॥ లు లెక్కచూచుకొనినచో
(క్రీ. శ. 350 లో నున్న సముద్రగుప్త కాలి
దాసులకంటె భానుడు హస్తవర్మయు 3 తరములు
పూర్వంబుగారు. కావున క్రీ. శ. 275 ప్రాంతము
వారగుదురు. ఆ హస్తవర్మ కాలము విజయరాజ్య
సం॥ 80 గావున ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సం॥ 9లో
దానమిచ్చిన శ్రేతుదమన మహారాజు క్రీ. శ. 204
ప్రాంతము వాడగును. కాబట్టి 2 వ శతాబ్దము
చివరిను 3 వ శతాబ్దము ప్రారంభమునందును
పాలించిన వాడగును. ఈతడు కేవలము గంగశకము
ప్రారంభించినవాడు కాదు. 6 వ సం॥లో పాలించిన
గంగరాజు వేటొకడువాడు. కావున శ్రేతుదమనుడు
ద్వితీయుడే యుండును. కనుక ఈ పెద్దదూగాం
కాననము క్రీ. శ. 175 నుండి క్రీ. శ. 204 మధ్య
కాలపుది. కావున అర్ధప్రాచీనము. క్రీ. శ. 120 ప్రాంత
మున మృతినొందిన కలింగరాజు భారవేలుని హస్తినర్య
కాననమున కును ఈ కాననమునకును మధ్యకాలమున
గిరిరామకాననము లేనియు నింతవఱకు ఉపరిచ్ఛము
కాలేదు.

లిపినిబట్టి కాలము నిర్ణయించుట మిక్కిలి

కష్టమైనది. భాష వ్యవహారములో మారినంత వేగ
ముగా లిపి మారదు. ప్రాతపాదనము లంతగా నుం
దముకాని యా ప్రాచీనకాలమున ముందుగా చేతి
ప్రాత మార్పుచెందిన కొంతకాలమునకుగాని రామ
శిలాసంకములు చెక్కటలో మార్పులు సంభవించవు.
కాబట్టి శతాబ్దముల వ్యవధిలోగాని లిపిమాటదు.
పెద్దదూగాము లానన లిపికిని, హస్తినర్యేంద్రవర్మల
లిపికిని భేదముగనడలేదు. లేక ప్రమాదమువలన
రణాభితుడనుటకు రణభితుడని చెక్కబడినదికదా!
అక్కడ ప్రాచ్య. దీర్ఘముల కాకాలమున నొక్క
దూనికే యుండెడి దనివచ్చుచో!

ప్రాచీన గంగుల కాననములలో పూర్వతర
కాననములు బ్రాహ్మీలిపిలోనుండి పరిణామమందిన
వేగి లిపిలో నున్నవి. విజయసింహపురము (సింగు
పురము) రాజధానిగా వేంగిరాజుల ప్రాంతముకు గొంత
కాలము పాలించిరి. వారి సంబంధమున నా లిపి
యీ ప్రాంతమునకు వచ్చినది బప్పభగ్నరకుడు
సాలంకాయనుల కాననములయందగవెదను. బప్ప వద
మును. భట్టారక వదము నీ దూగాం కాననమున గలవు.
వేంగిరాజులు సాలంకాయములు. హస్తినర్యులు గంగా
మఃకుంఠిలకులు. శ్రేతుదమనుడన్నచో తన కుల
గోత్రము లేనియు చెప్పకొనకున్నను బప్పవద వ్యవహారము
భట్టారకపాదమధ్యతత్వము నాతనికి గం సాలం
కాయన సంబంధమును సూచించుచున్నది.

హస్తినర్య వఱకుగల సాలంకాయ కలింగములలో
కొంత కొంత భాగమును వశపఱచుకొని వాలించిన
చిన్న రాజులేకాని మహారాజులు గారు. స్వాసిధారా పరి
స్పందాధిగతి నకల కలింగాధి రాజ్యముగలవాడు తొలుత
హస్తినర్యమాత్రమే. తరువాతి వారాలింద మను
వృత్తము గావించుకొనిరి. వేంగిలిపిలోను, నందనాగరీ
లోను, తెలగు కన్నడ లిపిలోను కనబడుచున్న కాననము
లన్నియు మధ్యకలింగము గు క్షికాకుళముజిల్లాలోను,
అందును ముఖలింగ, కలింగపట్టణములకు చేరువనే
కనబడుచున్నవి. కాని మందసా కుత్తరమున నొక్కటి
యును గనవడలేదు. కారణ మాయుత్తరం ప్రాంత
మరిణ్యుడు మైజనావానశాన్యము గుల కతని గవీలు.
ఉత్తరమున భువనేశ్వర ప్రాంతమును బాలించిన మొదటి
రాజు అనంతవర్మ చోడగంగ మహారాజు. అతని సేదన

ని రీ హ

శ్రీ వేగుంట మోహనప్రసాద్

అట్లాని

పెద్దబాధా ఉండదు.

వెల్లవేసిన గోడలేమో తెల్లబోతూ ఉంటాయి.

విద్యుత్కాంతికి.

మహా అయితే ఏ ఒక్కబల్లో ప్రాకుతూంటుంది
గోడవీరడ.

దానినీడ ఒక్కటే ఛాయామాత్రంగా మదిలో మెదులుతుంది
విచారంగా.

ఎక్కడో దూరాన్నంచి పట్టి లాక్కొస్తుంది ఏ సినిమా పాటనో
రికామీ గాలి.

తీరా ఆఖరి చరణాన్ని వదిలేసి వెలిపోతుంది రోషంగా జాబ్బు పెక్కెగ
దువ్వుకుని.

ఇక నే నాచరణాన్ని మననం చేసుకుంటాను నా దిగులుతో కలిపి
తెల్లవారెను కోడిగూసెను కోడిగూసెను తెల్లవారెనని
హారే రామ లాగ

గోడకు తగిలించిన గళ్ల టెరిలిన్ చొక్కా మెల్లగా చేతులు
కదుల్చుతుంది

ఉదయం దానికి పూసిన నైట్ క్వీన్ ని వానన చూచుకుంటుంది
రాత్రిలో ఒక్కతే.

నూనెలో మెరుస్తోన్న నల్లని గచ్చువీరడ చీమ ఒకటి కాశీయాత్రకి
ప్రాకుతూంటుంది.

ఇది దిగులు చిత్త ప్రవృత్తి సీన్.

సెంట్ రాసిన చొక్కాకి దిగులు.

బల్లెకి ప్రాకటేని కాళ్లలో గాలినిండిన ఎగ్గి.

బరువైన చివరి చరణానికి మెలంకొలి.

పొలిపోయిన గోడలకు ప్రతిక్ష.
బలాదూర్ గారికి నైరాళ్య జనితోక్రమం.
చీమకి వలాయనాధ్యాత్మికావేశం.

వస్తుగతం కాని కవితకి భావం బలం.
కేవలం భావంలో భవం.

అధివాస్తవిక విచారం అవ్యక్తం.
అగమ్య గోచరం.

గమ్యమేలేని జానేదేవ్ గారి.
వ్యక్తావ్యక్త చరమ చరణం.

దిగులు గుండెల పగుళ్ళకు
స్వతి చినుకుల సాంత్వన వాక్యా
లేవి మరి?

కరుచుకుపోయిన బల్లిలా గోడకి
నిచ్చైన ఉంటుందిగానీ తీరా ఎక్కేవా
డెవ్వడు?

వస్తునూ లేక, స్వీయాత్మా లేక నేనేమటం
పోనిస్తూ పెద్ద బాధలేదని

వాక్యయోగ్ బల్లి ప్రలాపంలో—
రక్తం ప్రవిస్తోన్నా!

భావభేదము - రసదృష్టి

45/1968 ①

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

“త్రికుంభో, పూంభో, పిందెంభో, కమ్మనిపండ్లభో
కలకల్లాడుతూ మనోహరంగా ఉం దోచెట్టు.”

‘ఏంభో అందంగాఉన్న ఈ రమణీయత
కాశ్యపమా!’

అని మనస్సు ప్రశ్నిస్తే!

‘కాదు.’

అని చెబుతుంది అధ్యాత్మికుని హృదయం
అందుకని

‘కనిపించే ఈ చెట్టు రమణీయత అంతా
అకాశ్యతమే! కానీ దానిలోగల గుప్తమైన శక్తి
కాశ్యరం. సైకి కనిపించే ఈ రమణీయత ఏదో ఒక
నాడు నశించిపోయేదే!

అని అంటాడు అధ్యాత్మికుడు.

‘వల్ల చాలా భాగున్నాయి. కమ్మగా కూడా
ఉండొచ్చు’

అని అనుకుంటూ ఉరకలువేస్తుంది సప్తా
వేక్షగలవాని మనస్సు.

అంతే కాదు.

‘కరకూడా భాగున్నట్లే ఉంది. ఓ మంచి
టేబుల్, కుర్చీ, ఇంకా అనేక వస్తువులు చేసుకో
వచ్చు.’

అని అనుకుంటాడు శాతికవాది. —

ఇలా అందంగా మందంగాఉన్న ఆ చెట్టును
వీరిద్దరూ చెదో దృక్పథంతో చూచారు. కంటికి కని
పించే వస్తువును దూరంచేసుకొని భావాంతో ఒకరు
విచారిస్తే, మరొకరు వస్తువును దగ్గరకు తీసుకొని
అది ఎలా తనకు ఉపయోగపడుతుందో చూచారు.
మొదటిభావన నమాధికి దారితీస్తే, రెండవ భావన
స్వార్థానికి దారితీసింది. అంతేగాక ఒకరు భావనలో

అంత్యాన్నిచూస్తే, మరొకరు శాతికంగా అంత్యాన్ని
అభోచించారు. అందుకని ఈ ఇరువురి హృదయాల
లోనూ రమణీయాస్వాదనా రసతత్వం లోపించింది.

అలా వీరిరువురిలో లోపించిన రమణీయా
స్వాదన, రసహృదయునికి ఉంటుంది. రసహృదయుడు
అధ్యాత్మికుని మాదిరిగా వస్తువును దూరం చేసు
కోడు. శాతికవాది మాదిరిగా కేవలము తన స్వార్థా
నికి వస్తువును ఉపయోగించుకోడు. కాకపోతే ఈ
రెంటికి సంబంధించని పొందర్యవభంభో తాను ప్రయా
ణించి, తన హృదయాన్ని రసానందముతో నింపుకొని,
మధురానుభూతిని పొందుతాడు.

ఆ తరువాత అతను పొందిన ఆ మధురాను
భూతిని, తన రసభావనలో మేళవించి ఓ మాటనో,
గీతికనో, ఓ కనువించిన మూర్తినో, వర్ణచిత్రానో
సృజిస్తే సృజించవచ్చు. లేకపోతే లేదు. ఒకవేళ రస
సృష్టిచేస్తే అతను కలాకారుడౌతాడు. లేకపోతే రస
హృదయుడౌతాడు. ఇలా ఉంటుంది రసదృష్టి, రస
సృష్టి.

ఈ రసతత్వము కేవలం అధ్యాత్మిక శాతిక
వాదులలో లోపిస్తుంది. అలా లోపించిన రసతత్వం
మాత్రము, రసహృదయునిలో మొలకెత్తి చిగురించి
వికసిస్తుంది. అది పరిచక్షుస్థితికనస్తే, అనేక దుఃఖలా
లను లోకానికి అందిస్తుంది. అప్పుడు లోకమంతా
ఆ రమణీయ రసాన్ని అస్వాదిస్తూ, తనను తానూ,
ఒకప్పుడు తన పరిసరాలనుకూడా మర్చిపోవడం కద్దు.
అలాంటి రసతత్వాన్ని ఈ అధ్యాత్మిక శాతికవాదాలు
ఎందుకు త్రోవేసేసే రస ప్రపంచానికి దూరమౌ
తున్నాయో మరి!

కానీ కొంచె మాలోచిస్తే కొన్ని కారణాలైనా
దొరకకపోవు.

శాతిక, మానసిక ప్రేరణలకు లొంగిపోకూడ దనే దృక్పథమే. ఆధ్యాత్మికుణ్ణి అవలంబించిన మాధు ర్యాన్ని, అతనికి దూరం చేస్తోంది. దానికి తోడు అడు గడుగువా కనబడు రమణీయతే! తనని బంధించినా చేసి తనను అన్యతాంశునిగా చేస్తుందనే భావనచే, ఈ రమణీయత ఇంకా ఇంకా అతనికి దూరమైపోతోం టుంది. పోతే శాతికవాది కేవలం తన సుఖజీవనాన్ని, తన సౌఖ్యాన్నే, ద్వేయంగా పెట్టుకోవడంతో, అటు వస్తువులోగల రమణీయతా, ఇటు ఇతనిలోని రస గ్రహణశక్తి, శాతికవాదిలో సహజీవనం చేయలేక అతనికి దూరమైపోతున్నాయి.

ఇక రసహృదయుడు ఈ రెండు మార్గాలనూ దూరంచేసుకోక వస్తువుకు దగ్గరగావెళ్లి, దానిలోగల సౌందర్యాన్ని రసభావుకుడై గ్రహిస్తాడు. కానీ శాతిక వాది మాదిరిగా అతను వస్తువును తన సుఖజీవనానికి మాత్రం ఉపయోగించుకోడు. ఓ రకంగా రసపోషి శ్లేయంలో ఓ ప్రయోజనమున్ననూ, అది వస్తువు లోని రమణీయతను, వస్తువునుండి వేరుచేసి, దానిని తన రసభావనచే అభిషేకించి, కళాబంధముగా తయారు చేయడమే అతని ప్రయోజనమౌతోంది. ఈ రస ప్రకాశత అతని స్వర్ణమే కావచ్చును. ఇనా ఇతరుల సౌందర్యాప్రదనానికిది ఆలంబమౌతోంది. అందుచే రస హృదయుడు వస్తువుకు ఉపయోగకరమౌతాడని కాదు. కానీ వస్తువులోగల సౌందర్యాన్ని పైకితీసి, ఓ నవీన సౌందర్యస్థితిచేసి, దానిలోని రమణీయతను తోటి వారికి పంచిపెట్టే ఓ రసదాత ఔతున్నాడు.

పోతే ఇతను ఆధ్యాత్మికునిమాదిరిగా భావుకుడే ఐనా, ఆ భావన ఏదో విరాంబనమూ, నిర్వికల్పమూ నిరూపకత్వముతో కూడిన లబ్ధక్షణభావం మాత్రము కాక రమణీయ రసస్వరూపమైన ఓ భావంగా ఉంటుంది అది. అందుచే ఈ రసభావన, ఎప్పుడూ ఆధ్యాత్మిక భావనలోని వైరాగ్యదృష్టితో వస్తువుకు దూరంగా రసో పాసిని దీసుకుపోడు. అంతేకాకుండా ఈ రసతత్వంలో మరో విశిష్టతకూడా ఉంది. అది వస్తువును అంటి పెట్టుకోవట్టుగా ఉన్ననూ, వస్తువుకు మాత్రము అంటకుండా ఉంటుంది. పైగా వస్తు రమణీయతలో ఆ రసభావన కలసిమెలసి సహజీవనం చేస్తుంది.

కనుక రసోపాసి ఆధ్యాత్మికుని మాదిరిగా వస్తువుకు దూరమైపోడు. పైగా ఆధ్యాత్మికునిచే నెట్టివేయ బడిన రసగ్రహణ, రసతత్వములను తనలో కలిగి యుండి రసభావుకు ఔతున్నాడు.

అనలు రసతత్వము వస్తువులోని వస్తుత్వాన్ని దాటటానికి ఉపయోగిస్తుందే కానీ, రసతత్వంవ్వారా మానవుడు వస్తువుకు కట్టుబడి ఉండటానికి అది ప్రయత్నించదు.

ఇక రసహృదయుడు శాతికవాది మాదిరిగా వస్తువును కేవలం తన సౌఖ్యానికి, తన సుఖజీవ నానికి ఉపయోగించానని వాంఛించదు. కాకపోతే వస్తువులోని సౌందర్యాన్ని స్వీకరించి అది ఎలా సౌందర్యసంతమైన నిర్మాణానికి దోహదమౌతుందో ఆలోచిస్తాడు. ఆ ఆలోచన అతనికి అంత జీవితోప యుక్తమైనదిగా యుండదు. ఒకవేళ ఏ కొంచె మైనా ఆ భావన అతనికి జీవితోపయుక్తమైనదిగా ఉన్నా, అది ఏ కొంచెమా! అందుచే రసవస్తు నిర్మాణంలో అధికభాగం అతని హృదయస్థ మైన రమణీయతకూ, దాని ప్రేరణకూ, చెందినదే ఔతోంది. అందుచే రసోపాసి మధురభావన అతని సుఖజీవనానికి ఏమంతగా లోబద్ధుడు. ఇతే సౌందర్యో పాసి వస్తువును ఎప్పుడూ తనకు కావాలంటాడు. అంతేకాదు. రసదృష్టితో వస్తువుచుట్టూ పరి త్రమిస్తుంటాడు కూడా. కావున రసోపాసి కేవలం శాతికవాది మాదిరిగా వస్తువులో తన సుఖజీవనాన్ని అంతగా దూడడు అనటం మాత్రం సత్యం.

అనలు రసతత్వము వస్తువుమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది. రసప్రస్థా దాన్ని పైకితీసుకొచ్చి కళగా రూపొందిస్తాడు. అలా రూపొందిన ఓ అందమైన గీతో, గీతికో; శిల్పమో, శబ్దమో, విప్రుయో జనంగా మాత్రం ఉండిపోక కొంత ప్రయోజనాన్ని సాధిస్తుంది. దానివల్ల మానవుడు కొంత మానసిక మైన, హృదయస్థమైన అహ్లాదాన్ని పొందగలడు. దాన్ని శాతికవాది ప్రయోజనాత్మక లక్షణాలతో కనక మూస్తే, అది ఓ రకంగా మానసిక, హృదయస్థమైన ప్రయోజనమే ఔతోంది. కాకపోతే ఇది మానవుని శాతిక ప్రయోజనాలకు కొంచెం దూరంగా ఉంటుంది.

ఏది ఏమైనా కేవల శౌతికవాది, మున్ను ఎలా తనకు సుఖజీవనాన్ని ప్రసాదించగలడు అనే దృష్టితో మున్నును మాడడంలో అతనిలోని ఈ రస తత్వం నశిస్తోంది. అందుకని అతను మున్నురమణీయ తనకూ, తన పృథ్వీయంలోగల రసప్రేరణకూ దూరమై పోతున్నాడు.

ఇలాంటి ఆధ్యాత్మిక శౌతికతలలో సహజీవనం చేస్తూ ఆ రెండు వాదాలూ త్రోసివేసి రసతత్వముతో తన రమణీయ భావాలను పెనవేసుకొని పురోగ మిస్తాడు రసప్రసక్తి. అందుకనే ఈ రెండు వాద విభేదాల మధ్య ఉదయిస్తున్న కళాకారుడు దేన్నీ దూరం చేసుకోడు. ఈ రెండు వాదాల తత్వాలను కొంతవరకు తన బొందర్య భావాలలో మిళితంచేసి నిమగ్న జగ త్తును వృష్టించి వారి ముందుంచుతాడు.

అప్పుడు ఆధ్యాత్మికుడు దాన్ని, భావాత్మకంగా చూస్తే, శౌతికవాది దాన్నే ప్రయోజనాత్మకంగా చూస్తాడు. ఐనా తాత్కాలికంగా మాత్రము వారు ఆకళ నుండి ప్రాందిర్యానుభూతులను పొందుతారు. కానీ ఈ ఇరువర్గాలవారూ అంతటితో ఊరుకోరు. ఆధ్యాత్మికుడు తిరిగి తన వ్యక్తిత్వంలోకిపోయి ఇంత నుందరమైన ఈ కళాఖండముకూడా అభ్యాసమే అంటే, ఇంత అందంగాఉన్న ఈ కావ్యమో, శిల్పమో, రాగమో, చిత్రమో, మానవ జీవితోపయుక్తమైనదై అతని సుఖజీవనానికి ఆంతగా తోడ్పడదు. అందుకని నీవి నిర్మాణము నిష్ప్రయోజనం అని అంటూ; ఈ రస సృష్టికొరకు వినియోగించిన ఇంత శ్రమూ, ఇంత బుద్ధి కుశలతా, మానవ ఉపయోగ వస్తు క్రియాత్మక శక్తితో కనక ఉంటే, దానివలన రయారైన వస్తువులు మానవునికి ఎంతో సుఖజీవనాన్ని ప్రసాదించ గలిగేవి-అని అంటాడు శౌతికవాది.

కనుక రమణీయమైన వస్తువును గురించి ఆధ్యాత్మిక శౌతికవాదులు ఇలా నిరసిస్తారు. కానీ వారిముందున్న, ఈకళాఖండము మాత్రం వారిరువురి వ్యతిరేకతలనుద్యా ఉద్బవించిందనీ, వారు అభిమానించ లేని ఓ నవీనతశమునుండి ఈ రమణీయత ఉద్బవించిందనీ, వారిద్దరినీ ఈ రసతత్వం సమవ్యయ పరుస్తోందనీ, వారు గ్రహింపలేరు. పైగా వారిలో

రోపించిన ఈ రసతత్వమును లలితకళలు సైకిలిను కొన్నున్నాయని కూడా వారు భావించలేరు.

అలాచిస్తే దీనికంతకూ వారివారి వాదాలలో వారికిగల ఓ ప్రగాఢమైన విశ్వాసమే కారణం-అని అనిపిస్తుంది.

ఆ ధృగ విశ్వాసాలవలన వారి పృథ్వీయంలో సౌకుమార్య లాలిత్యానికి తావులేక, వారి పృథ్వీయాలు కొంతవరకు రసవిహీనాలైనట్లుగా తోస్తుంది. రస దృష్టితోచూస్తే !

ఇక సామాన్యుడు రస పృథ్వీయనికి అతి సామీప్యంలో ఉంటాడు. వానిలోని రసతత్వము కళలో సహజీవనం చేయగలదు. ఎందుకంటే సామాన్యుడు ఇటు వస్తువును శౌతికవాదంతోనూ చూస్తాడు. అటు వస్తువుకు దూరమై ఆధ్యాత్మికుని మాదిరిగా భావుకుడూ జెలాడు. పైగా ఆ భావన రసపూరిత మైనదిగాకూడా ఉంటుంది.

మొత్తంమీద రసదృష్టితోచూస్తే ఆధ్యాత్మిక శౌతిక వాదాలు రస వినంధానికి దూరమై పోయాయి. అవిరెండూ అలాదూరమై పోవుట తోచనీయం. వస్తువులోగల రమ్యతకు ఆ వాదాలలో స్థానంలేక రమ్యతను వానినుండి వేరుచేశాయి. అలా వేర్చిన రసతత్వం మాత్రము తనలో ఈ రెండువాదాలను దృష్టితోనూ, వృష్టితోనూ నిబిడ్డికృత మొనరించుకొని, ప్రకృతిలోని ముడిపదార్థాన్ని, తన రసభావననూ సమవ్యయించి వస్తువును సుగంధ పరిమళ పూరితం చేస్తుంది.

స్వార్థంకాచూస్తే మానవునికి శౌతికవాదం అతను కలిగిస్తే, ఆధ్యాత్మికవాదం అతనిలో నైరాశ్యాన్ని కలిగిస్తోంది. ఐలవత్తరమైన ఈ వాదాల మధ్య ఉదయించిన రసవాదము మాత్రం మానవునిలో ఆధ్యాత్మిక, శౌతిక సమ్మిళిత రసభావాన్ని పెంచి రుహస్యస్థిని చేయిస్తోంది. అనందించజేస్తోంది.

ఒకటి మానవుని దృష్టిని ఆకాగ క్రిందికి లాగితే, మరొకటి శూన్యంలోకి లాగుతోంది. కానీ ఈ రెంటి మధ్యనున్న రసవాదము మానవదృష్టికి అడ్డం దాన్ని కలిగించి అతని పురోగమనాన్ని ఒడుదుడుకులు లేకుండాచేసి, అతనికి పూలబాటను ప్రసాదిస్తోంది.

మాయ

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

'స్మరిపాడు!' అని కేకేకాడు కండక్టరు.

'స్మరిపాట్ల దిగాల్సినవాళ్ళా!' అని యింకా పెద్దగా అరిచాడు.

సత్యం మేష్టరు ఆ కేకకు పులిక్కిపడి చేతిలోని 'థింగ్' విడం' పుస్తకం గణగదా చేతిపందిల్ పెట్టుకొని బస్సు దిగాడు. 'వోల్టర్ పాల్' అంటూనే వోల్టర్ ఎత్తి కాస్త గట్టివేరిమీదకు విసిరేసి 'రైట్' అన్నాడు కండక్టరు. డబ్బారేకుల తప్పెట్లలా పెద్ద కిల్లిం చేసుకుంటూ బస్సు ముందుకు పో పోయింది.

క్రికెట్ రోజు కురిసిన వానకు కాబోలు నేలంతా కుమ్మరిచాడు కలుపుకున్న బంకమట్టి దిబ్బలాగా పున్నది. పగలు కాసిన ఎండకు కాలిబాటలోని బంకమట్టి పిగ్గిల్లిపోయి చుట్టూకొని కొద్దిగా గట్టిపడి పొలాన్నుండి వచ్చే పొయే మనుష్యం అడుగుల బరువుకి మన్నగా మెరుస్తూ తేలి పూలోకి పోతున్న పెద్ద కొండచిలువలాగా పున్నది. బస్సు దిగిన వోటికి వదిగజాలు అనతిమంది ప్రాంతంమై తాటాకు కప్పిన పూరిళ్ళు కాస్త దూరదూరంగా అవలికి వ్యాపించి పున్నాయి. మధ్యమధ్యలో గడ్డివాములు బంగారు రంగులో ఎత్తుగా కివిగా ఏనుగల్లాగా నిలిచివున్నాయి. దూరాన పూరి మధ్యలోగా చలికి ముడుచుకు గుంపుగా కూర్చున్న మువలివాళ్ళలాగా పాత పెంకుటిళ్ళు ఓ డబ్బు ఒకేవోటులో కూర్చుని పూరిని పర్యవేక్షిస్తున్నాయి.

'ఛీ, ఛీ, ఏం పల్లెటూళ్ళు!' అనుకున్నాడు సత్యం మేష్టరు చీకాకుగా. అయినకు పల్లెటూరి తోటి తొలివరిచయం యిదే. అంతా ఏమిటోగా క్రొత్తగా పున్నది. ఆ పెంకుటిళ్ళవేపుగా వెళ్ళాంను కున్న మేష్టరు వోల్టర్లు తీసుకొవటానికి ఎవరైతే దొరుకుతారేమోనని చుట్టూ చూశాడు.

దూరాన పొలాం మధ్యనుండి నల్లగా మెరుస్తున్న మెరికండాటమోదుగా మెల్లగా భద్రంగా నడుస్తూ వస్తున్నా దోమనిషి. పూలోకి వెళ్లి తలదాచుకొను చోటు వెతుక్కోవటానికి త్వరపడుతున్నాడు సత్యం మేష్టరు. అనతి మనిషికి తొందరనేది లేనట్లుంది. అతిమెల్లగా నడుస్తున్నాడు. క్రిక్కిరిసిపోయి ఒక దాన్నో ఒకటి దూరినట్లు అలుక్కుపోయివుండే యిళ్ళతో, కాలంతో, వందెవేసుకొని పరుగులిడే ఇవంతో కిటుకటాడుతుండే పట్టడానికి చెదురు మదురుగావుండే యిళ్ళతో మన్నుదిన్న పెంజేరుల్లా మెల్లగా కదిలే మనుషుల్తో కాలం లేనట్లుగా తాపీగా నడిచే పల్లెటూరికి ఏమీ సంబంధం కనబడలేదు. 'అంతా కొత్తగా పున్నది' అనుకున్నాడు కొండచిలువలాంటి దోమమూస్తూ. ఎందుకో భయంవేసింది. అంతలోనే 'అక్కడా ఆ మనుష్యులే, యిక్కడా ఆ మనుష్యులే...దేదం ఏముంది!' అనుకున్నాడు, తంపైకెత్తిన భయాన్ని మనసు లోతులోకి నెట్టివేస్తూ.

'పూలోకి వెళ్ళాలి. పరుపుమట్టు తెస్తావా?' అనడిగాడు దగ్గరగావచ్చిన మనిషిని.

మనిషి చేతిలోని దుడ్డు కర్రను నేల కాపించి నిలబడి చేతివంచి, వోల్టర్లును, మేష్టరుని పరిశీలనగా చూశాడు. వోల్టర్ల నములున్న పుగకు ఎంగిలిని తువుక్కున పుమ్మికాడు బాటపక్కగా. కుతూహలంగా చూస్తూ 'కొత్త ఎడ్మన్టీరా?' అనడిగాడు.

'అవును...నరుపు తెస్తావా?' అన్నాడు మేష్టరు.

'పూలో అనుకుంటుండారులెండి...కొత్త ఎడ్మన్టీరు రావాలని. మోడగానే అనుకున్నా, కొత్తాయన ఎవరుండాలన్నా అని...మా పిలగాడుకూడా ఆ బోల్లోనే పదూతుండాడు. ఎంకడని...మోడో కళాసు. మంచి మరుకుగల్గు లెండి. మోతారుగా...వాపేరు పొయేలు, బాబూ, పొదాం పదండి' అన్నాడు పొయేలు చేతివంచి,

హోల్దలు నెత్తికెత్తుకుని ముందు దారితీస్తూ... వాడి వెనకాలే వెళ్లారు నత్యం మేష్టారు పూజోక్తి.

వేచెట్టు చుట్టూ వికారంగా కట్టిన నల్ల రాలి ఆరుగురిమీద నలుగురు రైతులు కూర్చోని వున్నారు-ఎర్రటి ముతక ఖద్దరుతో మోకాటి సాడు గుల్ తుట్టమెడ చొక్కాలూ, అడేరకం పెంచెల్లా ధరించి. సాయోలు వాళ్ళ ఎదురుగా ఆగాడు. 'కొత్త ఎడ్డావ్వరు' అన్నాడు, తోటిపెల్లరికి గుప్పెట్లోని తాయిలం చూపిస్తున్న పిల్లాడిలా. నలుగురు రైతులూ మేష్టార్ని వరకాయించి మాశారు. అందులో ఒకాయన లేచి నిల్చున్నాడు. వోట్లోంచి చుట్టతీసి 'రండి, యింటికి వెళ్దాం... వేసు యీ పూరి బోర్డు ప్రెసి డెంటుని. వా పేరు క్రిమన్నారాయణ...' అన్నాడు. మిగతా ముగ్గురు రైతులుకూడా లేచారు, చొక్కాలు సరిచేసుకుంటూ. 'పదండి, మేం కూడా ఆట వస్తున్నాం' అన్నారు.

నాలుగు రోజులు ప్రెసిడెంటు యింట్లోనే వుండిపోయాడు నత్యం మేష్టారు. అప్పటికి తన కోనరం నాలుగురూపాయల అద్దెతో ఏర్పాటుయిన రిప్పపూరిల్లు అలికి ముగ్గులు పెట్టించటం పూర్తయింది. పైన తాలూకు తిరిగి కప్పించారు. అయిదో రోజున అందులో చేరాడు. చేరాక తెలుగు కాలెండరు సున్నంకొట్టి నమట్టి గోడకు తగిలిస్తూ తిఫీ నక్షత్రం చూసి గతుక్కుమన్నాడు. ఆ వేళ అష్టమీ మంగళవారం కృత్తికా నక్షత్రం. కాని అంతలోనే మనస్సు చిక్కబట్టుకొని 'ఆ, ఏమిటో, అంతా మాయ! తిఫీ నక్షత్రాల్లో ఏముంది' అని ఆ విషయాన్ని మనసులోంచి కొట్టిపారేశాడు.

పెంకుటిళ్లకు కాస్త దూరంగా పూరిళ్ల మధ్యలో దర్గా కలెత్తుకు విశ్రాంతివుంది ఎలిమెంటరీ స్కూలుకి కొత్తగా కట్టిన భవనం. పల్లెటూరి పిమ్మచోలులాగా అదీ ఒక రేకులపైడే అయినా ముందరిభాగమాత్రం ఘనంగా వున్నది-ఓ కంట్రాక్టరుకు చదువుగురించివున్న అధిపతియానికి కూపు కల్పిస్తూ. రోడ్డులో విలబడినూస్తే పిమ్మచోలో, రైన్‌పిల్లో అనిపించినా దానిమీద వికరమైన నాలుగు రంగుల్లో 'ఎలిమెంటరీ స్కూలు, సిరిపాడు' అని వ్రాసి వున్నది, ఏవిధమైన అపోహకూ తావివ్వకుండా.

'ఇదివరలో ఓ పాతపెంకుటింట్లో వుండేది బడి. వేసు ప్రెసిడెంటుయ్యాకనే యీ దిల్లింగును కట్టించాను' అని క్రిమన్నారాయణ ఉత్సాహంగా చెప్పికి దిల్లింగును గమనించి 'దాగుంది! దాగుంది!' అన్నాడు మేష్టారు.

* * *

పూరి పరిస్థితి మేష్టారికి ఏమాత్రం సర్దు లేదు. పూజోక్తి పార్టీ రాజకీయాలు పుర్రుతంగా వున్నాయి. సిరిపాడు పెంచాయితోనే దానికి అను బంధంగావున్న పుత్తరపువేపుమాంబల్లి దక్షిణాన వుప్పుకాడవద్దగ్గున్నమాదిగవాడ తూర్పువేపునాకలి పేట అన్నీ కలిసేవున్నై. రైతులు కొద్దిమంది. ఎలక్టన్లలో వయోజనఓటు అంటూవున్నది గనుక అధికారం నిలుపుకోవటానికి రైతులకు భూనంపద గొప్పదనం అనేది ఎనికేరాకుండావున్నై. మాల మారిగ వాడల్లోని మెంబర్లు, రైతులూ వాళ్ళ ఆశ్రులూ అయినవారిమెంబర్లు అందరూ కలిసే ప్రెసి డెంటును ఎన్నుకోవాలి. ఇద్దరూ దాదాపు సమాన సంఖ్యలోనే వున్నారు. తను జీతగాళ్ళుగా కూలివాళ్ళుగా వుంటూన్నవాళ్ళది పైతెయ్యి అయి, ప్రెసిడెంటు గిరి వాళ్ళ పరమోతుండేమోనని రైతులు నానాగుంజాటనా పడిపోతున్నారు. యంత బ్రతుకూ బ్రతికి యింటి వెనుక చచ్చినట్లు!... క్రిందటితూరి ఎలక్టన్లలో మాలవాళ్ళ మంబిట్టుమీదే వున్నారు, ఎట్టెలా ప్రెసిడెంటుపిండుకోవాలి, రైతుల పాగరు అలాగ కొట్టెయ్యాచీను. కాని చివర్న ఎక్కో లంచాలు, ఏదో ప్రలోభాలూ చూపించి రైతులు కోటిగాణ్ణి వాళ్ళ ప్రక్కకు తిప్పేసుకుని యాపారికి ప్రెసిడెంటు గిరి వాళ్ళదే ననిపించుకునేవరికి మూడు చెరువుల నీళ్లు త్రాగింత వస్తోంది. ఏ పూరినుండో పొట్టు వేలిబట్టు కొని వచ్చి జీతగాడుగా స్థిరపడిన గవన్లదానడు కూలి వాళ్ళ ప్రక్కన తీవ్రంగా ఏ వనిచేస్తున్నాడు... ఈ విషయాలన్నీ క్రిమన్నారాయణ మేష్టారిలో చెప్పాడు.

మేష్టారికి రాజకీయాలంటే ఏవగంపు. ఆయన తను మనిషిని అనిపించుకోవాలని రెండు పార్టీల వాళ్ళ ప్రయత్నిస్తున్నట్లు తెలిసింది. ఆయన ఎటూ మొగ్గు చూపలేదు. అనలా విషయమే వట్టింతుకో

లేదు. వల్లెటూరి ప్రజలమీద అవహేళన పుట్టుకొచ్చింది. తిండి, నీదా, సంసారం యిందులో వల్లెటూరి కొడుకుండే చిన్నబ్రతుకుల మనుష్యులు వాళ్లు. పూను పోక తగూలు ముందేనుక కూర్చుంటారు. ఓవడు పూ, జ్ఞానం, సత్యం ఏమీ ఎరుగని మూఢులు... భజన గోవిందం, భజన గోవిందం మూఢమతే!... అనుకున్నాడు మేష్టారు విసుగ్గా.

మేష్టారికి కావలసిన పది మానికల దియ్యం నెల నెలా పెండింటుగానే సంపన్నున్నారు. పాలూ, పెరుగు యితర రైతులు సంపన్నున్నారు. అప్పుడప్పుడు కూరగాయలు కూడా వస్తున్నాయి. మిగతా యిద్దరు వంతుళ్ళకు కూడా దియ్యం తప్పించి మిగతా సన్నెలు జరుగుతూనే ఉన్నాయని తెలిసింది. బోల్ల రైతుల పిల్లల్ని ముందువరుసలో కూర్చోబెట్టి మిగిలినవారిని కాస్తంత దూరంగా కూర్చోబెట్టాల్సి వచ్చింది. ఏ సందర్భంలోనూ కోప్పడకూడదు. వాళ్లను 'అమ్మా' 'దాదా' అనే పిలుస్తున్నారు ఆ వంతు లిద్దరూ.

పాయెలు కూడా రెండు పొల్లు సారకాయలు తెచ్చియిచ్చి బోల్ల రైతుల పిల్లల్ని వేరుగా కూర్చోబెట్టటం గొప్పగా మాటడం బాగాలేదని చెప్పేవెళ్లారు. చదువుకునే పిల్లల్లో యిలా భేదభావం చూపించటం వ్యాయంకాదని సత్యం మేష్టారు అనుకున్నాడు. కాని యీ వూరిలో తనకు సంబంధమూలేదు; యీ పరిస్థితి తానేర్పరచిందికాదు. అదీగాకుండా తనొక్కడూ పూనుకున్నా ఏమీ మార్చలేదు. 'యీ దేశంలో ఎక్కడ చూసినా రాజకీయాలేగాని వ్యాయం ఎక్కడేదీందీ!' అనుకున్నాడు మేష్టారు. అందువలన యివన్నీ నట్టింపుకోకుండా వుండే పద్ధతిని పొగినివ్వటమే సులువైన పద్ధతిగా తోచింది. అందువలన రైతు లిచ్చిన వస్తువులన్నీ పుచ్చుకొంటూనే ఉన్నాడు. వాళ్ల పిల్లలు వేరుగా కూర్చున్న విషయం మరచిపోతున్నాడు. అన్నీ మామూలుగా సులువుగా జరిగిపోతున్నాయి...

ఈ వల్లెటూరి వాళ్లకుండే మరో అంశాలు అవతలి వాళ్ల అజలన్నీ కనుక్కోవటం. ముదురు నయ సులోవుండే మేష్టారు ఒంటరిగా సంసారం పెట్టటం వాళ్ల కుతూహలాన్ని రేకెత్తించింది. 'ఒకరే చెయ్యకాల్సి కుంటున్నాడు. సంసారం ఏం లేదా?' అన్న

ప్రశ్నకు సమాధానంగా 'మొన్నటివరకూ అమ్మవుండేది. దీనియింది. యిప్పుడు ఒకళ్లే వుంటున్నాను' అన్నాడు. పెళ్లయిందా? పెళ్లాం వుందా? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాలనిపించలేదు. చెప్పలేదు.

ఉదయం తొమ్మిది గంటలకంతా వంట పూర్తి చేసుకుంటాడు మేష్టారు. పూర్వం, గిన్నెలు కడిగటం, స్నానం చేశాక వంట బస్సినా పిండి ఆరవేయటం యీ సమయం నాలుగు రోజులు కోటయ్యగారి పాలేరు పిల్లాడు చేసే పెట్టాడు. తరువాత వనిచేస్తానని రత్తి వచ్చింది. కూరినవి లేసప్పుడు పూర్వో కూరగాయలమ్మకుంది రత్తి. దాని మొగుడు బానడు ఎవరితోనో డీతగాడుగా ఉన్నాడు; తాగుబోతు ముండా కొడుకు; సంపాదించిందంతా తాగేస్తాడు; పిల్లా జెల్లా లేరు - అన్నీ చెప్పింది రత్తి. సరే, చెయ్యమన్నాడు మేష్టారు.

మర్నాడు పుడయం కోటయ్య యింకో యిద్దరు రైతులూ వచ్చారు. 'రత్తి వని మురిగి చేస్తుంది దాన్ని ఎవరూ పనికి పెట్టుకోలేదు పూర్వో; దాని మొగుడు తాగుబోతు; అది లేవదీసుకోవచ్చిన రకంగా కప్పిస్తోంది; దాన్ని పనికి పెట్టుకోవటం మంచిది కాదు' అని చెప్పారు. రత్తి మొగుడు గవన్ల బానడు అవతలి పాక్షివాడన్న విషయం గుర్తొచ్చింది మేష్టారికి. రత్తి వని చెయ్యటం అప్పటికే ఒక రోజు చూచివున్న మేష్టారికి అది వని మురిగి చేస్తుందన్న విషయం బాగానే తెలిసింది. అయినా 'ఏదో జరిగినవచ్చులా' జరిగివివ్వండి. దాని గుణంతో వాకేం పని' అన్నాడు. చెప్పవచ్చిన వాళ్లు మరేం మాట్లాడలేక అప్పటికి పూనుకున్నారు. నే నెప్పుడూ యీ పూర్వోనే వుండబోతానా! యింకో మంచి వూరికి బదిలీ రాకపోతుందా! అనుకున్నాడు మేష్టారు మనసులో.

పది రోజులు జరిగేవరికి పందికొక్కు కన్నాలు పూర్వం, యిల్లంకటం యింటి వని చెయ్యటంతో పాటుగా పాయెముట్టించటం దియ్యం కడిగవ్వటం లాంటి చివ్వుసనులు చేయటం ప్రారంభించింది రత్తి. కాని మద్దితవానికి అసహ్యం వేస్తున్నా, అది చేస్తున్న సహాయం మాత్రం బాగానే వుంది మేష్టారికి. ఆయనకు భగవద్వాస్తవం తప్పించి మిగతావన్నీ అల్పవిషయాలు. 'భజన గోవిందం' శ్లోకాన్నీ రోజుకో పాదానా చదువు

కొని వాటిలోని స్వరస్యం అనుభవించిందే ఆయనకు మనసు బాగుండదు. అవన్నీ ఎప్పుడో కంకరా వచ్చే సినై. అయినా అందులోని సారాసారం వివేచన చెయ్యాలంటే పుస్తకం ముందుంటేనే బాగుంటుందని అనుకుంటాడు. ఆ పుస్తకమే ఆయనకు వేదవేదాంగం సారం.

పూర్ణ రైతులకు మేష్టారి వాడకం సరిగా అందుబట్టటం లేదు. యిచ్చినవన్నీ పుచ్చుకుంటాడు గాని యిచ్చారుగదా అన్నదానం కన్పించదు. బయట దోపతో కనిపించి నవ్వినా చూసేమాడన బుంటాడు. వలకరించినా సరిగా తిరుగూ ఒరుగూ చెప్పడు. ఈ ముదానం వాళ్లకు కొరుకుడు పడలేదు. 'మన చేతి కిందే వుంటాడంటారా?' అనుకున్నారు రచ్చబండమీద వందేపాంగా. ప్రెసిడెంటు వాళ్ల నందేపోయి కొట్టి పారేశాడు. 'మనింటే పున్న నాలుగు రోజులూ నేను బాగా చూశానుగా... ఆయనది ఒక రకంలే. ఎప్పుడూ ఏదో వేదాంతధోరణిలో వుంటాడు. శ్లోకాలు పాడు కుంటాడు. మన లోకం లేదు... వేదాంతం కదిలించారంటే బాగానే మాట్లాడతాడు' అన్నాడు.

కాస్త వేదాంతధోరణి తమలో వున్నదనుకునే రైతులు నలుగురూ 'పుణ్యకోపం' మేష్టారింటికి వెళ్లి రెండు శ్లోకాలకు అర్థం విని రావటం ప్రారంభించారు. సంవత్సరానికి సారి మాటవదలిచ్చి శాస్త్రర్థవారిని నీలుచుకొచ్చి హరికథ చెప్పించుకున్నట్లుగా మేష్టారి చేత శ్లోకాలు చెప్పిస్తే అందరూ నాలుగు మంచి మాటలు విన్నట్లుగా వుంటుంది; మేష్టారు మన మనిషిని మిగతా వాళ్లకూ తెలిసొస్తుంది-అనుకున్నారు.

పూర్ణ వాళ్ల చెవిలో నాలుగు మంచి మాటలు వెయ్యటానికి సత్యం మేష్టారికి యివ్వమే అయింది. ఇదివరలో ఆయన ప్రతిభను గుర్తించి యిలాంటి కోరిక ఎవరూ కోరలేదు. 'వల్లెట్టు శ్లో నయం ఒక్కోసారి' అనుకున్నారు మేష్టారు.

రచ్చబండ పెంకుటిళ్ల మధ్యన మూడు దోపం చేరికతో వున్నది. రోజువారీయ్యాక రిరు బాలుగా రైతులు ఓ ఇరవై మంది వరుకూ చేరారు అక్కడ. పెద్దవారు బండమీద నవ్వవారు క్రింద చాచలమీద కూర్చున్నారు. పాతళ్ళూ అలాగ వాళ్ళూ కొందరు గోడలవారగా క్రింద మట్టిలోనే కూర్చు

న్నారు. మగవారి కంటబడరు గమక ఆడవారు రచ్చ బండకు ఆ ప్రక్కలూ ప్రక్కావుండే నాలుగిళ్లలోనూ అరికిన దొడ్లలో చాచలూ దుప్పట్లూ వేసు కుని కూర్చున్నారు. యింటి చుట్టూ కట్టిన లాటాకు దడిమీదుగా రచ్చబండ కనిపిస్తోంది వారికి.

మేష్టారికి గొంతు పెద్దదీ కాదు; రాగయుక్తంగా పాడటమూ బాగా రాదు. ఇంట్లో చదువుకునే స్థాయి లోనే బంకుతో ప్రారంభించినా అలవాటూ పుత్తాపాం వుండటాన సులువుగా శ్లోకాల్లోకి దూకేశాడు. అర్థం చెక్కిగా వివరించి చెబుతున్నాడు. 'చచ్చాక బంధువు లేమిటి, పెళ్లాం బిడ్డలూకూడా నీ కట్టెను అవతల పారేశారు. ప్రాణం వున్నంతసేపే యీ బంధాలన్నీను. బ్రతికినట్లుగా ఏవో అనకుంటే తారల్లాడు తావు, తరువాత మట్టిలో కలిసి పోతావు. అడదంటే ఎముకలతోటి రక్తమాంసాలతోటి ఏర్పడిన ఆకారమే. ఆ ఎత్తు పల్లాం నుచూపి భ్రమసి పోవటం మూఢత్వం. ఈ మాయలోంచి బయటపడు. జీవితం ఒక కొండ చిలువ. అది విన్ను మింగేస్తుంది! దేవుణ్ణి ధ్యానించు' అని చెప్తుంటే మేష్టారి గొంతులోంచి మాయ అంతా పుమ్మిగానూ వసునంగానూ బయటకొచ్చేస్తున్నట్లు విసిస్తోంది. వింటున్న వాళ్లకు నంపారం మీద విరికిగాని అడవారమీద అవహ్యాంగాని కలుగక పోయినా 'ఆయన చెప్పేదంతా విజనే కదా. మంచి సత్యం చెబుతున్నాడు' అనుకుంటున్నారు.

ఉపవాసం మంచిపట్టులో వుండగా ఒకాయన లేచాడు. దడదడా బండగ్గరకు నడిచి వచ్చాడు. 'వాదోక నందేపాం...' గట్టిగా అందరికీ విని పించేట్లు అవి గర్వంగా అందరివైపున ఓ మారు చూశాడు. 'మనుష్యులకి యీ భ్రమంతా ఎందు కిచ్చాడు దేవుడు?' అన్నాడు నవ్వులు చేసున్నట్లు. సత్యం మేష్టారికి నవ్వొచ్చింది. చిన్నపిల్లలందరికీ తెలిసి తక్కువ ప్రవృత్తిగా తోచిందది. 'అంతా కర్మమంటే ఒస్తుంది... ఎవరు చేసిన కర్మ వారనుభవింపకా ఏరి కైవసు తప్పదన్నా...' అన్నాడు మేష్టారు రాగ యుక్తంగా. అందరూ నవ్వారు. 'కర్మమాత్రం ఎక్కణ్ణుంటే ఒచ్చిందయ్యా మొదట? ఈ మాయ అంతా దేవుడు ఎందుకు ఏర్పరిచాడు?' అన్నాడు లేచి నాయన కోపంగా. సత్యం మేష్టారికి యీ సారి సమాధానం గబాల్ని తోవలేదు. ఒక నిమిషం నితర

సోయి తిరుచాత గుంథనగా అన్నాడు పప్పుతూ 'అంతా ఆ పరమేశ్వరుని లీల అంటారు... అదీగాకుండా నిజమైన దానికి కారణం వుంటుందిగాని, లేనిదానికి, మాయకు, కారణం ఏముంటుంది లీలాకాకుంటే!' అన్నాడు. ఈ సమాధానం అందరికీ నచ్చినట్లుంది. 'కూర్చోవయ్యా, శేషయ్యా... ఏమిటో నాలుగు మంచి ముక్కలు చెవివేసుకుపోక యీ ప్రశ్నలేమిటి! ఏ వెన్నుచూ యింతేగా!...' అని విమర్శిస్తూ, మేష్టారి సమాధానానికి తిరుగు తోవలేదు శేషయ్యకు వెంటనే. 'అలోచనకుండా వాడికైతే ప్రశ్నలేమిటి. మీకేం తెలుస్తుందిలే... బాటకపు వేదాంతం... దేవుడూ లేడు, దయ్యమూ లేడు!' అని దూకుడుగా అని విమరుగా కూర్చున్నాడు.

మరునాడు వైదయం పుల్లానంగా వుండి మేష్టారికి. గతిలో శేరిపోతున్నట్లుగా చూచకా పని చేసుకున్నాడు. రిల్లె గిన్నెలు మురికిగా కడిగివా ముఖానంగా వుండేవాడు కాస్తా యీ రోజు 'ఏమే, నిన్న ఏ గిన్నెలో ఏ పదార్థం వండేశో మరచిపోతావని కొంచెం కొంచెం మిగిల్చి పెడతావా కడిగేటప్పుడు?' అని పరిహాసంకూడా అడేడు. మాటి మాటికి క్రితం రాత్రి పథిలో జరిగిన సంభాషణ క్షిప్తికి వస్తోంది. శేషయ్య ప్రశ్నవేయటం దానికి అతికినట్లుగా మంచి సమాధానం తావివ్వటం ఎందుకో మనసులో నిలిచిపోయింది. 'నిజమైన దానికి కారణం వుంటుందిగాని మాయకు కారణమేమిటి!' అన్నాడు తాను. మాయకు కారణాలు మాయలోని కారణాలు ఏమిటి వెల్లడిగాకుంటే!

ఇంటికి వచ్చిన కోటయ్యను 'నిన్న రాత్రి ప్రశ్న అడిగిన శేషయ్య ఎవరు?' అవదీగాడు మేష్టారు. కోటయ్య నవ్వి 'వాడ... వాడో తరితల్ల పుటుంబిండి... ప్రతిదానికి అడ్డుప్రశ్నలువేసి తన తెలివి చూపించుకోవాలనుకుంటాడు ఎప్పుడూ. అందరూ తెలివితక్కువ వాళ్లని తనేమో మహితెలివిమంతుణ్ణనీ గర్వపడేసేతుంటాడు... అందరూ వాణ్ణి పుల్లరాల పిచ్చాడంటారు. దేశంలో గొప్పల్లందరికీ పుల్లరాలు రాస్తాడు. సమాధానాలువస్తే వాటిని పదిలంగా దాచి వాళ్లలో సమానంగా తమా ఓ గొప్పల్లని పొంగి పోతుంటాడు. వాడి దగ్గర మంత్రాలు, పుస్తకాలు

రాసేవాళ్లు, నెహ్రూ దగ్గరిమండికూడా పుల్లరాలున్నాయి...' అని పెద్దగా నవ్వేకాడు కోటయ్య.

శేషయ్య తీసిపారేయ్యారైన మనిషిగా కన్పించలేదు, మేష్టారికి. మిగతా వార్లందరూ అప్పింటికి గొర్రెపోతుల్లా తలయోగిస్తూంటే, అలోచించగల పామర్లకు శేషయ్యకే పున్నట్లు తోచింది. అంతేగాకుండా అతను లేవదీసిన ప్రశ్నగాని దానికి తానిచ్చిన సమాధానంగాని చాల పుస్తక స్థాయితో పున్నట్లుగా తోచింది. ఈ పెద్ద పల్లెటూళ్లో యిత మేధాని వుండటం ఆశ్చర్యంగానే వున్నది... శేషయ్యతో పరిచయం పెంచుకోవాలని పుల్లారాంగా వున్నది మేష్టారికి.

పూళ్లో వాళ్లు చూపించిన గౌరవ మర్యాదలు చూపించలేదు శేషయ్య. 'మప్పు, మప్పు' అనే సంబోధించాడు. 'అంతా మాయ అంటున్నావు. కడుపునిండా తిని వెలనెలా జీతం తెచ్చుకుంటూ, ఏ బాధరబందీ లేకుండా వుండే వాడిని, జీతం గురించి ఏవేం ఎరుగుదువయ్యా? ఈ కడుపు నిండిన వేదాంతం ఎవరైనా చెప్పగలరులే' అన్నాడు పీటనగా. 'వా బ్రతుకంతా నేను కష్టపడి విర్మించుకున్నావయ్యా. నా కెవడూ కిందిత్తు సహాయంకూడా చెయ్యలేదు - చెయ్యని వాడెవడో వున్నాడని నేను ఎలా నమ్మేది? ఆ దేవు డెవడో నాకు తెలియదు... నా చిన్నతనం లోనే అమ్మ వాన్నా పోయారు. మేనత్త దగ్గర చేరాను. అప్పుడు నా పేర్లేమిటో తెలుసా - 'చచ్చు పీమగా' 'మొద్దునన్నావీ'ను. చాకిరీ చేయించుకొని తిండి పెట్టేది. ఏనిమాకీ డబ్బులు కావాలంటే పేకటలో సంపాదించేవాణ్ణి. ముంజెలు, లోటలో కొబ్బరి కాయలు, నచ్చిపామిడికాయలు - ఏవి వీలయితే, అవి యిచ్చి కొట్లో పీడిలూ అగ్గి పెట్టెలూ తెచ్చుకునే వాణ్ణి. నా కథ వింటే నీలాంటి వెల్లెవేదాంతులు దొంగ అనీ, చెడిపోయినవాడనీ అనుకోవచ్చు. అలాంటి దేవీరేడు! నేను అప్పుడు దొంగనైతే యిప్పుడు దొంగగా ఎందుకులేను! మర్యాదమృత్యు ఎట్లా అయ్యాను?... నేనప్పుడూ దొంగని కాదు. నేను చేసిన చాకిరీకి న్యాయమైన ధరనే పుచ్చుకున్నాను. మనల్ని చేతకులా యివ్వలేనిది తెలియకుండా పుచ్చుకున్నాను... యితవనీ చేయించుకొని నన్ను కుమతగాడిగా వుంచేసేదే. అవిడ కూతురు నుట్టులుచేత ప్రేమించజేసు

కాని, దాన్ని పెళ్లాడేను. అత్తి స్వంతదారు నయ్యేను. వుండే అయిదెకరాలూ మగతా కిచ్చాను...యదిగో శుభ్రంగా బట్టలువేసుకొని బుజంవీర పేటంచు వుత్తరీయం వేసుకొని పెద్దమనిషిగా వున్నాను...' అంటూ పెద్దగా వివరీతంగా నవ్వేడు శేషయ్య.

శేషయ్య మాటలు మేష్టారిలో సంచలనం కల్గించాయి. తనది కడుపునిండిన వేదాంతం కాదనీ, అది తన జీవితాన్ని నడిపే సత్యమనీ, తను నమ్మిన నిజమనీ శేషయ్యకు ఎలా నచ్చవచ్చిందో తెలియలేదు. 'శేషయ్యా, నన్ను నమ్ము! నేను చిన్నప్పటినుండి ఏకాకిగా బ్రతికాను...' అవాలనిపించింది. ఎందుకో శేషయ్య తనను నమ్ముటం అనసరమనిపించిందికాని శేషయ్య నమ్మడూ ఎగతారి చేస్తాడు; నీకు తల్లి, అన్న వున్నదంటాడు. నిజానికి తనకు అందరూ అనుకునేవిధంలో తల్లిలేదు. చిన్నప్పుడూకూడా అమె మీద తాను ఆధారపడలేదు. అమెను ఒక మడిపిగా, వేరుగా మాకాడేగాని తన తల్లిగా తనలోని భాగంగా మారలేదు. తనకు గుర్తువుంతవరకూ అమె ఎప్పుడూ ప్లేహీతులతో వచ్చినూ గివ్వలూ వామనగుంటలూ అడతూ తా ననుభవిస్తున్న బాధలగురించి తన అనసయజీవితాన్నిగురించి మాట్లాడతూ ఏడుస్తూ వుండేది. అమె మాటలన్నీ అబద్ధాలుగా, 'ఆ ఏడుపు మొసలి కన్నీటిలా, అమె బ్రతుకు అనర్థంగా అని పించేది...ఎదుటివాళ్ళను నితీతంగా పరీక్షించే గుణం చిన్నప్పటినుండి వున్నది తనకు...తాను అందరిలాంటి వాడుకాదు-అప్పుడూ, యిప్పుడూ కూడా! వేదాంతాల జీవితానికి దూరంగా కూర్చోని కాలం గడిపాడు! పదేళ్లక్రితం అవిడే తనకు పెళ్లంటూ ఒకటి చేసింది. పెళ్లిలోనే కామకంఠగ్గరి పేరే వచ్చింది. పెళ్లాం ముజుకూడా పరిగా మారలేదు. పుట్టి నప్పటినుండి ఏకాకిగా బ్రతికిన తనను 'బాదరబండి లేని జీవితం, కడుపునిండిన వేదాంతం' అంటు వ్వాడు శేషయ్య. 'ఏమిటో, అంతా మాయ!' అని నిట్టూర్చాడు మేష్టారు.

* * *

రాబోయే ఎలక్షన్లకోసం అప్పుడే ప్రచారం ప్రారంభమైంది. శేషయ్య రైతులకి వ్యతిరేకంగా కూలివాళ్ళ పక్షానికి తిరిగిపోయాడు. శేషయ్యతో మాట్లాడటం మంచిదికాదని రైతులు మేష్టారి

పాప్యరించారు. 'ఈ పట్టింపు లన్నీ నాకు లేవు' అన్నాడు మేష్టారు. పాటు పెరుగుత నెళ్లై తగ్గి పోయింది. 'ఆళ్ళ దొంగముండాకొడుకులు. పని జరుపు కోదాని కిత్తారుగాని పూరికేనే యిత్తారా?... యివ్వాళ్ళూ యీ కొంపని కొక్కులు తవ్వేత్తువ్వా యని ఎవరన్నా యింట్లో దీపం పెద్దసొలని మాత్తుండారే. ఆలోళ్లదనిగెందా మీకు వాలుగు రూపాయలకి అంటగట్టారు' అన్నది రత్తి.

శ్రీమద్వారయణగారి కళ్లంలో గింజలు దొంగలు ఎత్తుకపోయారు, కావలివడుకున్న జీతగాళ్ళి కొట్టి. రైతుల అనుమానం బాసిడిమీద పడ్డది వాడు అడపాదడపా చిన్నదొంగతనాలు చేస్తున్నట్లు వాళ్ళకి అనుమానంగానే వున్నది ముందునుంచి. దొడ్లలోని కొబ్బరికాయలూ, నీలు చిక్కినప్పుడూ పురుల్లోని ఒడ్లూ పోతూనేవున్నై. రాజకీయపు పట్టుదలమీద వున్న రైతులు యీసారి దొంగని పట్టితీరా అను కున్నారు. అంతా కలిసి దొర్లస్వంగా వాళ్ల యిళ్లలో దూకి నోదా చేశారు. అన్నీ కూలికి రెచ్చుకున్న రక రకాలు కలిసిన ఒడ్లెగాని ప్రెసిడెంటుగారి ఒడ్లు ఎవరింటానూ దొరుకలేదు.

ఇంత దొర్లస్వం చేసినందుకు మీ పనుల్లోకి రామని కూలివాళ్ళ తిరుగబడ్డారు. రైతులు రెండు బస్తాల ఒడ్లు బాసిడి యింట్లోనూ రెండు బస్తాలు సాయెము యింట్లోనూ వేయించి అందరిమీదా కలిసి కేసు పెట్టించారు. 'వాళ్లలాగూ దొంగలే, తన్నులేదు. కోర్టులనుట్టూ తిరిగి రావనీ. రోగం కుదురుతుంది. ప్రెసిడెంటుగారి కావాంట!' అను కున్నారు.

రెండుమూడు రోజుల కోపిరి కేసు వాయిదా వచ్చేసరికి పదిహేనుమంది కూలివాళ్ళూ ప్రొద్దున్నే చద్దికూడులిని కొంచెం మూటగట్టుకొని లేవల్లికు పడిచివెళ్లటం, కేసు మరో వాయిదాపడటం, రాత్రికి కాళ్ళిడ్లుకుంటూ తిరిగి రావటం మామూలైపోయింది. ఓవక్క దబ్బుఖర్చు అవుతోంది, వాయిదా రోజుల్లో కూలివనీ లేకుండాపోతోంది. రెండునెల్ల తిరిగేసరికి వాళ్ల ప్రాణం కదిబట్టినట్లయింది. కాని బాధ ఎక్కువై నకొద్దీ పట్టుదలూ ఉకోవం బాన్సీఅయ్యాయే గాని వాళ్లు తొంగిరాలేదు. రెండు చిర్రీల మధ్యా పచ్చగడ్డిచేస్తే భగ్గుమనేల్లు తయారైంది పరిస్థితి.

భగ్గుమనిషినివలె వచ్చగిస్తే బోల్లనే వద్దది. (పెసిడెంటుగారి కొడుకు మందరం క్లాసుకు కాస్త అలవ్యంగావచ్చి ముందువరుసలోకి వెళ్తుండగా దోవలో సాయెబు కొడుకు ఎంకడు కాలి అడ్డం వెయ్యటం, మందరం దోలొనడటం, వెనుక వరుసలవారలంతా పెద్దగా నవ్వటం జరిగింది. మందరం మొహం కండ గడ్డలా చేసుకొని క్లాసులో తేరిపారబాకాడు. పర్యం మేష్టరు ఏమీ గమనించకుండా పుస్తకం చూసు కుంటున్నాడు. క్రిందవడిన పరికమ ఎత్తుకొని గురి చూసి ఎంకడిమోదకు విపీరాదు మందరం. పరిక నేరుగాపోయి ఎంకడి కంటిపైన తగిలింది. వెతురు దార కట్టింది.

మేష్టరు లేచివచ్చి మందరాన్ని ఒక్కటేసి యింటికి పంపించేశారు. ఎంకణ్ణి బానిదగ్గరకువెళ్లి కన్ను కడక్కుని యింటికి వెళ్లుచున్నాడు. కాస్తేపల్లో మందరాన్ని వెంటబెట్టుకొని కొటయ్య వచ్చాడు. 'పెద్దా చిన్నా అంతరం ఎరక్కండా (పెసిడెంటుగారి సిల్లాణ్ణి కొట్టి యింటికి తరిమేస్తావా? తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కబెడతావా? యదంతా పూరికివే సోతుం దనుకోకు!' అని యిష్టంవచ్చినట్లు తిట్టేశాడు. సత్యంమేష్టరుకి (కోరుపెగిరి ఒక్కమాట రాలేదు. చీళ్ల వెధవ పచ్చెలు తినుకోకుంటే బాగుండేది' అనుకున్నాడు. కొటయ్య అటు వెళ్లగానే సాయెబు బానడూ యింకో యిద్దరూ ఎంకణ్ణి ఎత్తు కొని వచ్చారు. ఎంకడికి కుడికంటి ప్రక్కగా వల్లగా వాచిపోయి పుప్పుది. దానివీద వసుపు నిండుగా పట్టిం చారు. 'పెద్దోళ్ల అండపుంటేమాత్రం మంచి చెడ్డా అక్కరేల్లా? కాస్తలో తప్పేయిందిగాని కన్నుపోయిన వన్నెచితే పింగాణ్ణి ఒక్కణ్ణి యింటికెళ్లమంటారా? ఆ కొట్టిన దొరబాబుని ఏం చేశారు?' అని పిలి దీశాడు సాయెబు. 'ఆళ్లకో నాయం యోళ్లకో నాయం ఏందయ్యా? అవలు రోగం ఏ దగ్గరే వుంది. ఆళ్లని యోళ్లని ఏరేరుగా కూకోట్టెట్టుటం దేనికి?' అన్నాడు బానడు పొగడుమోతనంగా మీదికివస్తూ. వాడి నోట్లోంచి కలువవసన గుప్పున కొట్టింది. 'పై నోళ్లకి పిటేనన్ రొపివడెయ్యా' అన్నాడు యింకోడు. అందరూ!! వెళ్లిపోయాక 'బోల్లకివచ్చి యిలా గలాటా చెయ్యటానికి ఏళ్లకేం' వాక్కుంది?

బయటికి పొమ్మని చెప్పేవుంటే?...ఈ పూలో వాళ్లు మహారాష్ట్రవ్యకారి మనుషులు!' అనుకున్నాడు పర్యం మేష్టరు. అంతా తలానోకాలేని విషయంగా కనిపించింది. 'ఈ పూరినుంకి బదిలి త్వరగా ఒస్తే బాగుండును' అనుకున్నాడు. మనశ్శాంతికోసం 'భజ గోవిందం' తెడవాడు. వాలుగు శ్లోకాలు చదివేవరికి మనసుకాస్త కుదుటబడ్డది. 'కామ్మకోదారి అరిషడ్వర్గం అడిస్తుంటే శ్లేష్మంకోవడ్డ యాగలాగ్గా మాయలో పడి తన్నుకుంటున్నారు' అనుకొని ఆ విషయం మనసు లోంచి కొట్టిపారేశాడు.

సాయంత్రం శేషయ్య కనబడి ఎగతాళిగా నవ్వుతూ 'ఏమయ్యా, మేష్టరు, నీ కృష్ణలింట్ని గురించి ఏమిటో వివరాలుతోందే. పెద్దనీతులు చెపు తావు పైకి...రత్తి మాయలోపడి (పెసిడెంటు కొడు కునే కొట్టావటగా. వాళ్లు పుడికిపోతున్నారులే' అన్నాడు. మేష్టరుకి రాం కోపం వచ్చింది. 'ఏమిటి శేషయ్యా నీ వనది?...చీ, ఛీ...' అన్నాడు.

ఇంటికివచ్చి కూర్చున్నాడు. మనసు చీకాగ్గా పుప్పుది. 'శేషయ్య ఎందుకలా అన్నాడో! అసలీ పుకారు ఎలా ఒచ్చిందో కనుక్కుంటే బాగుండేది...అనిమిటో ఈ వెధవ పల్లెటూళ్లలో యిలాంటి వాటికి కొడునే ముంటుంది! అల్పపు మనుషులు!' అనుకున్నాడు. కారణంలేని భయంలాంటి ఆవేశంతో చెదిరిపోయి మన సంతా ఆల్లకల్లోలంగా పుప్పుది. 'ఇదంతా వాళ్ల మాత్యమేగాని వాకేం వంబంధం లేదు' అనుకున్నాడు భజగోవిందం పుస్తకం చేతిలో పట్టుకొని...

రత్తి పనికి అలవ్యంగా వచ్చింది. వెలిరోజు బ్లూండ్లీ కూలికిపోయి, అక్కటాండ్లీ చీకటిపడ్డాకనే పనిలోకి వస్తోంది. మేష్టరు దీవంకూడా ముట్టింపు కోకుండా చాపమోద వడుకోనివున్నాడు. కళ్ల మూసు కొని రత్తివచ్చి దీవం ముట్టించింది. గబాగబా గిన్నెలు బయటవేసి యిలాడ్చింది. 'బోల్ల ఎంకణ్ణి (పె సి డెంటు కొడుకు చింతకంతే చూసి పూరుకున్నా వంటగా.....ఏందయ్యా మరీ అంత అన్యాయం?' అన్నది, సాయ్య ముట్టిమా. ఇంట్లో కూడా అదే మాట వివసడటంతో మేష్టరుకి కోపం వచ్చింది. అయినా ఏమీ అనకుండా దానివేపు చూశాడు. ఇన్నాళ్ల నుండి పనిచేస్తున్నా ఎప్పుడూ దాన్ని సరిగా గమ

నించలేదు. అది నన్నుగా దివలగా పలాకీగా వున్నది. ఒక్క నల్లగా నున్నా వున్నది. ఏదో ఆకలి నిత్య స్థావరం ఏర్పరచుకున్నట్లుగా మోహం ఎండుకుపోయి కళ్లు మెరుస్తున్నాయి. మాట్లాడినప్పుడు వళ్లు పెద్దగా తెల్లగా వరుసగా కవిస్తున్నాయి. మేష్టారి దృష్టి తాడంపైకి ఎగగట్టిన వీర క్రిందనుండి కవిస్తున్న కాళ్ళవూడ నిలిచింది. పైన మనిషి ఎంత నవ్వుగా వున్నదో కాళ్లు అంత బలంగా వ్రంబా లాగా వున్నై. మోటుగా అనవ్యంగా లావుగా వున్నై.

మేష్టారి చూపు గమనించి రత్తి కాస్త తొట్టువద్దది. 'ఏంధయ్యా అట్లా పడుకున్నావ్? జెరంగని పిచ్చిందా?' అంటూ దగ్గరికొచ్చింది. వేడి చూస్తున్నట్లు ఆయన చెయ్యివట్టుకున్నది. మేష్టారికి అనవ్యంతో ఒక్క గుర్రోడిచింది. 'ఏమీలేదు... ఏమీ లేదు' అన్నాడు కంకారుగా చెయ్యి విడి రిండుకుంటూ.

ఎప్పుడు ఎలా ఒచ్చాడో బానడు 'ఒసే, రంకు ముంద...యిదంటే నువ్వు వేసేనని! వదయింటికి...' అన్నాడు. మేష్టారికి ముచ్చెమటలు పోతాయి. లేచి ఒలుకుతూ నిలబడ్డాడు. బానడు రత్తి వీపువూడ దబదబా వాలుగు గుద్దులు వేశాడు. కొట్టబోతూ న్నట్లుగా మేష్టారి దగ్గరకువచ్చి 'నీ నంగతి మళ్ళీ చూపారే' అనేసి రత్తిని యాద్యుకెల్లపోయాడు.

తలుపు గట్టిగా గడియ వేసుకొని చావవూడ కూలబడ్డాడు మేష్టారు. ఒంటిలో ఒలుకు తగ్గ లేదు. బానడి రౌద్రహం ఎదురుగా వున్నట్లే, వాడు కొట్టబోతున్నట్లే వున్నది. ఎక్కడికన్నా పారి పోదమా అనిపించింది. ఒంటరిగా బయటి వీకట్లోకి పోవటానికి భయంవేసి నివృత్తువగా కూర్చుండి పోయాడు. 'కోవతాపింటే అనవ్యం నాకు. చెట్టుంటే చీదర' అనుకున్నాడు.

...చిన్నప్పటి తెలుగు మేష్టారు గుర్తు కొచ్చాడు. సుస్తకాలు క్లాసుకు తీసుకురాకపోయినా, వ్రేల్చికు సమాధానం చెప్పలేకపోయినా జెంచివూడ నిం తెట్టి పట్టారో పిండేవాడు, పిడికిట్లోంచి బొటన వ్రేలు బయటికిపెట్టి దొక్కలో యీ వ్రక్కా

ఆ వ్రక్కా పొడిచేవాడు. ఆయనంటే తనకూ సింహ స్వప్నంగా వుండేది. తనెప్పుడూ పాఠ పాటు చెయ్యలేదు-ఒక్కపారి తప్పించి. ఆ పారి మేష్టారు కొట్టడానికి వస్తుంటే ముచ్చెమటలూ పోతాయి. జెంచి ఎక్కబోతూ క్రిందపడిపోయాడు. ముందున్న డెమ్మ నుదుటికి కొట్టుకొని రక్తం ధార కట్టింది. కాని చెట్టులు తప్పిపోయినై.

ఇంకా చిన్నతనంలో ఓసారి అమ్మ డబ్బుల్లోంచి చెవుకుండా అర్థరూ పాయి తీసుకొని పక్కంటి వాళ్లలో పినిమా కెల్లాడు. తిరిగి రాగానే 'దొంగపరనా, చెవుకుండా డబ్బులేతుకు పోతానా' అంటూ చేతిలో వున్న ఇనుప పూదుగొట్టం పైకెత్తింది కొట్టడానికి. తాను భయపడి బయటకు వరుగెత్తాడు. అమె తలుపు రోవం గడియ వేసుకుంది. బయటంతా చిమ్మ చీకటి. ఆ చీకట్లోవుండే నల్లటి భూతాలన్నీ వచ్చి తనచుట్టూ ఆడటం మొదలెట్టాయి. ఎంత పిలిచినా అమె తలుపు తీయలేదు. భయంతో కొయ్య బారిపోయి నల్లటిచీకట్లో నిలబడిపోయాడు. రోవరి దీవపు వెలుగుతో ముందుగది కిటికీ మెరుస్తోంది. 'వేసు ఆ వెలుగురునే చూస్తుంటే చీకటి దయ్యాలు వచ్చేమి చెయ్యలేవు. కొంచెం ఏమరినా అని నమ్మ మింగేస్తాయి' అని తనకు తానే చెప్పుకున్నాడు. మన సుమ గట్టిగా బిగబట్టుకొని ప్రాణాలు కళ్లలో పెట్టుకొని కిటికీవేపు చూస్తూ వుండిపోయాడు. రెండో ఆట సినిమాకు వెళ్తున్న కొట్టునీతయ్య మాసి తలుపు తీయించి రోవరికి వంపించాడు...

తంనాపుతో కలత ఏదైపోయాడు మేష్టారు. అర్థరాత్రి తలుపు బాదిన వప్పుడుకు మెరికున పచ్చింది. ఒలుకుతూనే తలుపు తీశాడు. బయట చీకట్లో పెద్దదుడ్డుకర్రలు వెట్టుకొని సాయెలు, బానడు, వాళ్లనెమక యింకో వదిమంది యమకింకరుల్లా నిల్చుని వున్నారు. పారికే దీపం వెలుగు వచ్చగా మనగా! వాళ్లవీడ ఎదులోంది. అందరూ బాగా రాగి మంచి నిషేమీద వున్నట్లున్నారు. 'దొంగ నవ్యాసీముండాకొడుకుని ఎయ్యండా'

అంటూ కర్రపైకెత్తాడు సాయెలు. వెనుక మున్నవాళ్లు వెళ్ళకలకువచ్చి కర్రలు పైకెత్తారు. చీకటిలాంటి కొండచిలువ మింగటానికి వస్తున్నట్లుని పిలిచింది. చేతులూ రెండూ వెత్తిమీద పెట్టుకొని 'ఒడ్డు, ఒడ్డు' అంటూనే క్రిందపడిపోయాడు మేష్టరు.

శానడి కర్ర మీదపడ్డది. సాయెలు పడి పోయిన మేష్టర్ని కాలిలో ఒక్కలోపు తోశాడు. 'దెబ్బపడకుండానే కూలిపోయాడ్రా పిరికి ఎదన'

అన్నాడు. క్రిందికివంగి తాకిచూశాడు. 'పచ్చినట్టు వ్వాడు...రెండు పులికి పోదామంటే పూరికి వచ్చాడ్రా నా కొడుకు' అన్నాడు లేచి నిలచిపోవంగిరి పుమ్మేమ్మా. 'పదండి...పదండి...' అనుకొంటూ వరుగుతున్నా చీకట్లో కలిసిపోయారు అందరూ.

బోర్లా పడిపోయివున్న సత్యం మేష్టర్ కి కాస్త దూరంలో వాపూద పున్నది, 'భజగ్ విందం' పుస్తకం- భద్రంగా...

పరిశోధకులైన విద్వాంసు లింకను వీనినిగూర్చి పరిశ్రమ చేయుదురని భావిస్తాను.' 1 - అని అధోజ్ఞాపితబో వెంకటరావుగారు వ్రాసియున్నారు. వారి నూతన ననునరించి కొన్ని యంశములు విద్యార్థకమునకు విన్నవించబడును.

అంగ్లవాఙ్మయము: ఇందు నాలుగు జంటల కవులు (రచయితలు) కలరు.

1. బోమంట్ (Francis Beaumont) A. D. 1584-1616.

ఫ్లెచ్చర్ (Fletcher, Giles) 1579-1623.

పై యిరువురును అంగ్లదేశమును పాలించిన ఎలిజబెత్ రాణి (1533-1603) యుగమునకు చెందిన ప్రఖ్యాత నాటకకర్తలు. విశ్వవిఖ్యాతి నందిన విలియం-షేక్స్పియర్-మహాకవికి (1564-1616) సమకాలికులు. బోమంట్ కవియు, షేక్స్పియర్ కవియు ఒక వత్సరముననే (1616 లో) నిర్యాణము నందిరి. పై జంటకవులు కేంద్రిడ్జి యూనివర్సిటీలో ముప్పైవిద్య నభ్యసించి, ఆ కాలమున ప్రఖ్యాతుడగు బెన్-జాన్సన్ ప్రోత్సాహముననే గాథమిలురైరి.

'The two dramatists met at Mermaid Tavern under Ben Jonson's leadership and soon became inseparable friends, living and working together. Tradition has it that Beaumont supplied the judgment and the solid work of the play, while Fletcher furnished the high-coloured sentiment and the lyric poetry without which an Elizabethan play would have been incomplete. Of their joint plays, the two best known are 'Philaster' and the 'Maid's Tragedy' - (Dr. W. J. Long's History of English Literature - p. 163-1909 A. D.)

'Fletcher was the famous collaborator of Beaumont in numerous plays which were popular in their day and take high position in the dramatic literature of the Country, containing sterling poetic

beauties allied with much vulgarity' - Pears' Cyclopaedia, p. 326 (1914 A.D.)

2. థామస్-కాంప్టన్ (Thomas Campton) 1567?-1619

నికెంట్-బ్రేటన్ (Nicholas Breton)

1545?-1626, గేయకర్తలు.

'Like all the lyric poets of the age, they are a curious mixture of the Elizabethan and the Puritan standards. They sing of sacred and profane love with the same zest, and a careless lovesong is often found on the same page with a plea for divine grace' - (Long's History of English Literature, p. 192.)

3. ఎడిసన్ (Joseph Addison) 1672 1718.

స్టీల్ (Richard Steele) 1672-1729.

శ్రీ పానుగంటివారి 'పాక్షి' ఉపన్యాస రచనలకుద్ధోధకమైన 'స్పెక్టేటర్' (The Spectator) పత్రికను స్థాపించి, ఎస్సీ లోకోత్తరములైన వ్యాసములను ఉపన్యాసాదులను ప్రకటించి కీర్తననందిన ఎడిసన్ మృదువు తప్పని ఇతరులను నొప్పించని హాస్యచోక్త చమత్కార రచనలచే కీర్తననందిన మహానియుడు ఎడిసన్. సంఘమునందలి లోపములను రచనల ద్వారమున సంస్కరించుటకు 'స్టీలు' (Steele)తో కలిసి వాచాదు (Tatler) అను ఇంకోక పత్రికను ఎన్నేండ్స్ నిర్వహించెను.

4. ఆటో - బోట్లింగ్ (Prof. Otto von Bohtlingk-1815-1904)

ఆర్. రోత్ (Prof. R Roth-1821-1895)

జర్మనీదేశమునందలి సంస్కృత విద్యవేత్తలు లలో అగ్రణ్యులు. వీరిరువురును విరికాలము ముప్పైత పాఠవ్యవస్థ కలోర వ్యాసంగ మొనర్చి సంస్కృతమున అగ్రధ తైదువ్యమును బడసి, అమరవాణికి 7 సంపుటములలో (1855-75) సర్వంకష విఘంటువును నిర్మించిరి. 'Sanskrit-worterbuch'

1. కుండలీకృతభాగములు శ్రీ వేంకటరావుగారి వ్యాసమునుండి ఉవాచృతములు.

అను నీ కోశమున సంస్కృతపదములకు జర్మన్ భాషలో వివరణము కలదు. దీని మహత్వమును గురించి రష్య ప్రభుత్వమువారు దీనిని ముద్రించి, ప్రకటించి అమరభాషకెంతో పేరవేసిరి.

ఆంధ్ర సారస్వతము :

ఆంధ్ర వాక్యమున మొదటి జంటకపులు కావవిధుడు - వికలరాజా, అని వేళలరావుగారు వ్రాసి యున్నారు. కాని ఇది సరికాదు. ఆంధ్రమున అధికవి యగు వస్త్రయభివృద్ధి నకు మహాధారత పరివర్తనమున కుద్భవముగానుండిన వాక్యముదురందరుడు, ఆంధ్ర గీర్వాణ కర్ణాటక భాషలయందు మహావిద్వాంసుడు, కవికుంజరుడు అయిన వారయభివృద్ధిను, నస్త్రయ భివృద్ధిను (క్రీ. 11 వ శతాబ్దము) తెనుగున మొట్ట మొదటి జంటకపులని చెప్పదగును.

సంస్కృత సారస్వతము :

1. రామిం - సో (సో) మిలులు కవిపుత్రులు: మనకు తెలిసినంతవఱకు నీ రిరువురు మొట్ట మొదటి జంటకపులు. కాలిదాసుకంటెను ప్రాచీనులు. కవికులగురువు మాళవికాగ్నిమిత్రమున -

'ప్రథితయశసం భాన- సోమిర్ల కవిపుత్రా దీనాం ప్రబద్ధా నత్రికమ్య వర్తమానకవే: కాలిదాసస్య క్రియాయాం కథం బహుమానః' - I లం. 1 పు. (Sri Balamanorama Series-No 13, 3rd. ed. 1944).

ఈ క్రిందికోశము శార్ంగధరపద్ధతియందు 188 శ్లో. జల్లిణుని మాక్తిముక్తావలియందు సుల్లే శించుకొనబడెను. (49 పు. 111 శ్లో.)

'దాసో, రామిం-సోమిర', నరరుని;

శ్రీసాహసంకః కవి:'

రామిం-సోమిలులు బహుశః సోదరులగు కవి కుమారులని ఊహించబడుచున్నారు. వీరు రచించిన కృతులు లభించలేదు, కాని రాజశేఖరుని యీ క్రింది శ్లోకమునుబట్టి వీ రిరువురను ఖ్యాతక కథాశిల్పిత్వాత లని తెలియుచున్నది -

'తా ఖ్యాతకథాకార'

చంద్యో రామిం - సోమిర,

యయోర్ ద్యయోః కావ్య మాసీ
దర్దవారీశ్వరోపమమ్.'

సదాశివబ్రహ్మేంద్ర నరస్వతి రచించిన గురు రత్నమాలికపై (క్రీ. 1720) ఆత్మబోధేంద్ర నరస్వతి రచించిన వ్యాఖ్యయందు రామింకవి రచించిన మణిప్రథమండి కొన్ని పద్యగద్యము లుదాహరణములు; కామకోటిపీఠము నలంకరించిన ఆదిశంకరులకు 20 వ తరమునకు చెందిన మూకార్పకళంకరులును పై జంట కపులును సమకాలికులని అట పేర్కొనబడెను :

విద్యాధిపః - 'రామిలాఖ్యః స్వస్యైవ అక్రీయ కాలాదిచారకః తాదార్థికవిబుధజన- మానసియ- తద్భిరుద వాసీ మణిప్రకాశాక్ మేఘిం ఇతి లక్ష్యమ్.'

అ త్రాసునవ్వేయం యర్థిం మణిప్రభాయామ్
సూతరారః - 'అర్థ్య, అవధీయతామ్,

కా. భిన్నం చన్దన మర్చినః ప్రణతయోః
మూర్ఖద్రవం సహితం
పార్వక్షాటివేత్త పార్వమతుం
ద్రష్టేవైవ యే రామిః,
ధీరాంస్తాన్ గురుశిష్యశ్చేన్ద్రయమివ
భ్రుతే వ్యర్థే రామింః
ప్రాగైక్షీత్ స మణిప్రభాం ప్రథయతుం
భక్తైర్గురో ర్గౌరవమ్'

నటీ - 'అజ్ఞాపిత, కోసం చ దణమర్చితే వణదాక'

2. హేమచంద్రుని కవ్యానుకాననమున (పు.) ఖ్యాతకకథ పైజంటకపుల రచనగా పేర్కొనబడెను. పార్వదక్షవర్తియొద్ద రామిలుడు అశ్వార్యకుడనియు, మేంతుడు గజాధ్యక్షుడనియు చెప్పబడెను. మేల్మని గూర్చి యీ క్రింది శ్లోకము రాజశేఖరుని రచనగా జల్లిణుని మాక్తిముక్తావలిలో ముదాహరణము.

'వక్త్యా మేల్మరావస్య
వహన్త్యా వృణేరూపరామ్,

అవిద్యా ఇవ భువస్వి

మూర్ధానం కవికుంజరాః' - (పు. శ్లో.)

అపరిచితమహిమతోకే వా ముగిసీతదామహి
అనందరిందా ఇతి సంకీర్త్య ఇగురునదేణ సమందే
అతి ఇదా.

మూతధారః—న జానాసి?

శా. మూకార్థోఽపి జగదుగ్ధః కరుణయా
విద్యామనస్సావ్రవా
గవార్యోఽస్తి హి శక్యశ్చేన్న తిరుదః
సర్వజ్ఞ ఏకాధిపః,
అర్హాకీర్తిర మాతృగుప్త కవితా గర్వస్య
నిర్వాసనా—
యాదాద్యోఽశ్వస—వాగపా వసి కపి
రామిల్లమేదూ భద్రాత్—

(గురురత్నమాలికా, 53 పు.)

కింద—

‘అదార్శేఽద్విజన్యార్థ్యతిథీషు వివతో
వై నరేయః శకాపాః
కశ్చిరానేన కావ్యం కిమపి కవయితూర్
దత్తవా వప్రమత్తమ్,
రక్షాదత్త ప్రహర్ష ప్రకృతి
కృతిశతాద్భాత వార్షః సహర్షః
కర్ణాభ్యర్ణానతీర్ణః కథమథతదనో
ఏకమీ ఏకమార్కః?
ఇత్యాదివా

యస్య బాయుగ్రీవసంకేఽపి

‘త్యాత శ్రీ శక్యశ్చేన్న ప్రచురతర
కృపారణ్ధ్ర పాహిత్య విద్యః
వద్యః సాధూక్తి సంమోహ్యసి
వరకవితామర్మిణో మాతృగుప్తాత్,
(ప్రాధాః (ప్రాభోక్తి రూపైర్ నిదిడవసభరైర్
గుమ్మనై ర్మృత మేదుర్
మేధుర్మోదాదివాదీ ద్దయవదనవధం
వాగ్మ్యకుల్లా నృ మేల్లాః’
—ఇతి చ ప్రవక్ష్యతే.

కామకోటి పీఠము నలంకరించిన 20 వ

శంకరు లిధివలకు పేర్కొనబడిరి. ఈయనయే
మూకకవి (మూకార్థకళంకరులు) (క్రి. 396—436).
రామిలుడు మణిప్రభయందును, మేంబుడు హయ
గ్రీవవరయందును తమ గురువగు మూకకవిని ప్రస్తు
తించినట్లు తెలియుచున్నది. మాతృగుప్తడును
ఈయనయు సమకాలికులు. పుట్టుకతోనే మూగవా
డగు నీయన విద్యామనుడను ఒకానొక యోగీశ్వరుని
యనుగ్రహమున మంత్రపూర్వకపాఠముడై వాక్కును
వదలి, కంచికామాక్షీదేవిని 5 శతకములచే మ్రుతించెను. దివ్యకవితామరలింగమగునీస్తుతి భక్తిరస గర్భ
నిర్భరమగు కవి బృందయుమున పొంగి పారలి వచ్చి
నట్లుండును. ఈ గ్రంథము ‘మూకకవంచళి’ యని
ప్రఖ్యాతి సంపాదించితి.

2. భట్టబాణుడు, తత్త్వయుడు భూషణ
భట్టు: (క్రి. 7 వ శతాబ్ది.)

మహావిద్యాంనుడు కవిశేఖరుడు, విద్యత్కవి మండ
లికి పట్టుగొమ్మయునగు వార్హవర్ధన చక్రవర్తి

3. Dr. M Krishnamachariar: History
of Classical Sanskrit Literature—pages :
551—52, para 566 (1937.)

4. ఉపజీవ్య గ్రంథమంజరి :

1. కావ్యమతాననము (హేమచంద్రుడు; Ed.
R. C. Parikh, 1938.)

2. గురురత్నమాలిక (సదాశివ బ్రహ్మేంద్ర
వరస్వతి)

3. మాళవికాగ్నిమిత్రమ్ (బాలమనోరమా
ప్రచురణ 1944.)

4. మూకకవంచళి (మూకకవి), బాలమనో
రమా ప్రచురణ, 1937.

5. శార్ఙ్గధర వర్దతి (శార్ఙ్గధరుడు,
1888)

6. మాక్తిమక్తావళి (జర్జులుడు; G. O. S.—
Baroda) 1938.

7. History of Classical Sanskrit
Literature — Dr. M. Krishnamachariar
(1937.)

(క్రీ. 6 వ శతాబ్ది అంతము, 7 వ శతాబ్ది పూర్వార్థము) ఆ సాహిత్యము దిగ్దంతులవంటి కవికోవిధుల కృత్యము. బాణుడు, మయూరుడు, మాతంగ దివాకరుడు మొదలగు కవిశిరోమణుల బాధన నభి నలంకరించిరి. అందు గద్యకవి వక్రచరిత్రులుగు భట్టు బాణుడు కాదంబరి అను కథను, హర్షచరితమును అభ్యాయికను చండీకథకారులను రచించెను. కాదం బరిలో పూర్వభాగమును మాత్ర మాయన రచించి కాంధర్వము నందెను. ఇట్టి గ్రంథరాజ మనమగ్ర మగుటకు విచారించి, ఆయన కిమారుడు భూషణ భట్టు తన వైదుష్యరచనాప్రాసాదముల ననుస రించి గ్రంథము పూర్తిచేసెను.

‘కాదంబరి రసాస్వాదా దాహోరూపి న రోచతే’ (కాదంబరి అన బాణుని గ్రంథము, మధ్యమును) అని విద్యనృపాచారిలో లోకోక్తి. ఒక్కకాదంబరిని కూలం కష్టముగి వ్యాసంగము చేసిన అమరవాణియుండు దృఢ వృత్తిర్తి కలుగును. మూల గ్రంథమును తగ్గడి కొడుకు రిద్దరు రచించగా తదేవ్యాఖ్యను గురుశిష్యు లిరువురు—భానుచంద్రుడు సిద్ధచంద్రుడును (వరు నగా పూర్వోక్తర భాగముంకు) నిర్మించిరి. ఇంకొక సాహిత్య చమత్కారమును తెలిసి ఈ ప్రకరణమును ముగింతును. మూల గ్రంథము గద్యమైనను ఛందో బద్ధమైనను వ్యాఖ్యమౌతము నతన రూపమునచే ఉండును. కాని, దక్షిణ భారత నర్మమున కొన్ని సంస్కృత గ్రంథములకు భూమికయే కాక ముఖ ప్రథముకూడ ఛందోబద్ధముగా నుండుట విద్మతము. అట్లే దక్షిణాత్య వ్యాఖ్యల యొకడు కాదంబరికి ఛందోబద్ధ వ్యాఖ్య రచించెను. దీనివారప్రతి కేరళ ప్రాచ్యగ్రంథ నిలయమున కలదు.

3. జినసేనుడు (క్రీ. 783), తదంతవాసి గుణధ్రుడు :

జైన సంస్కృత రచయితలు అమరవాణికి చేసిన సేవ అపారము. జినసేనుడు, తద్విషయము గుణ ధ్రుడును లాన్పెకూట ప్రభువుల కౌలికులేకాక, మతాచార్యులుగా ఆశ్రయులుకూడ. మహావిద్వాంసుడు, కవిశిఖరుడు అగు జినసేనునిగూర్చి ఒక విశిష్టము కలదు. క్రీ. 793 వ పారివంశమును రచించి, మేఘ

రూఢ నమస్య రూపముగు పార్వాయ్యుడయ్యును 814 లో ముగించి, ఆదిపురాణ రచన కునక్రమించి 42 వర్సలు మౌతము వ్రాసిన తర్వాత తన క్రవసాన కాల మానవుమగుట గుర్తించి, గ్రంథపూరణమును తన శిష్యులలో నొకని కప్పగింప నెంచెను. శిష్యులందరినుండి ఇరువురను పిలిచి వారిలో కావ్యనిర్మాణకాళం మొన కున్నదో కనిపెట్టుట కై, తమయెదుటనున్న పండితాయి చెట్టును (మోఱును) పరిల్లించుమనెను. అప్పుడు కవిభారంగమున బాత్యంధుడగు ప్రథమ శిష్యుడు— ‘ఋష్యం కాష్ఠం తిష్ఠోత్కృగే’—అని మధువగా నీతనికి కవిభావానన లేకమైనను లేదని, గురువు లోలోన నప్పుకొని రెండువాడగు గుణధ్రుని అడగగా వారడు—

‘నీరవతరు రిహ విలసతి పురతః’—అని పర్లించె నిట. మొదటివాడు రసస్ఫూర్తి లేని మాటలను కూర్చగా, ఆ విషయమునే గుణధ్రుడు రసస్ఫూర్తక శబ్దములలో మకోహరముగా మడిచెను. అచార్యు లానం దించి, గ్రంథమును పూర్తిచేయుమనెను. శిష్యుడు పరి శిష్టభాగమును ఉత్తరపురాణమును పేరున 5 వర్సలలో ముగించెను. గుణధ్రుని మతోక గ్రంథము జినదర్శనరీతియు.

మొదలెరి ఋష్యములై కవిభాషామగ్నిగా నున యోగింపని పదములు కాష్ఠి, రసస్ఫూర్తి కలిగి కవిత కనయోగింపఁ బ్రియులు కాష్ఠి. పై రెండింటి భేదమును భోజుడు నరస్వరీ కంకాభరణమున ఇట్లు వివరించుచున్నాడు :

‘వశ్యతి స్త్రీతి వాక్యే హి న రసః ప్రతిభానతే, విరోకయతి కాంతేతి వ్యక్తమేవ ప్రతియతే.’

(స్త్రీ వశ్యతిః కాంతా విరోకయతి—అను పద ములకుగల భేదమును గుర్తించదగును.

4. ధనంజయులు, తత్సేదరుడు ధనికుడు (క్రీ. శ. 950-995.)

వీ రిరువురును మాళవదేశాధీశ్వరుడగు ముంజ మహీపాలుని (=రెండవ వాక్కులితా) విద్యుత్పథ నలంకరించిరి. ముంజుడు కవియు, పండితుడే కాక కవికోకిల కల్పదుమము. పద్యగుప్తుడు

(వరిమత కాలిదాసు) వనసాహసాంక చరితకర్త, వరవ్యతీ పుత్రుడని ప్రత్యాశించిన ధనపాంకవి (అతిక మంజరీ రచయిత), కవి రహస్యకర్త యగు పాలాయుధుడును నమకాలికులు. ఈ ధనంజయుడు ద్విసంధాన-వామూరారులను నిర్మించిన జై నకవి కంటే భిన్నుడు. మన ధనంజయుడు నిర్మించిన దశ రూపకము పాశ్రవచనములవల్ల విఖ్యాతించినది. దీనిపై 'అవలోకము' అనువ్యాఖ్యను రచించిన విద్యత్కవి ధనికుడు ధనంజయుని సోదరుడే. ధనికుడు ఉత్తర రాజనామాంతరముగల ముంజలూపాలుని విద్యత్కర నలంకరించి, ఆ ప్రభువు నన్నిధికే మహాపాధ్యపాలకు డను ఉన్నతోద్యోగిగా మండెను. ఈతని కృత్యం తరము కావ్య నిర్ణయము అవలోకమున నలుసారు లుల్లేఖించబడెను.

5. క్షేమేంద్రుడు, ఆయన కుమారుడు సోమేంద్రుడు (క్రీ. 11 వ శతాబ్ది).

కాశ్మీర దేశవాసి, అభినవ గుప్తపాదుని శిష్యుడు, శకట గ్రంథవత్స, అనంతవర్మ మహారాజా (1029-64) న కాశ్మీరుడు, వైష్ణవ భాగ వత శిరోమణియు అగు అచార్య క్షేమేంద్రుడు పరమత సానముగల ఉదారుడు. ఈయన రచించిన గ్రంథములలో బోద్ధావదానకల్పంత ఒకటి. అది యనంపూర్ణముగానుండ ఆయన తనయుడు తుది ప్రకరణమును రచించి గ్రంథమును పూర్తిచేసెను. బాణుడు, తత్త్వనయుడును కాదంటరిని పూర్తిచేసి నట్లు క్షేమేంద్ర-తత్త్వనయులు కలసి అవదాన కల్పం తమ విర్మించిరి. ఈ గ్రంథమును ఇటీవల డాక్టర్ పి. యల్. వైద్యవండితుడు, భర్మాంగ సంస్కృత విద్యాపీఠవక్తమున చక్కగా సంస్కరించి ప్రచురించఁ జేసెను.

6. అచార్య-మమ్మటుడు-అల్లుటుడు (అం కుడు)-(క్రీ. 1050-1100.

జహ్నుకాన్తములకు, మహాకవులకు, విద్య చూడమలులకును జన్మస్థానమగు కాశ్మీరదేశముననే మమ్మటు డవతరించెను. రాజానక-జయ్యలు డియన జనకుడు. వైయాకరణ శిరోమణియగు కయ్యలు

డును, వేదభాష్యకారుడగు ఉవ్వటుడును ఈయన సోదరులని యుండురు. విద్యత్కవికల్పద్రుమము, విద్యమ్మూర్త్యుడు, కవిశిఖరుడునగు భోజుడు, నన్నయ-వారాయణభిట్టులు, తత్వోపకరణ రాజరాజనరేం ద్రుడు, వైతయంతికేశనిర్మాత యాదవప్రకాశులు, ఈయనకు మొదలు శిష్యుడును, పిమ్మట గురువును అగు భగవద్రామానుజులును (క్రీ. 1017-1137), ఈయనకు పరమగురువగు యామునాచార్య చరణులు మొదలగు వెండఱో విద్యవిజ్ఞాన దీపికలు వెలిగిన కాం మది.

సంస్కృత సాహిత్యకాన్త ప్రపంచమున అత్రం కష్టములగు మహాశిఖరములు మూడు: భవ్యారోకకర్త అనందవర్మనుడు (క్రీ. 850), కావ్యప్రకాశనిర్మాత మమ్మటుడు, రసగంగాధరప్రవృత్తి జగన్నాథ వండిత-రాయలును. అనందవర్మనునకు, అభినవగుప్తనుకు (క్రీ. 1000) పిమ్మట నవతరించిన ఆలంకారిక

శిఖరులలో అగ్రగణ్యాడు మమ్మటుడు. వాక్మయ ప్రపంచమున, విద్యస్థాండలియందును పాశ్రవచనము లనే విశేషాదరము నందిన గ్రంథము కావ్యప్రకాశము. రచించబడిన న్యైర్వాకాలమునుండియే నకనసాకనములనే అనేకులిరావలయును దీనికి వ్యాప్తి కల్గెను. ఈ గ్రంథముపై వాటినుండి ప్రతిశతాబ్దమునను వ్యాఖ్య లెన్నియో నిర్మించబడెను. 19, 20 శతాబ్దము లలో అంగ్లము, ఆంధ్రము, కన్నడము, హిందీ మొద లగు నెన్నియో భాషలలోని కిది అనువదించబడెను. నమగ్రత, సంగ్రహాత్మ్యము, వైశద్యము గల ఈ గ్రంథ మున తత్కర్తయొక్క వికాలము, అగాధము నగు వైదుష్యము, మనిశితమగు విమర్శశక్తి చక్కని కవితా రసాస్వాదన పాటనమును కన్పట్టును.

కారికా-వృత్తిరూపముననున్న ఈ గ్రంథమున 10 ఉల్లాసములు, 602 ఉదాహరణములును కలవు. కావ్య ప్రకాశము మమ్మటుడు పూర్తిగా రచించలేదనియు, పరికరాంకార చర్చనలకు మాత్రము తగ్గదనన అనియు, మిగిలిన న్యైర్వాభాగమును రాజానక-అల్లుటుడు రచించెనని కొన్ని శతాబ్దములనుండియు వండితుల విశ్వాసము. ఈ గ్రంథముపై కాశ్మీర వాసియే యగు రాజానక-అనందుడు 'విద్య' అను

వ్యాఖ్య రచించి (క్రీ. 1765) అం దిట్లు వ్రాసి యున్నాడు :

‘కృత శ్రీమమ్మటాదార్యవర్త్యైః పరికరావధిః

ప్రబంధః పూరితః శేషః విధా యాంట్లమూరితా’

కావ్య ప్రకాశ వ్యాఖ్యాతలో కాలక్రమ మునుబట్టి రెండవవాడగు మాణిక్యచంద్రుడు (క్రీ. 1190-1210) మమ్మటునికంటె ఒక శతాబ్దము తరువాతి వాడు. ఈయన ‘సంకేత’ వ్యాఖ్యయందు (పు. 304) పై విషయమునే యిట్లు తెల్పుచున్నాడు. ‘అథ చ ఆయం గ్రంథం అన్యే వారబ్ధిః అపరేణ సమాపితః ఇతి ద్విఖండోఽపి సంఘటనావశాత్ అన్యథాయతే.’

7, 8 శతాబ్దాలక్రిందనున్న మాణిక్య చంద్రుని అభిప్రాయమును మన మంగీకరింపవలసినదే. ప్రబంధ ప్రమాణాంతరము అభించినవాని దీనిని విరసింప జాలము. కావున కావ్యప్రకాశ రచనమున అల్లుడు మమ్మటునకు సమాగ్రంథ కర్తయని సిద్ధాంతి కరింపవలెను.

7. రామచంద్రకవి, అతని సహాధ్యాయి, గుణ చంద్రుడు: (క్రీ. 12 వ శతాబ్ది.)

హేమచంద్రుని కంటేవానులు పలువురుండెడి వారు—రామచంద్రుడు, గుణచంద్రుడు, దేవచంద్రుడు, ఉదయచంద్రుడు, బాలచంద్రుడు, యశశ్చంద్రుడు, మహేంద్రమూరి, వర్తమానగణ—మొదలగువారు. వీరిలో రామచంద్రగుణచంద్రులు, వైడుషీ వైధమువలనను, కవితాకౌశలమువల్లను లగ్నగణ్యులు. వీరిలో రామచంద్రుడు దైవయోగమున కాణుడయ్యు (విశాషి యయినను) గ్రంథశతవిర్మాత. వీనిలో కొన్ని మాత్రమునలెల్లము లైనవి. ఆ కాలమున పూర్వరదేశమున రచింపబడిన గీర్వాణరూపకము తిరువదియై దింటిలో

11 వాటకములు రామచంద్రకవి విర్మితములే. ఈ కవి వాటకము, వాటిక, ప్రకరణము, వ్యాయోగము అను వివిధరూపకముల రచించెను. రామచంద్రుడు, తల్వేనతిర్దుడగు గుణచంద్రుడును కలసి ప్రశస్తమై న వాట్లకాస్త్ర గ్రంథమును—వాట్లదర్పణ మను పేర రచించిరి. ధనంజయుని దశరూపకమును పై జంటకపులు ఎఱిగియే యుండియు, వాట్లదర్పణమున తమ ఉపన్దను అనుభవములను పురస్కరించుకొని ఎన్నియో

విశేషములను విశదీకరించిరి. మనము కవి వివి యెఱుగ వివి ఉత్పన్నప్రాయములు, వామమాత్రజ్ఞాతములు అగు ప్రశస్త రూపకములనుండి యిందెన్నో ఉదాహరణ ములు క్రోడీకరింపబడెను. విస్మృతకల్పలగు కవి శేఖరుల నామము లెన్నో ఈ యాకరములవల్ల తెలియుచున్నవి. సంస్కృత సారస్వత చరిత్ర విర్మాణ మున ఈ పరికరము అమూల్యములు.

1. అనంగవతి (వాటిక)
2. అనంగసేనా పారినందిని (ప్రకరణము)
3. అభినవ రామము (క్షీరస్వామి)
4. ఇందులేఖ
5. ఉదాత్త రామము
6. కృత్యావళిము
7. కోసరికా—వాటిక
8. కొముదీ మిత్రానందము (రామచంద్రకవి)
9. చిత్రోత్పలావలంబిక ;
(అమాత్యశింకుకుడు)
10. ఛలితరామము
11. తిరంగదత్తము
12. తాపసవత్సరావళిము
13. దర్శిద వారుదత్తము
14. దేవీ చంద్రగుప్తము
15. ధర్మశాలము
16. పాండవావళిము
17. పార్థవిజయము
18. పుష్పదూషితకము
19. ప్రతిమావిరుద్ధము
20. ప్రయోగభృద్విజయము
21. బాలికావలంబికము
22. భీమసరాక్రమము
23. మనోరమావత్సరావళిము (భీమటకవి)
24. మల్లికా మకరందము (రామచంద్రకవి)
25. మాయా పుష్పకము
26. రాధా వివరంధము
27. రోహిణీ మృగంకము

28. వనమాల (రామచంద్రకవి వనమాలిక?)

29. వింక్ష దుర్యోధనము

30. పర్యపారిశ్రంధ నాటకము (రామచంద్రకవి)

31. స్వప్నదశాసనము (భీమదేవకవి)

32. స్వప్నచానకదత్త (భానకవి; కాని ఇందలి యీ ఉదాహరణము తిరువామ్కారు ప్రతిలో లేదు.)

రామచంద్రకవి కృతులలో మనకు తెలియ వచ్చిన రూపకములు :

1. కాముదీ మిత్రానందము, (భావనగరమున ముద్రితము.)

2. సరివిలాసము

3. నిర్భయభీమము (వ్యాయోగము)

4. మల్లికా మకరందము

5. యాదవాభ్యుదయము (ఈ పేరుతోనే వేదాంత దేశికులు రచించిన మహాకావ్య మొకటి కలదు.)

6. రఘువిలాసము

7. రాఘవాభ్యుదయము

8. వనమాలిక

9. పర్యపారిశ్రంధము [విర్ణయపాగన పెన్సన్ ముద్రితము. ఫ్లోరెన్స్ నగరమున (Florence) ఇటాలియన్ భాషనువాదము ప్రకటితము.]

ఒక్క భాన మహాకవిత్వ ప్రాచీన సంస్కృత కవులలో 10 నాటకములు వ్రాసినవారే లేరు. పైని పేర్కొనిన 9 గ్రంథములును రామచంద్ర—గుణచంద్రులు రచించిన 'నాట్యదర్పణము'లో ఉదాహరించుకొనబడెను.

8. కృష్ణలీలాశుకుడు, తదంతేవాసి దుర్గా ప్రసాదయతి (క్రి. 13 వ శతాబ్ది.)

మహాకవి భక్తమాదామణియనగు లీలాశుకుడు కవితాక్షేత్రముననేకక వ్యాకరణ—వేదాంతములయందు కూలంకష వైదుషీద్రూషితుడు. శరణ దేశియుడిగు ఈయన జననిజనకులు నీలదేవి దామోదరులు, గురువు ఈశానదేవుడు. లీలాశుకుడు నవ్యసంచి విల్వమంగళు

డని వ్యవహరించబడుచుండెను. అమృతకుల్యమగు కవితామాధురితో 3 శతకములుకల ఈయన కృష్ణ, సుతి కావ్యము ప్రఖ్యాతము. 'త్రిభువనసుభము' పురుషేశ్వరము 'బృహదాననుతి' మొదలైన వెళ్ళి ఈయన రచనలు కలవు. 'గోవిందాభిషేక'మను 8వర్గం కావ్యమున వీయన ప్రాకృత వ్యాకరణ స్మృతము లకు లక్ష్యముల నెప్పిటిలో ఉదాహరించెను. అమృగ మగు నీ కృతిని ఈయన శిష్యుడగు దుర్గా ప్రసాదయతి 4 వర్గలలో పూర్తిచేయు టేకాక, పూర్తిగా గ్రంథము పై వ్యాఖ్యను రచించెను. ఈ కావ్యమునకు శ్రీ చిన్తకావ్యమని నామాంతరము. మహా కావ్యలక్షణములలో ఎక్కువినో కాని కావ్యాంకములు (చిన్తములు) పేర్కొనబడలేదు. కాని సంస్కృత కావ్యములందు ఈ యంకము లనేక స్థలములందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రఖ్యాతములగు కీరాతార్జునీయ మున, శిగుసాలవరయందు కల కావ్య చిన్తములు విద్య న్నందరికి తెలిసినవే. అట్టివిట కొన్ని సూచించ బడును.

5. Vol. I. G. O. S - Baroda - 1 st ed 1929; 2nd ed. 196—

6. దుర్గా ప్రసాదయతి—వ్యాఖ్యానము నందలి ఈ శ్లోకములను చూడదగును.

'శ్రీ కృష్ణ లీలాశుకుడర్చకావ్యం

విప్రత్య రోకవ్య సీతాయ పూర్వమ్

తస్యేష పూర్తిం చ పునర్విధాయ

విప్రత్య హ ఉత్తరభాగ మేతమ్,

ముక్తిస్తోరాలయ

భక్తిలేఖా

దుర్గా ప్రసాదయతి రీత్యభిధాం దదానః

గోవిందాభిషేకము (శ్రీ చిన్తకావ్యము)న

శ్రీకృష్ణపరిత్ర అభివర్ణించబడెను. లీలాశుకుడు రచించిన మొదటి 8 వర్గములందు వరకుచి ప్రాకృత ప్రకాశమున కుదాహరణము లీయబడెను. మిగిలిన 4 వర్గములందు దుర్గా ప్రసాదయతి త్రివికముని ప్రాకృత వ్యాకరణమునకు లక్ష్యముల నొనగెను.

Dr. M. R.'s H. C. S. L. paras 4 and 292.

1. అమలాగ (సేతుబంధమున)
2. అభ్యుదయ (కృష్ణచరితము)
3. అనంద (భాద్రక కథ)
4. ఉత్సాహ (హరివిజయ)
5. జయ (ఉపాసరణ)
6. జన (విద్యాన లీలావతి)
7. రైల్య (రావనవత్సరాజ)
8. రత్న (హరివిజయ)
9. వీర (బాలభారత; వద్మానందమహాకావ్య)

ఇట్టి కావ్యాంశములను మొదట మార్చింది వర్ణించి, ఉదాహరించిన సాహిత్యవేత్త ఆచార్య హేమచంద్రుడు (క్రీ. 1088-1174). ఈయన కావ్యానుశాసనమున 8 వ ప్రకరణమున (పు. 335 R. C. Parikh's ed. 1938 Bombay) ఈ విషయములను విశదీకరించెను.

9. కవితా అరిసింహుడు, తత్సహస్రక, శిష్యుడనగు అమరచంద్రుడు. (క్రీ. 13 వ శతాబ్ది).

'సారస్వతామృత మహార్యవపూర్ణమేనోః,
సే వ్యాసిసింహుకనేః కవితా రహస్యమ్.'

(-అమరచంద్రుని కావ్యకల్పరత 1-2)

అరిసింహాశ్వురకవి రావణ్యసింహుని తనయుడు; జీనదత్తమూరి శిష్యుడు; వస్తుపాల మహామాత్యునికి అత్యంతాప్తుడై క్షేత్రాది బహుమానముల ఆయన పల్ల పొందెను. గృహస్థుడైనను అరిసింహుడు నవ్యాసియగు అమరచంద్రునికి లలితకళాగురువు. సాహిత్యవేత్తయు, కవిశిష్యుడనగు అమరచంద్రుడు అరిసింహుని లతని కవిత్వమును ఎంతయో ఆదరించెడివాడు. తనకు కవితాగురువగు అరిసింహునితో కలిసి అమరచంద్రుడు 'కావ్యకల్పరత' అను కవిశిక్షా గ్రంథమును రచించెను. అమరచంద్రునికి కవితారంగ ప్రవేశము అరిసింహుని ప్రోత్సాహ క్షణములవల్లనే కలిగెను. వ్రథువగు విశాలదేవుని యాస్థానమున అరిసింహునకు ప్రవేశము అమరచంద్రునివల్ల కలిగెను. విశాలదేవుడు వీరధవళమహీవతి యనంతరము (క్రీ. 1238) సింహాసనము నధిరోహించిన తర్వాత నయుడు. ఈయన ఒకనాడు 'మీ కవితాగురు వెనరు' అని అమరచంద్రు నడుగ కవితాగు అరి

సింహుని అతడు ప్రత్యుత్తరముచేసి, రాజాజ్ఞాకాగ మరునాడు అరిసింహుని అమరచంద్రుడు రాజపథకు లిసి కొనిపోయెను. వ్రథువు తల్లిపై అనుకొని కూర్చుండి, నమయోచితముగ తన కవితాకళమును ప్రదర్శించె దగునని అరిసింహునితో నెనెను. వెంటనే కవి అశువుగా మహీవతి పానమునందలి ఖడ్గమును 4 శ్లోకములలో మహావారముగా వర్ణించెను. భూపతి తద్య ర్థనమున కెంతయో సంతసింది కవికి భూరివేతనము గల స్థిరోద్యోగము నొనగెను. మహీవతి ఒకనాడు ఒక గడ్డిపోవను పట్టుకొనియుండ కవి తత్సన్నివేశమును మహాజ్ఞముగా ఛందఃబద్ధముగా వర్ణించి ప్రభువెంతయో యరి కవివేతనమును ద్విగుణీకరించెను.

అరిసింహుని కవితాసౌభర్యము, గుణరాజదేశమునకు వెలువంగూడ ప్రసరించెను. సప్తాదయ మందలి కీయన కవిత్వముపై ఆదరము కలిగినది. జల్మణుని మాక్తిముక్తావళియందీతని సేరున ఈ క్రింది 7 శ్లోకము బుధాహృతిములు:

1. అతివిపులం (శార్ఙ్గధరవద్దతియందును కలదు.)

2. శాంతారేక్షన.

3. తడివ్యా.

4. పంకోవా.

5. (దధిమతన - ఇది అరిసింహునిదికాదు.)
అమరచంద్రుని 'బాలభారతము'లోనిది, ఆదిపర్వము. 11 వ సర్గ.)

6. నక్తం నిరంకుశ.

7. మధ్యేన తస్య

రత్నమందిరగణి (క్రీ. 1461) 'ఉపదేశకరం గణి'యందు వస్తుపాలుని ప్రశంసించు అరిసింహుని శ్లోక మొకదాని సుల్లేఖించి, దానికి కవికి 2000 బహుమతి లభించెనని తెల్పుచున్నాడు. అరిసింహుని సాహిత్యక్షేత్ర కృషికి, కవితారంగవ్యవసాయమునకు లభించిన ఉత్తమఫలము 'మక్కత సంకీర్తనము'—అను నైతివాసిక మహాకావ్యము. వస్తుపాలమహామాత్యుని

7. Prabandhakosa of Rajasekhara-suri (p. 61, Ahmedabad & Calcutta (1935)

జీవితచరిత్రను, ఆ మహాపురుషుని సునకార్యములను ఇది వివరించును. ఇందు 11 పర్వములు, 553 శ్లోకములును కలవు. సోమేశ్వరకవి 'కీర్తికామూర్తి'యందు ముచ్చటలు రాజకీయజీవితమును చిత్రింపగా, 'మక్కతపంకీర్తనము'న లోకోపకారకములు, మతోద్ధారకములు నగు వాయున సునకార్యములు కీర్తించబడెను. అందువలన ఈ రెండును పరస్పరానుబంధము లనదగును.

అమరచంద్రకవి (-వేణీకృపానామరచంద్రుడు)

1. అలంకార ప్రబోధము.
2. కలాకలాపము.
3. కవిశిక్ష (వ్యాఖ్య).
4. కావ్యకల్పలత (కాశీవతి 1931)
5. కా. క. పరిమళము.
6. ,, మంజరి
7. చతుర్వింశతి - జివేంద్ర - సంక్షిప్త చరితము - (బరోడావతి 1932)
8. చందోరత్నావళి.
9. (జివేంద్రచరిత = పద్మానందమహాకావ్య బరోడాలో ముద్రితము, 1932.
9. పద్మానందమహాకావ్య - జి. చ.
10. బాలభారత - (నిర్మయసాగర ప్రెస్, బొంబాయి, 1894.)
11. నూత్నావళి.
12. స్వాధికృష్ట నమచ్చయ (కాశీవతి - వీరక - 2441.)

నాటకకారి కవితాగురువు అగుకవితా అరిసింహుని యనుగ్రహమున నిర్దేశితమైన ముద్రము ముద్రాపించి సోమేశ్వర నిర్మించి పదనీ, ఆశుకవితా కళయందు విష్ణుతయై. అష్టాత్మక శత నమస్కలము ఒక్కనట్లున పూరింపగల్గి ద్వారక గ్రంథరాజముల నిర్మించిన అమరచంద్రమూర్తి ప్రాతాపూర్ణకీయుడు; 'బ్రహ్మాండు-బ్రహ్మజ్ఞ' బిరుదములను పడసిన సాధు పుంగవుడు యుతికీరుడు.

'బ్రహ్మజ్ఞ ప్రవర', పూర్వవరధర', వేణీ

కృపానామర:-'అని నయచంద్రమూర్తి వామ్మీరమహా కావ్యమున (14. ప. 31 ప) ప్రస్తుతించబడిన అమరచంద్రమూర్తి మధ్యయుగ సంస్కృత సాంస్కృత చరిత్రయందు ప్రఖ్యాత కవి కోవిదులలో నొకడు. పై మల్లేఖించబడిన చంద్రుడు గ్రంథ రత్నములలో కావ్యకల్పలత బాలభారతములనుబట్టి యియనపేరు విద్యస్థందలిలో న్యాపించినది. ఈయన మొదట వాయుడగచ్ఛమునకు చెందిన బ్రాహ్మణుడు. పిమ్మట జినదత్తమూర్తి శిష్యుడై జైనవిశ్వాసీ అయ్యెను. తాను జైనమతము నవలంబించినను పూర్వాశ్రమ వానవా ప్రభావమున, బాలభారతమునందు ప్రతిపల్గొదియుండును వ్యాసమహర్షిని ప్రస్తుతించెను. మజీయు పీఠాంతము సర్గమునందలి ప్రశస్తిలో వాయుడగచ్ఛమున కధిష్ఠివడైవమగు వాయుదేవునిట్లు నుతించెను.

కా. 'కించిత్ పంచలిలేఽపి మస్తుని భృశం

యత్ప్రభవా న్మన్మహే
విశ్వం యన్మయ
మీశ్వరాదిమయతాస్పన్మనమాజేప్సితమ్,
పంపారవరః పర స్తనుమతాం
యస్మానురోధేషు యత్
పంరోధేషు తివం స యచ్ఛతు పతాం
(శ్రీ చారుతాం మారుతః) (1 ప.)

మజీయు వాయుడగచ్ఛమునందలి విప్రవరుల ప్రార్థనమువల్లనే ఈయన బాలభారతమును రచించి నట్లు తెలియుచున్నది. జైనుడయ్యి ఈ మహనీయుడు వైదికవిజ్ఞానమున కూలంకషవ్యాసంగ మొనర్చినట్లు కావ్యకల్పలతనుబట్టి తెలియుచున్నది; ఈయన తనకు పితృపితామహులనుండి లభించిన బ్రాహ్మణత్వమును మూలముట్లు గా విసర్జించలేదు. కవితా అరిసింహుడు తన కువదేరించిన పీఠాధిపత్యమంత్రమును అమర చంద్రుడు తిదేకడిక్షతో 21 దినములు, విశాంధేవ మహిపతియొద్ద అమాత్యుడగు పద్మకవి భవనమున నొక వివిక్త ప్రదేశమున బసించెను; 21 వ నాటి అర్ధరాత్రి సరస్వతీదేవి చంద్రుండలమునుండి అవతరించి ఆయనకు ప్రత్యక్షమై, 'నకంరాజన్యలును' నమ్మావించు సర్వోత్కృష్టాశీషి పగురువు' అని పరమును ప్రసాదించెనట. తనూహించే ఆయన అనేక

(గంధరాజముల రచించి, తన త్యాగిని నలుదెసలను వ్యాపింపజేసెను. ఈయన కవితావైభవమును గూర్చి వివిధ విశాలదేవతలకు వియనము తన దర్బారున కాహ్వానింప అమాత్యుడగు వైజయిని పంపెను. దర్బారునకు వచ్చుటయే తదపుగ అమరచంద్రుడు విశాలదేవుని కీర్తించుచు రెండు శ్లోకముల ఆశువుగా పఠింప, శ్రీమకవితయం దీతని ప్రజ్ఞాపాటమును పఠింపింప బడె, ఆ దర్బారు నలంకరించిన సోమేశ్వరకవి, పోమాదిత్యుడు (వామనవర్తివాసి) కమలాదిత్యుడు (బ్రహ్మనగర్), నానాకవి మొదలగు కవిశేఖరులు 108 నమస్కర నియగా, మొవెంటనే అమరచంద్రుడు వాని నప్పింటిని పూరింప నచ్చటి కవులు ఆనందించుత్కృతులై పాయంకాలమునఁజూచి ఆకవితాగోష్ఠిలోనే యుండి పోయిరి. ప్రభునగు విశాలదేవుడు అమరచంద్రుని తన విద్యభ్యర్థిగా కవిశేఖరునిగావేసి గౌరవించెను. ఆ కాలమున ఆశువుగా 108 శ్లోకముల రచింపజాలిన వాడే మహాకవిగా గణింపబడెడివాడు. బహుశః ఇదియే వాటి అష్టత్తర శతావధానము కావచ్చును.

అగ్నిర్వచనవర్తికి (క్రీ. పి. 1556-1605, మార్కటానామోపదేశ్య యగు భామచంద్రుని శిష్యుడు సిద్ధిచంద్రుడును ఆట్లే అష్టత్తర శతావధానమువేసి, చక్రవర్తినుండి బిరుదములు సన్మానము లను పొందెనట.

సాహిత్యరంగమున తానెంతటి మహోన్నత ప్థితియు నలంకరించినను అమరచంద్రుడు తనకవితా గురునగు అరిసింహ కవియం దప్రేయభక్తి గౌరవము లను గల్గియుండెడివాడు. ఈ విషయము అరిసింహుని సుకృత సంకీర్తనమునకు ప్రతిసర్గాంతమున అమర చంద్రుడు చేర్చిన 4, 5 శ్లోకములవల్ల విశద మగును.

అమరచంద్రుడు బహుముఖవైదుషీభూషితుడు, బహుగ్రంథ విర్రాక. ఈయన గ్రంథములలో 5 మాత్రము ముద్రితములు. కొన్ని ఉత్పన్నములు, వామనాశ్రమ జ్ఞాతములు: తద్గ్రంథ మాచిక -

1. అలంకార ప్రబోధము.
2. కలాకలాపము.
3. కవిశిక్షా-వ్యాఖ్య.
4. కావ్యకల్పలత (శాశిముద్రణము, 1931)

5. కావ్యకల్పలత - పరిమళ వ్యాఖ్య
6. ,, మంజరి (ఉత్పన్నము)
7. చతుర్వింశతి - జీవోద - సంక్షిప్త చరితము (బరోడాలో. 1932)
8. చందోరత్నాకరి
9. (జీవోద చరితము) వద్మానంద మహా కావ్యము (బరోడా. 1932)
10. దారిదారత ,, (నిర్ణయసాగర్ వెబ్ బొంబాయి-1894)
11. సూక్తావళి
12. స్వాదిశబ్ద సముచ్చయము (శాశి వీర శకము: 2441).

పై వానిలో 3, 4, 7, 9, 10, 12, స్కంధము గలవి ముద్రితములు.

1. అలంకార ప్రబోధము లుప్తప్రాయము: కావ్యకల్పలతావృత్తి (-కవిశిక్ష)యందొద్దము.

2. కలాకలాపము శాస్త్రగ్రంథమని రాజశేఖర మారి ప్రబంధకేశమున నూచించెను. బహుశః, క్షేమేంద్రుని కవాలిలాసమునలె నిదియు వివిధకళానివార కము కావచ్చును.

3-4. కవిశిక్ష కావ్యకల్పలత (శాశిలో ముద్రితము) క్షేమేంద్రుని కవికాశాధరణము దేవత్యుని కవికల్పలతలవలె కవి కాదంచినవానికి శిక్షాగ్రంథము. రాజశేఖరుని కావ్యసామానయము కొంతవఱ టిట్టిదే.

5. కావ్యకల్పలతా పరిమళము (అముద్రితము). కావ్యకల్పలతపై శుభవిజయ పండితుడు రచించిన 'మకరంద'మను వ్యాఖ్య (క్రీ. శ. 1609) యొకటి కలదు.

6. ,, మంజరి (ఉత్పన్నము.)
7. చతుర్వింశతి - జీవోద - సంక్షిప్త - చరితము. (వద్మానంద మహాకావ్య పరిశిష్టముగా ముద్రితము. 24 గురు తీర్థంకరు దీవితము: బరోడాలో ముద్రితము.)

8. చందోరత్నావళి (బువ్వప్రాయము.)

9. జినేంద్ర చరితము-పద్మానంద మహా కావ్యము. (ఇరోదోర్ ముద్రితము.)

జినేంద్రుడు, అదివాళుడు అనబడు ప్రథమ జినేంద్రుని జీవిత చరిత్ర 19 పర్వములు కల యీ మహా కావ్యముయొక్క గ్రంథాగ్రము 6281 శ్లోకములు. ఇందు వివిధవృత్తము బువ్వయోగించబడెను. ఈ కావ్యము వీరాంకము.

10. బాలభారతము-ఇదియు పై దానివలెనే 'వీరాంకము'-వలెనర్గము చివరి 'వీర' శబ్దాంకితము. ఇందు 18 పర్వములు, పర్వములు 44 కలవు. దీని గ్రంథాగ్రము 6950 శ్లోకములు. వ్యాసదాన నామాంతరముగల క్షేమేంద్రునివలె అమరచంద్రునికిని వ్యాసమహర్షియొడ సఖుడభక్తి గలడు. ప్రతిపర్వమున ఈ కవి వ్యాసుని స్తుతించెను. మొత్తము 43 పాద రీతిగా వ్యాసుని ప్రశంసించెను.

క్షేమేంద్రుడు భారతమంతరితో మహాభారత మును సంకల్పించెను. బాలభారత వామముతో ముఖ 2 గ్రంథములు గలవు; 2లంకములు మాత్రమే లభించిన బాలభారత మను రాజశిఖరుని రూపక మొకటి. రెండ వది అగస్త్యుడను విద్యావాళుడు రచించిన బాలభారత మును 20 పర్వం మహాకావ్యము.

11. సూక్తావళి: ప్రబంధకోశమున ఉదాహృతము. ఇది జల్లెణుని సూక్తిముక్తావళివలె సంక లన గ్రంథము కావచ్చును.

12. స్వధి శబ్ద సమచ్ఛయము: (ఇదియు ప్రబంధకోశమున ఉద్భృతము). హేమచంద్రుని వ్యాకరణమునందలి సంస్కృత భాగమునకు సహాయ గ్రంథము. ఇందు 4 ప్రకరణములు, వానితో క్రమ ముగా 26; 23; 2; 3 కారికలు కలవు. పల్లె వేసి భారణ యందుంచుకొనుటకు విద్యార్థుల కీకారికా గ్రంథమెంతయో అనుకూలించుటచే విద్యార్థిమండలి దీనిని బాగుగా పాఠ్యపదన రూపమున ఆదరించు చుండును. ఆయాసంధుని వ్యాఖ్యతో నీ గ్రంథమున కెప్పియో లిఖిత ప్రతులు ప్రాచీన జైన భండారముల యందు లభించుచున్నవి.

అమరచంద్రుని విరుద్ధ: (వేదీకృతము):

మహాకవుల గ్రంథములలోని మహాపాద పర్వ

పములను కొన్నిటినిబట్టి విద్యర్థికియు వారివారి కాయా విరుదముల నొనగుట సంస్కృత పాఠ్యక సంప్రదాయముగా నున్నది. క్రింది విట్టి విరుదములే.

1. దీపశిఖా - కారికాను. 2. శ్రుతి రవి.
3. మంజు - మాఘుడు. 4. తురంగ - బాణుడు.
5. తారతమ్యకరుడు. 6. అనంగ - హర్షుడు. అమర చంద్రునికిని ఇట్టి విరుద మొకటి లభించినది. దీనికి విదానము బాలభారతమునందలి యీ క్రింది పద్యము. (I. 1. 6. ౨)

'దధిమథనవిలోలో' దృగ్దేశదంతా -
దయ మదయ మనంగో విశ్వవిక్ష్పకతేరా,
భవవరిభవకోప - త్యక్తబాణ: కృపాదా -
'శ్రమ మివ దినసాదౌ వ్యక్తశక్తిర్ వ్యనక్తి.'

ఒకానొక చంద్రులొకటి ఉదయముననే పెరుగు చిలుకుచుండగా నిలునటు చలించు నామె వేటి భవ వరాధవమువల్ల మదమడు త్యజించిన కల్పివలె నున్న దట. ఇట్టి భావ విగ్రంథముననే అదివర్ణమున (III. 63; XI. 6) రెండుపార్లు కప్పట్టుచున్నది. దీనినిబట్టి యీ కవికి 'వేదీకృతముడు' అను విరుదు లభించె నందుకు.

అమరచంద్రుని ముక్తకశ్లోకములు జైన ప్రబంధములందు, ఉపదేశకరంగిణి మొదలగువానిలోను ఉదాహరించుకొనబడినవి. ఒకసారి వస్తుపాటుని పంథు యాత్రలో అమరచంద్రుడు విద్రాముడితుడై తోగు చుండగా వస్తుపాటుడు భలోక్తితో వాతని పరిహాసించెనట. దానికి కవి లక్ష్మీనారాయణు లీ యాత్రక సార్థవాచమును చూచి తత్వైర్ధవమును గూర్చియే చెప్పుకొనుచుండ, దానిని వినుటచే గర్జిన అనందము వల్ల తనకు వేతనివిరాగము కల్గినదని వక్కా జీంచెనట. దాని కలరి వస్తుపాటుడు అమరచంద్ర భూషితమగు సింహాహీకము దర్శననందలి కర్పణదశే స్థానములకంటె వగ్రస్థానమున వేయించి గౌరవించెనట.

ఉపదేశకరంగిణినిబట్టి యీ క్రింది విషయము తెలియుచున్నది - ఒకసారి మహామూర్ఖుడు అమర చంద్రుని మతోపన్యాసగోష్ఠి కరుగుచుండ ద్వారము వద్ద నుండగా కవి యీ క్రింది పద్యమును పఠించుట

వివేచకులు—'అస్మిన్నసారే సంసారే సారం సారంగలోచనా.'
వివి వస్తుసౌలుడు 'ఈ కవి స్త్రీలుడు; కనుకనే
సన్యాసియైనను ఈయన యిట్టి భావమును కల్గి
యుండె'నని ఆయనకు ననుష్కరింపలేదు. అప్పుడు
దీనిని కవిచెట్టి కవి ఉత్తరార్థము నిల్లు వశించెను:
'యత్కుక్షిప్రభవా ఏతే మస్తుపాం భవాద్భిశాః'. దీనిని
వివి అశ్రయచకితుడై వస్తుసౌలుడు కవికి ననుష్క
రించెను. అట్టి సమయస్ఫూర్తి కలవా డమర
చంద్రకవి.

ఈ వ్యాసమున ప్రథమ ప్రకరణమున శ్రీ. శ.
4 వ శ్లోకము మొదలు 13 వ శ్లోకమువఱకు
(5 శ్లోకములలో) విలసిల్లిన 18 గురు కవులను
(అనగా 9 జంటలను) గూర్చి తెలుపబడెను.

- 4 వ శ్లోకమున ఇద్దరు
7 " "
8 " "
11 " అర్జును (3×2)
12 " ఇరువురు
13 " నలుగురు (-2×2)

ఉ ప స ం హా ర ము

సింహావలోకనము

1. పాతక సౌకర్యమునకై ఈ వ్యాసమునందలి
ప్రధానాంశములు సూక్ష్మముగా నిట చూచింపబడును.

జంటకవుల సంప్రదాయము మొట్టమొదట ఆంధ్ర
వాఙ్మయములోనే తలయెత్తిననుట నరికాదు. సంస్కృత
సారస్వతముననే ఈయాచారము ప్రప్రథమున బయలు
దేరెను. అంతేకాక, ఆంగ్లవాఙ్మయమునకూడ ఈ
పద్ధతి కలదు.

2. ఆంధ్రసారస్వతమున మొదటి జంటకవులు
శ్రీ వేంకటరావుగారు కావనియు—వీరిలాగా అనుట
నరికాదు. నన్నయభట్టు—నారాయణభట్టులే ఆంధ్ర
వాఙ్మయమున తొలి జంటకవులనుట నిమంజనము.

3. పాశ్చాత్య వాఙ్మయములలో ఆంగ్లమున
జంటకవులు (రచయితలు) కలరని వాలుగు జంటల
రచయితలు పేర్కొనబడిరి.

4. సంస్కృత సారస్వతమున 9 జంటల
రచయితలు (కవులు) $9 \times 2 = 18$ మంది ప్రాచీ
నుల వృత్తాంతములు ఇట తెలుపబడెను. ఆంధ్ర
వాఙ్మయమున మొదటి జంటకవులు నన్నయ—
నారాయణభట్టులు శ్రీ. శ. 11 వ శ్లోకమున చెందిన
వారు. సంస్కృతమున మొట్టమొదటి జంటకవులు
రామిర-సోమిర కవులంతకు 9, 10 శ్లోకములకు
పూర్వులు. ఈ సంస్కృతకవుల జంటలలో కొందఱు
సోదరులు, కొందఱు తండ్రికొడుకులు, కొందఱు
సహపాఠులు, మఱికొందఱు గురుశిష్యులు, ఇక
కొందఱు దంపతులు.

తప్పించుకుపోయావు

శ్రీ సి. నాగేశ్వరరావు

భగవాన్!

మనస్సులో దాచుకున్నాను
నిన్ను ఎంతో జాగ్రత్తగా
నైవేద్య మిచ్చేటప్పుడు వేసే
అజ్ఞానపు తెర నిన్ను చూడనీకుండా
అడ్డగిస్తోంది.

హారతి ఇవ్వాలని
తెర తొలగించగానే
నీవు మాయమయ్యావు;
నా హృదయాయంలోనుండి.

కనురెప్పల నడుమ నిండిన
కడవలోనుండి బహుశా తొణుకుతగా
తప్పించుకున్నావేమో?
అడ్డుతెర తొలగిందని
ఆనందంగా కవాటాలు తెరుచుకుని
రేబవళ్లు పనిచేసే శ్రామికుల గుండెల్లో
పవలించాలని కాబోలు పరుగెత్తావుకదూ?

ఓహో!

ఎప్పుడూ వీడు పొగడే భట్రాజు
పొగడ్తలు వింటూ ఎవరు కూర్చోవాలి
అనుకుని విసిగి—వేసారి—చెవులు మూసుకుని
ప్రపంచ పరిస్థితులను పరికించడానికి
పుష్పక విమానంలాటి ఖగరాజుపై ప్రయాణించావనుకుంటాను
తప్పించుకుపోయినా—వీడేడు పర్వతాల్లో—
తమిలో—పర్యావృత్తముకాని ఆనంతంలో
దిక్కుల్లో—చుక్కల్లో, చంద్రునిలో—పూలగుండెల్లో
నీకొరకు కళ్లల్లో భక్తిజ్యోతి వెలిగించుకుని
వెదికాను. ఎక్కడా లేవు.
మరెక్కడికి తప్పించుకుపోయావు?

ప్రథమ ప్రాసంగిక వ్యాకరణము

డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

సంస్కృతమునందు వ్యాకరణము, అలంకారము, చందస్సు అనునవి మూడును స్పృహగూఢము లగు శాస్త్రములుగా వింపిల్లినవి. కాని తమిళ కర్ణాటాంధ్రభాషలలో ఛందోలంకార వ్యాకరణాదులతో గూడిన లాక్షణిక గ్రంథములు వెలువడుట ఈ భాషలలోని యొక విశిష్టతగా నెంచదగినది.

తమిళమునం దత్యంత ప్రాచీనమయిన 'తొల్ తాప్పియము'నందు (i) ఎళుత్తు (అక్షర సమాఖ్య యము) (ii) సోల్ (శబ్దము) (iii) సోరుక్ (కావ్య వస్తువు) అను మూడధికారములు గలవు. ఇందలి తొలి రెండధికారములు వ్యాకరణమునకుఁ జెందినవియే. 'సోల్లరిగారము'ందు మాటల పుట్టుకయు; వాని యర్థములును వివరింపబడినవి. ఇది కేవలము వ్యాకరణమునకుఁ జెందిన విషయమే యున్నదనియు. అర్థ శాస్త్రమునకు (Semantics) జెందినది. ఇది యిట్లుండ, 'సోరుక్ అదిగరవ్' బొత్తిగా వ్యాకరణముతో సంబంధము లేనిది. 'కామము, తత్సంబంధముగు విషయములు; యుద్ధవిధానము, రహస్య సేమ, సాంసారిక ప్రణయము, సాత్త్వికభావములు; ఛందస్సు, లోకోక్తులు - మొదలగు తొమ్మిది భాగము లీ పరిచ్ఛేదమునఁ గలవు. వీనిలో తమిళుల సామాజిక జీవన విధానము మనోజముగా వివరింపబడినది. వారి యభిరుచులు, చందస్సంప్రదాయములు, ఆచారవ్యవహారములు, జాతి వారాచమత్కృతులు, మొదలగువానిని తెలిసికొనుటకు ఈ పరిచ్ఛేదము తోడ్పడుచున్నది.' (దక్షిణ భారత సాహిత్యములు - పుట 5).

కన్నడమునం దత్యంత ప్రాచీనమగు 'కవిరాజ మార్గ'యను లక్షణగ్రంథమందు 'దోషాదోష వర్ణన నిర్ణయః' 'కర్తారంకార' 'అర్థారంకార' అను మూడు పరిచ్ఛేదము లున్నవి. ఇందు లాక్షణిక విషయములతోపాటు వార్తితక, వ్యాపారిక విషయములు

కూడ తెలుపబడినవి.' (అంటే-పుట 58)

ఇట్టి ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి కానోవు, తెనుగున విష్ణుకోట పెద్దన తన ప్రభువు కోర్కెను బురస్కరించుకొని, (i) భావరస ప్రపంచమునఁ బర్యవేక్షించి లక్షణములు (ii) ఛందోవిధిత ప్రధారము (iii) కూటపాదస్ఫురదంధ్రదేశభాషా వివిధ ప్రవేగముల ఛందమును 'కావ్యాలంకార మాదామణి'యనుపేర అందముగా నొసర్చి తన చతురత్వమును బ్రకటించెను. (కా. మా. 1-11 ప.)

ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందును 'చందోలంకార విషయములు సూచితములు. 'శ్లాఘాద్భావ గణా, పరిరాధ్యమనన్తాక్షరంప్రాసః' అనునది ఛందోవిషయము. ఈ విషయమునందు, తనకు లభించిన ప్రతిలోనినిగా మణికొన్ని కారికల నుద్ఘాటించి లెప్పకవి ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి ననుసరించుచు, ఛందః ప్రధానవిషయవివరణమునుమాత్రము పూర్తిగావింప గల్గెను. 'విశ్వేశ్వరీయఃకావ్యం, తదదోషే పరికృతేన వాగధే' సా వాక్య రసవత్త్వి స్సాధ్యోసా రసా యుభాతతం కవితః' అను చింతామణి కారిక లాధారముగా అనోబంధితి, కావ్యచాత, కావ్యదర్పాద్యలంకార గ్రంథముల నుండి అనేకవిషయములను తొలి పరిచ్ఛేద వ్యాఖ్యలో నుద్ధరించుచు ప్రవచించెను. ఇట్టి సంప్రదాయ విధేయతతోడనే కానోవు, చిన్నయమారికూడ తన బాలవ్యాకరణాంతమునందు 'సాదంబునం బ్రథమ ద్వితీయాక్షరములు పలికినంబులు నాడు.' (డా. వ్యా. ప్రక. 23 మా.) 'యవలలు లఘులఘువులు మైత్రీంబోరయు, రేఫంబులు పారయవు' (అంటే. 24 మా.) అని స్ఫూటించెను.

తెనుగునందలి యతి, సజాతీయవర్ణావృత్తి, తస్మిన్లయమునందు వ్యాకరణ ప్రభావము కలదు. తెనుగు వ్యాకరణము తెనుగు కావ్యభాషకు. అందుచే

అనేక వ్యాకరణ మూలములకు ఛందోవిర్బంధాలు (prosodical exigencies, etc.) కారణములుగా మన్నవి. కావ్యలోప మవరిష్కృతము, దోషరహితమునై యుండవలయును వివేచికము, భిన్నవచనము, భిన్న లింగము (కా. మా. VI—98, 100, 101) మున్నగు వ్యాకరణదోషములు కావ్యదోషములుగా పరిగణింపబడును. ఈరీతిగా ఛందోలంకార వ్యాకరణములు పరస్పరాధారములు కలిగియున్నవి. ఇవి కాదలచినను, కావ్యార్థములను గ్రహించునంత నప్పదయుండు కావ్యోపనిషత్తు, ఈ మూడింటిని గూర్చిన ప్రాథమిక పరిజ్ఞాన మవసరము. ఇట్టి కొఱుకను తెనుగునకు దీర్చుటకు తొలుత నుద్యమించినవాడు విస్వకట పెద్దన. ఈతని కాలము క్రీ. శ. 1407. కేరళ తరువాత కవీసము ఒకటివ్వర కలాబ్ధముల పేమ్మటి వాడు. ఇందలి తొలి యాటు ఉల్లాసములు అలంకార శాస్త్రసంబంధములు, సప్తమాష్టమోల్లాసములు ఛందస్సునకుం జెందినవి. సప్తమోల్లాసము వ్యాకరణ సంబంధి. ఇందు వ్యాకరణము ప్రధానముగాఁ గాక అనుషంగికము. అందుచే నీ సప్తమోల్లాసము ప్రథమ ప్రాసంగిక వ్యాకరణముగా పరిగణింపబడెను.

అంధ్రభాషాభూషణము వృత్తంత్రముగు ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము. అయినను అందు 192 పద్యగద్యములేముండగా నిందు 171 పద్యగద్యములున్నవి. అందు స్పష్టముగా ప్రకరణవిభాగము లేదు. కాని యిందు తత్వమ తర్కవాదుల రక్షణము; అజంత ప్రకరణము, హలంత ప్రకరణము, పండిరిచ్చేదము, విభక్తిప్రకరణము, సమాసప్రకరణము, తద్విత్ ప్రకరణము, క్రియాప్రకరణమును విభాగము లేర్పఱపఁబడినవి.

సంస్కృత ప్రారబ్ధతాది ప్రశంస

నన్నయభట్టారకుని కాలముందు మాత్రమేకాక, తిక్కనాది మహాకవుల వశతలించినపేమ్మట తెనుగు కావ్యరచన ముఖండుముగా పాగిసోపుచున్నను, తెలుగు కావ్యనిరసనము పెద్దనకాలమునఁ గూడ పెద్దగా ముట్టుట్లు, పెద్దన ఈ క్రింది పద్యమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

‘విభవద్భావ రసాద్యలంకృతులచే
విప్రీతి, గీర్వాణ భా
షల కల్పంబుల తెచ్చి మంచితముల్
నందిల్లు నాచంద్రమ్మై
వశియుం బ్రాసము నంత కగ్గలముగా
పర్తిల్లు సత్కావ్యముం
దెలుగించుం జెనిఁ బెట్టులేమి
యుదువం దేఁ గల్గు నేమందింన్.’

(9-4 ప.)

ఈతఁడు త్రిలింగ శబ్దభవమే తెలుగని పేర్కొనెను (6). ఇప్పటికి యాతని యభిప్రాయమునే యామేడించెను. అందుచే అంధ్రభాషా వివాస కర్తలు అప్పకవియుమునందలి పద్యము లుద్ధరించి, ‘అప్పకవి కాలమునకు అనగా క్రీ. శ. 1650 నం॥ నకుఁ దెలుగు శబ్దము త్రిలింగ శబ్దభవమనియు, నా త్రిలింగములు ద్రాక్షారామాదులవియు నిశ్చితము’ నుట చారిత్రకముగా సరికాదు (పుటలు 17, 18.)

పెద్దన ‘ధర క్రి పర్వత, కాశేశ్వర రాక్షా రామ సంక్షేపణలు’ అని పవించగా, అప్పకవి క్రిశీతి ధర కాశేశ ద్రాక్షారామంబు’ అనెను. క్రిశీతి ధర మనుటకన్న ‘క్రిపర్వత’ మనుటయే సంక్షేపణ చక్కగా నిరూపించుటగును. ‘దాక్షారామము’ను ‘ద్రాక్షారామము’ని అప్పకవి పవించెను. రేప తాం గించిన గణభంగముగును. ‘కాశేశ్వర ద్రాక్షారామ నివాసినః ప్రతిదినం త్వచ్చేయసే జ్ఞాగతు’ అను విద్యావాసుని శ్లోకపాద మారారము కానచ్చును. ఇట్టి పాతమును పెద్దన అనుకరించక పోవుట నిమిత్త సము. అహోబిలంతి యీ విషయమై యట్లు ప్రస్తావించెను. ‘ద్రాక్షారామాణం భూయష్ఠ్యాత్ కాక్షారామ సంక్షేతి ప్రాతోక్తిః! ఇమృతము దక్షిణ్య సంబంధాత్ దాక్షారామ ఇతి రిహ్నామ! తదుక్తం స్కాన్తే భీమేశ్వరఖండే దక్షిణ్య ఆరామ భూమిత్వాద్దాక్షారామ ఇతిర్యతే’ ఇతి విత త్వర్యం రత్నావళే కుమారప్రేమియద్వానా ప్రతిపాదితమ్. (అహో. పుటలు 169-170 వైదరాదాద్ అంధ్ర రచయితల సంఘ ప్రచురణ). దశుని

అరామము రాక్షాసము. ఇది ద్రాక్షతోటలున్నట్లు ప్రాసంగికమున వర్ణించలేదు. ఇప్పుడును లేవు. అయినను అరామమునుపట్టి ద్రాక్షతో ముడివెట్టిన బాగుండునని యీ పద కల్పన చేర్చడియుండును. సింహాచలమున కుత్తరముగా నారు సింహాచలమును పేర్చినేర్పడగా, నారదుడు తొలుత అచట దిగి, పాద చారిగా సింహాచలమున కేలెంచెననియెంచి కానొవు దానిని ప్రజలు నారద సింహాచలమనిరి. మదరాసులో 'హిమింగ్ ట్' అను దొరపేర పోకవలెన గలదు. దానికింద ప్రజలు కుత్తరము గవించుకొందురు. అందుచే అది 'అంబట్టన్' (మిట్టియై నది. Inland కవరును వేదమండితుడగు మా మామగారు ఇంగ్లాండు కవరిని వ్యవహరింతురు. కారణ మాయన తలంపున ఇవియున్నయు అచటనే ముద్రయైనవగునని. ఇట్టి పుస్తకములనే 'Folk Etymologies' -లో కనిపింపజేయుదురు. ఇట్టివి పరిశీలించుటకు చాలా కుతూహలముగా నుండును.

అప్పకవి 'అంధ్ర' శబ్దము నుపయోగించగా (1-100, 101, 105, మున్నగునవి) పెద్దన అన్నిచోట్లను అంధ్ర శబ్దమునే ప్రయోగించెను. (1-4, 11; IX-5, 8; 'అంధ్రభాషా విశేష' - IX-గద్యము). ఇందువలన గణభంగ ముండకపోయినను, 'అంధ్రము'కన్న 'అంధ్రము' ప్రాచీనమని చరిత్రకారు లంగీకరించిన విషయము. (చూ. తెలుగు సంస్కృతి 1-పుట-1.)

దేశభాషయగు తెలుగుపట్ల పండితులకు గల విరసనభావమును బాగుగా గుర్తించిన పెద్దన తిరిగి యీ రీతిగా పాపురించెను.

గీ. తెలుగు దేశభాష తెలియుచో మృగవోక
తెలియవలయు మించు తేటపడగ
దొడపుగాక పసిడిఁ దొడగిన నొప్పునే
కనక మింటవెంత కలిగినేని?

దేశభాష దై నందిన ప్రయోజనము వెలిగినంత మాత్ర అందులోని 'మించు' తేటపడదనియు; 'మించు' లేక ప్రకాశమనడగు అందలి సాహిత్యము కేవల సంస్కృతభాషా పాండిత్యముచేతనే తేటపడదని పెద్దన భావించెను. దై నందినభాష పసిడియైనచో కావ్య

భాష తొడవునంటిది. దాని స్వరూపము వ్యాకరణ మూలమునగాని తెలియదు. అందుచేతనే 'సూరిముఖ ప్రచండిబిలునట్టి యంధ్ర బంధుర దువిమ ల్కవిరా వృధమగు నలుకుల వివరించుం దెలియఁ దెక్కునిర ములు జగతిన్' (IX-2) అని పెద్దన వచించెను.

పెద్దన 'అంధ్రభాషయుఁ ద్రాకృతభాషయు' యనెను. 'విశుతులు హేమచంద్ర త్రివికమాదు లొనరఁ జూపిరి ప్రాకృతమునకుఁ ద్రాస' అనియు; అంధ్రముకూడ ప్రాకృతముకాన, వారు మాసిన మార్గమునందు తానును 'లింగభాషయును దెలియఁ జెప్పినలయునని అతని అభిప్రాయము. సంస్కృతమువలెకాక, ప్రకృతుల వ్యవహార భాషలు ప్రాకృతములు. అంధ్ర ప్రకృతుల వ్యవహారభాష అంధ్ర ప్రాకృతము. ఇట్లు పుస్తకము ననుసరించి దేశభాషలన్నియు ప్రాకృతములే యనవగును. కాని 'రూఢి ర్హగార్ బలియని' అని పరిభాష. ప్రాకృత భాషలనగా 1. మహారాష్ట్ర 2. శాతవాహన 3. మాగధి 4. పైశాచి 5. మాళివా పైశాచి 6. అపభ్రంశ మని యాటా విధములు. వీనికే ప్రాకృతమని రూఢి. తక్కిన వానిని ప్రాకృతములని వ్యవహరించుట పంకమున బుట్టిన వాని నన్నింటిని పంకజములని వ్యవహరించుటను బోలును.

'తనకు వార్షికి మూల మాత్రముల వలన ప్రాకృతాది వర్షావ బద్ధవముల జెందె'నని యంగీకరించుచునే అప్పకవి, వానిని వివరించుచు, 'అంధ్రభాషాభావం బాంధ్రమయ్యె' (1-81 ప) అని ప్రాకృతములతోపాటు అంధ్రమును బరిగణించెను. 'ప్రాకృతాది' యనుటలో 'ప్రాకృతమ'నగా 'మహారాష్ట్ర' అని యర్థము కావలయును. వీలన 'When one refers to the Prakrit language in general terms, it is the Maharastri that derives its name from Maharashtra, the land of the Maharastras' అని పిషల్ పండితుని వాక్యము. (Comp. Grammar of Prakrit Languages by Pischel, Introduction p. 9). 'మహారాష్ట్రార్థవా భాషా ప్రాకృతి పరికిర్యతే' ఇత్యాది భాషా ప్రదీపవాక్యము లాతనికి ప్రమాణికములై యుండును.

కావున విట్లుగా ఆంధ్రము నొక ప్రాకృత భేదముగా పరిగణించు వద్దతి పెద్దన తోడనే యేర్పడి నట్లు గుర్తించవగును. ఆంధ్రమును ప్రాకృతముగా నెంచుటకు కారణము నీ రీతిగా అప్పకవి వచించెను.

‘ప్రాకృతాదులు చెడి తజ్జ వదములగునుఁ
బలు తెలుగులఁ దనలోన గలసియుండు
కతన నీయాంధ్ర భాషయుఁ గవిమతంబు
నందుఁ బ్రాకృత భేదంబె యనఁగ నొప్పు’

(అప్ప. 1. 77.)

కాని వలుపురు లొకటికులు వివిధ ప్రాకృతముల మండి తద్భవము లెట్లేర్పడెనో విరూపించుటకు శ్రద్ధ వహించని కారణముగా ఆయా ప్రాకృతములందలి వారి పరిజ్ఞాన మనుమానాప్రదమునక తప్పదు.

కేతన తద్భవముల విరూపణమునందు ప్రాకృత ముల విషయమే స్మరింపలేదు. కాని పెద్దన ‘ప్రాకృత నిభవుగునది తద్భవమున’ని వచించెను. (14 వ). ‘ప్రాకృత లక్షణయుతమై, క్రికరముగతద్భవంబు క్షితి రూఢంబా’ అని కవిలోక చింతామణి కర్తయు; ‘వికృతి తద్భవమునకుఁ గావించవలయు, నదియు ప్రాకృతరీతియై యుండుటయిల్లు’ అని కవిసంతాను విచ్చేరకర్త (III—1 వ) మున్నగువారు ప్రాకృత భాషలలో తద్భవము లేర్పడిన రీతిగా తెనుగున తద్భవము లేర్పడినట్లు భావించినట్లు విదితము. ఆ కారణముగా ఆంధ్రమును ప్రాకృత నమముగా భావించుట ఆత్మర్యము. అయినచో సంస్కృత నమ ములుగూడ విశేషముగా మండుటయలట్టి దేశభాష లను సంస్కృతము లనవగునా?

హేమచంద్రాది ప్రాకృత వ్యాకర్తలు ప్రాకృత భాషాపదభాతమును (i) తత్ప్రమములు (ii) తద్భవ ములు (iii) దేశ్యములు—(Prakrit Grammar of Hemachandra—Edited by Dr. P. L. Vaidya—under Rule. 1. Para 1.) లను రీతిని వింగ డించిరి. ఆంధ్రవ్యాకర్తలుకూడ ఆ విధానము ననుసరించుటయలట్టి, ఆంధ్రభాషనుగూడ ప్రాకృత మందమన్న తద్భాషలో అంతకన్న అచ్చతెనుగు, గ్రామ్యము మున్నగు విభాగములుకూడ నున్నవి.

అయినచో ఆంధ్రము ప్రాకృత మెట్లుగును?

ఈ విషయము విట్లు పరామర్శింపవగును. సంప్ర దాయజ్ఞాదగు ఆంధ్రజ్ఞు చింతామణికర్త తెనుగు భాషను ‘వికృతి’గా పరిగణించుచు విట్లు వ్యాటించెను:

అధ్యఃప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యే
ఏషోఽథయోర్యచే ద్వికృతిః
కేవలతయానుసర్పత్యభేద
యేయం యథాతథం భాషే

(సంజ్ఞా. 4 కా)

‘సంస్కృత ప్రాకృతభాషలు అధ్యఃప్రకృతియుఁను ప్రకృతియును నగును. ఈ యాంధ్రభాష యా రెంటికి వికృతి. ఇది యశేచ్ఛగాను, ప్రత్యేకముగను అనున రించును.’ ఈ రీతిగా ఆంధ్రము రెండవల దూడగా నెంచఁగదెను. ఇట్లెల పరిగణించబడుదనయును? దానివలని ప్రయోజన మెంతవలకు?

పూర్వ విామాంసలో ప్రకృతి యజ్ఞములు, వికృతి యజ్ఞములని కలపు. ప్రకృతి యజ్ఞములకుఁ జెప్పిన నియమములే వికృతులకును జెల్లును. ‘ప్రకృతి వత్ వికృతిః’ అను న్నాయమిందుల కేర్పడినదే. తెనుగునగల ‘పిద్దనమానములకు ‘సంస్కృత ప్రాకృత నమముల’కుగల మూలరూపాదులనుగాని, రూపనిష్ఠా దనములుగాని తెలుగున విపరీత నవనరములేదు. ప్రాకృత వ్యాకర్తలుకూడ తమ భాషలలోగల తత్ప్రమ తిండుముల గూర్చి యిట్లు భావించి, ‘అనుక్త మన్యశబ్దానుశాసనవత్’ అనియు; ‘అనుక్త మన్యత్ గ్రామ్యమ్’ అనియు; ‘సంస్కృత నమంతు సంస్కృత లక్షణే నైవగతార్థ’మనియు వివిధ రీతుల కావించిరి. ఇట్టి నియమములనే సంప్రదాయజ్ఞులైన తెనుగు వ్యాకర్తలును నుద్ఘాటించిరి. ‘అన్యేఽన్య వ్యాకరణ పృష్ఠాః’ అని ఆంధ్రజ్ఞు చింతామణి. ‘తదనుక్తవ్య కార్యవ్య వక్తార్థవతి సాణినిః’ అని వికృతి ఏకకము. ఈ రీతిగా సంప్రదాయజ్ఞులైన వ్యాకర్తలు ప్రకృతి ధ్యయవాదులుకాగా, స్వతంత్రులైన పెద్దవాదులు విక్రప్రకృతివాదులై, వ్యాకరణ రహితా విధానమునందు సౌకర్యార్థము ఆంధ్రమునుగూడనొక ప్రాకృత భేద ముగా నెంచియుండురు. సంప్రదాయజ్ఞులు ‘వికృతి’ యని వ్యవహరించిన యర్థమునంటి యర్థమునందే,

పెద్దవాదులు 'ప్రాకృతము'ని వ్యవహరించినారని తలంచును. సంక్షిప్త వ్యాకరణ రచనమే దీని లక్ష్యము.

తెలుగు భాషపట్ల 'వికృతి'గా పరిగణించుట లోని ఉద్దేశ్యమును గురించినాలోక, శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు ప్రాసంగికముగా 'Vikrit in the Sanskrit Grammars for Telugu is neither used by any poet, nor mentioned in any Telugu Grammar or work before 1656' అని విద్యద్వైపిలో తమ వ్యాసమునందుచూపించిరి. (p. 10—A broad survey and classification of Grammatical literature in Telugu Paper presented to the seminar on Grammatical theories in Telugu on 18th October 1965; Conducted by the joint auspices of departments of Telugu & Linguistics and Department of Dravidian Linguistics, Annamalai University).

ఈ విషయమునే శ్రీ నిడదవోలు వేంకట రావుగారు 'సప్తయ వాగము కావముడా?' అను వ్యాసమున (భారతి—ఆగస్టు 1963) పట్ల ప్రాసంగికముగా 'వికృతి పదము—ఇది తెలుగు శబ్దమునకు బదులుగా చింతామణియందువయుక్తము. 'వికృతి'

పదము తెలుగుభాషావ్యయపదముగానే తెలుగు వ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథకర్తలు వాడలేదు. ఇక చిన్నయమూరి బాలవ్యాకరణ రచనకు ముందు పుట్టిన ఈ క్రింది తెలుగు వ్యాకరణము లలో 'వికృతి' పదమే లేదు. చిన్నయమూరియు, 'వికృతిపదము, తెలుగుకావ్యములలో, కవి వ్యవహార ములలో కావరాకపోవుటచేతనే దానిని ప్రత్యేకముగా వివరింపవలసివచ్చినద'ని వింతగా ప్రాసంగికముగా అన్నాడు. అయితే తమ, సంక్షిప్తము మున్నగునవి కావ్యములలోను, ఇతరత్ర ఉన్నవేకదా! మతి వాని నేల నిర్వచింప వలసివచ్చినది?

దీనినిబట్టి తెలుగు, తెనుగు, అంధ్రము అను వానికి వ్యయపదముగా 'వికృతి' పదమును భావించుట ప్రాంతియూలకము. 'వికృతి' యనునది ఒక వర్ణవాత్మక పదము, (A descriptive technical term). తెలుగు వ్యాకరణ రచనమునందు లాభమును సంపాదించుట దీని ప్రయోజనము. ఇట్లే 'ప్రాకృతము'ను పెద్దవాదులు పరిగణించినట్లు పరిశీలించదగిన ప్రతిపాదనము. ఇట్లు ప్రాసంగికముగా తన రచన నొక వ్యత్యతవ్యాకృతిగానే యారంభించె ననినగును.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

సాహితీ వ్యాసంగం

శ్రీ కొంకలూరి ఇనాక్

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథానికా ప్రక్రియా రచనలో కృషి చేసిన రచయిత. రెండవతరం వారిలో ప్రముఖులైన కొద్దిమంది అగ్రగణ్యులలో చెప్పదగిన రచయిత. శ్రీ రాజారాం రచించిన 'తాను వెలిగించిన దీపాలు' కథల సంపుటికి ఆంధ్రపదేకో సాహిత్య వికాదమీ బహుమతిని ఇచ్చింది. అర్జునమ గుర్తించిన వికాదమీ వారూ, ఆ బహుమతి సందు కొన అర్జున వార్తించుకొన్న రచయిత ప్రశంసా పాత్రలు!

కథానికా ప్రక్రియ ఆంగ్లంలోనుంచి ఆంధ్రం లోకి వచ్చిందనీ, ఆంధ్ర కథానికా రచయితల సంఖ్యకు లోపలేదనీ, తెలుగు కథా సాహితీపైయి వ్యల్పంకాదనీ, ఇప్పుడు ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసిన అవ సరం లేదు.

ఆంగ్లంలో అనేక కథలున్నాయి. అనేక దేశ భాషల కథలు ఆంగ్లంలో పరివర్తించబడ్డాయి. అవి తెలుగువాళ్లు చదివారు. ప్రభావితమయ్యారు. తెలు గులో కథలు వ్రాశారు. అంతేకాక, ఆంగ్లభాష అక్షరంముక్కులాని ఆంధ్రులలో కొందరు, రచించిన కథలలో ఆంగ్ల కథానికా ప్రభావం గోచరించటంలో అంతరార్థం ఆంధ్ర సంస్కృతి, నాగరికత, జాతి జీవితంవీరాద, ఇతర జాతి జీవితం ప్రతిఫలించటమే! శ్రీ రాజారాం కథలపై అటువంటి ప్రభావంలేదు.

తెంగాలి హిందీ భాషలలో వెలువడిన కథలు వంటివి తెలుగులో రాకపోలేదు. అందుకు శాంతి వికేతన్లో చదువుకొన్న ఆంధ్రులు, ఉత్తరహిందూ దేశంలో విద్యాభ్యాసం ముగించుకొనివచ్చిన ఆంధ్రులు ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవాళ్లు. తెలుగుదేశపు పెర్లలు దాటి మరో ప్రాంతం చూడని ఆంధ్రులు విరిచించిన

కథలలో ఇతర రాష్ట్రాల జీవిత విధానం ప్రతి బింబించటంలో కారణం, ఆయాభాషలలోని కథలు నవలలు ఆంధ్రంలోనికి అనువదించబడటమే! శ్రీ రాజారాం కథలపై భారతదేశంలోని ఇతర భాషల కథానికా ప్రభావం మృగ్యం!

తెలుగుదేశంలో ఏ నాగరికతం ప్రభావాలకు లోనుకాకుండా పరిపూర్ణమైన ఆంధ్రత్వాన్ని వ్యర్చంగా నిలుపుకొన్న తావులు వల్లెలు. ఆధునిక పరిణామానికి దూరంగా, వట్టణాలకు ఎడంగా ప్రాచీనసంప్రదాయబద్ధంగా, కలుషితంకాని జీవి తంతో మెలుగుతున్న పల్లెపట్టులు ఈ రచయిత కథలకు ఆటపట్టులు.

పట్టణ పరిసరాలలో జరిగే వింతలు వినోదాలు గానీ, నగరాలు వాణాకుగా నడిచే ఒంపుసొంపుల సొగసు పోయగాలుగానీ, రోజుకొక క్రాంతిరూపంలో విలసిల్లే పరిణామశీలమైన నగర వాతావరణంలో ప్రతిఫలించే నమాణంవైపు ఈ కథలు రాలేదు. ఒక వేళ అత్యవసరమై పట్టణాలవైపు ఈ కథలు ప్రాకి వచ్చినా, వని ముగించుకోగానే పల్లెలకువెళ్లిపోయాయి.

శ్రీ రాజారాం కథల్లో పల్లెలు నజీవంగా గోచ రిస్తాయి. పాత్రలు కళ్లవిడుట ప్రత్యక్షమవుతాయి. నమాణం గ్రామగతమై పాక్షాత్కరిస్తుంది. ఇటు వంటి జీవితం చ్చిల్లించే విషయంలో రచయిత కలం వీరాలో నిండుగా తొణికిసలాడుతుంది.

పల్లె జీవితంలో సామాన్యంగా గోచరమయ్యే కష్టసుఖాలు, ఆదారవ్యవహారాలు, సంప్రదాయాలు, నమ్మకాలు, అవసరముకాలు, ఆశలు, ఆకాంక్షలు పాతా లలో పంటలు, అందుకు ఎదురయ్యే బాధలు, బాధ్య

తలు, కష్టనష్టాలు ఈ రచయిత కథలలో కనిపిస్తాయి.

పల్లె వాతావరణం, ప్రజల జీవిత విధానం, వారి అనుభూతులు, పల్లెపట్టుం ప్రకృతిరామణీయకం, వర్షతం ప్రక్కగా ప్రసరించే పెరియేరులు, దున్నువిండిపున్న పీఠులు, పూజలు జరిగే దేవాలయాలు, పంత్షి దుఃఖం సమ్మిళితమానంగా విలిచిన గుడిపెలు, మిడ్డెలు, విద్యార్థుల కంకణంతో విరికిల్లే పాకాలలు, కనులపండువగా ఈ కథలలో కనిపిస్తాయి.

జీవితం గూర్చి రచయిత తగిలిపున్న అభిప్రాయం గానీ, వ్యక్తికరించిన అభిమతంగాని ప్రపంచించేందుకు ఇది అదనుకాదు. ఎందుచేతనంటే రచయిత భానం ఎప్పటికీ ఏ తీరుగా మారుతుందో, ఇప్పుడే పిల్లయించటం కష్టం. అయితే జీవితం గూర్చి ఏ విధమైన దృక్పథంలేని రచనలు ఈ రచయిత చేయటం లేదు.

అభ్యసయిన కథలు పరిశీలించితర్వాత, రచయితైన పాకలు, ఆయా కథలలో రచయిత వ్యక్తంచేసిన జీవితం దృక్పథం వెంగడించుకంటే, ఇది ఏర్పడే అభిప్రాయం. నైతికమైన విలువలకు ప్రాధాన్యంఇచ్చి, ఇతర వాగరికత ప్రభావంలో పడిపోకుండా, మనిషి స్వాతంత్య్రస్థాయి పెంచుకంటే సంఘ జీవితం సుఖపరచువుతుంది.

రచయితకు జీవితంపై సమగ్రాభిప్రాయం చూపాలని తొందరలేదు. జీవితమును సమగ్రంగా చూపించానని ఎట్టుదలం ఉంది. ఆ ప్రదర్శిత జీవిత పరిధిలో పరిశోధించిన పాకలు ఉపాంఘకోగం అభిప్రాయమది.

మనుష్యులలో మంచి చెడ్డలు, తారతమ్యాలు, తప్పనిసరి పల్లెలోనూ మనుష్యులే ఉన్నారు. అయితే వాళ్లు పుట్టుకతో మంచివాళ్లుగా కానీ చెడ్డవాళ్లుగా కానీ రచయిత చిత్రించలేదు. మానవుల ప్రవర్తనకు అవకాశమూ, లేదంటే అవకాశమాకర్షించి పరిధి విస్తృతంగానో, పండితంగానో చేస్తున్న అదృశ్యానందం ఒకటి వుందనే తార్కిక చింతన రచయిత కుంది.

ఏ వ్యక్తికి ఏ విధమయిన ప్రవర్తన రచయిత చూపించినా, అది ప్రకృతికవ్యక్తియొక్క ప్రతిబింబమేకానీ, తదవ్యంకాదు. అందుచేత, జీవితంయొక్క విస్తృతిని లేండ్ స్పేస్ లాగా రచయిత చిత్రించటమే పాకలు చూపారుగానీ, మరి ఇతరమైన ఏ దృష్టి చూడలేదు.

శ్రీ రాజారాం తన కథలలో చిత్రించిన పాత్రలు పశీపంగా వుంటాయి. ఒక పాత్రను చిత్రించే తలపెట్టినప్పుడు రచయిత ఆ పాత్ర పుటు పూర్వోత్తరాలు, పూర్వావరాలు వృద్ధంగాచెప్పి, తప్పి చెందినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ సమయంలో కథాగమనం పరీక్షించే అవకాశంకైపు దృష్టివసించకుండా, పాత్రస్పష్టిలో తీవ్రమయిపోయే రచయిత ఏకాగ్రత ఒక విధంగా ప్రకంపపాత్రమే! అయితే కథకంటే ముఖ్యంగా పాత్రను ప్రదర్శించటంలో రచయితవాంఛను పాత్రను పాత్రగతసమాజాన్ని సముజ్జ్వలంగా సందర్శించాలనే తాపత్రయాన్ని చూచిన పాకలు తాదవదనక్కర లేదు.

గ్రామంలోఉండే ముసలలు కరణం వీరూ, మధ్యరంగంలోకి వచ్చిన పెసిడెంటూ, బడిపంతులు, బడిపిల్లలు, రైతులు, పంచాంగం తెలిసినవాళ్లు, కూతురుపై మమకారం పెంచుకొన్న తల్లిదండ్రులు, క్రొత్తయింటి కాపురంలో ఇవిడిపోదలచిన క్రొత్తకోడళ్లు, దేశం వెంటిడిపోయే పారిపోయే వ్యక్తులు, ఒక విధంగా ఆకోపపాతులు, అల్లుళ్లకోసం గాలించే వాళ్లు—వివిధవిధాలుగా పాత్రలు కనిపిస్తాయి.

పరివాళ్ల మనవత్త్వం, యువకుల మానసిక అన్యవన్తః వృద్ధుల వాంఛలు, భయాల రచయిత చక్కగా చిత్రించగలిగినట్లు ఈ కథలలో చూడవచ్చు. కానీ పురుషపాత్రలు దర్శించే నేర్పు రచయితకు పోర్ డై మెన్స్ పోర్ వుంది. అదే ప్రీ పాత్రలను దర్శించటంలో వీలుకాలేదు. బాధలవడే ప్రీలు, జీవితం, కుటుంబం చక్కదిద్దుకొనే ప్రీలు, తుండ్రని చక్కగా చూచుకొనే కూతుళ్లు, భర్తను భద్రంగా చూచుకొనే భార్యలు, కొడుకుపట్ల వాళ్ళుల్యం చూపే తల్లులు కనిపిస్తారుకానీ, ఒక్క ప్రీ ఏ కథలోనూ, అప్పికోడానుంచి సమగ్రంగా గోచరంకాదు. ప్రీ అవ

శేషం'లో అనమాయమ్మ అయినా సమగ్రంగా కనిపిస్తుందేమోనని అశించితే, అక్కడా విరాళే విదురవుతుంది.

అయితే వల్లెల్లోఉండే పురుష పాత్రలు అన్ని కోణాలనుంచి సమగ్రంగా కనిపిస్తాయి. దేవస్వప్నిలోని పురుషులు పాత్రలుగా కథలో మంచబడ్డప్పుడు, సమాజానికి కార్పస్ కాపిలుగా కనిపిస్తారు. సమగ్రమైన పురుషపాత్రస్వప్నిలో రచయిత అందవేసిన యే!

వల్లెక్కం శ్రీ రాజారాం అన్నికథలలోనూ చాలావరకు పాటించినా, కాల్తెక్కం, స్థలైక్కం గూర్చి ఆలోచించ నక్కరలేదు. సవతికలుగా పేర్కొనబడిన 'అవశేషం', 'కారణభూతుడు' 'మరీచిక' పెద్దకథలు మూత్రమే ఆ దృష్టితో. కథ సైజ్ చిన్నదయినా పెద్దదయినా ప్రముఖంగా శ్రీ రాజారాం కథారచయిత.

వల్లెల్లోనయినా పట్టుణంలోనయినా, పాధరణంగా నవరసాలకూ ఆలంబనాలకూ మిగిలే మునుష్యబంటురు. అయితే శ్రీ మధురాంతకం రాజారాంకథల్లో కరుణరసం ప్రధానంగా కనిపిస్తుంది. వాన్యం ఎక్కువ కోంచెంగా మూత్రమే వుంటుంది. శృంగారరసస్థితి కలిగే తావులలోకూడా రచయిత ఆ ప్రయత్నం చేయలేదు. సంసార జీవితం ప్రదర్శితమవుతుంది గానీ 'ప్రేమ' కనిపించదు. యువతీయువకుల ప్రేమ విషయంలో 'అవశేషం'లో 'ఇందుబాం' తొందర కనబడుతుంది, అది రసపాధానం! 'పగపేటికి చల్ల దింది నన్'లో మురళీకృష్ణపాత్ర అవర గీరికం లాగా వుంటుందని ఆశించిన వాళ్ళకు విరాళే ఎదురవుతుంది. మరో సుగుణం ప్రేమ చిత్రించవలసినవచ్చినా, రచయిత గుంభనగా నాయకునం ప్రదర్శించటం! ప్రేమను గూర్చి చెప్పే పరిస్థితి ఎదురైనప్పుడు, మెల్లగా కథను కరుణంచెల్లె రచయిత లాక్కుపోవటంచూచిన పాత్రులు ఈ రచయిత జీవిత దృక్పథం కొద్దిలో కొద్ది అర్థం చేసుకోవే అవకాశం వుంటుంది.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథలను కొన్ని తరగతులుగా విభజించుకోవచ్చు. ఆ విభజన పాత్రలను బట్టి కుదురుతుందికాని మనువులనుబట్టి కుదరదు. మూలంగా వస్తువు గ్రామగతమయింది. పాత్రలూ

వల్లెంకు చెందినవే! మనువులో వైవిధ్యం వుంది. అంతకంటే పాత్రల వైవిధ్యం ప్రముఖం.

వల్లెల్లో పాత్రలూ ఒక విధమైన వైచిత్ర్యముతవం. అందులో అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు అనేకులు. వారిని పరిశీలించి పాత్రలుగా మలచుకోగల రచయిత పరిమిత సమాజాన్ని యధాతథంగా చిత్రించినట్లువుతుంది. శ్రీ రాజారాం, అధ్యాపక వృత్తిలో ఉన్న రచయిత. అందుచేత చాలా కథలలో పాత్రల బడిపిల్లలు అధ్యాపకులు వారి వారి మానసిక పరిస్థితులు పాత్రలకు కనిపిస్తూ కనిపించటం సహజమే!

'తాను వెలిగించిన దీపాలు'లో కృష్ణశర్మ తెలుగు పండితుడు. ఉద్యోగంనుంచి రిటైర్ అయి, తను పనిచేసిన పాత్రలూ చూడవచ్చి తిన్న ఎదురుదెబ్బలోనుంచి పొందిన తాత్త్విక చింతన దర్శించవలెవుతుంది.

'పాత్రల అనగా యిటుకలలోనూ, సిమ్మెంటు లోనూ రూపొందిన భవనం నమూనాకాదు. పాత్రల అనగా విద్యార్థులు అనుకోన్న కృష్ణశర్మ 'దేశమంటే మట్టికడోయ్, దేశమంటే మనుష్యులోయ్' అన్న గురజాడమాక్తి హృదయంలో తలపోశాడు.

'నిధి విలాసము'లో చంద్రమౌళి కాలేజీ లెక్చరరు. ఆ పాత్ర కాలేజీ లెక్చరరుఅయినా, స్కూలు టీచర్ అయినా, జిల్లా కలెక్టరు అయినా కథలో ప్రాధాన్యంలేదు. బడ్డీకి భర్త కావటానికి, వెంకట సరనయ్య గొంతులో మరణనమయంలో ఇన్ని నీళ్లు పోయటానికి చంద్రమౌళి కాలేజీలెక్చరరు కావసిన అవసరంలేదు. అయిదేళ్ల క్రితం పిచ్చివాడుగాఉన్న చంద్రమౌళి అంత త్వరగా లెక్చరరు ఎలా అయ్యాడో కూడా ఆలోచింపబడింది!

'అవశేషం'లో ఇందుబాం, ప్రకాశం మరేంద్ర వల్లె విడిచి పట్టుణంవచ్చి చదువుకొని, కాలేజీ నాలావరణం కల్పించిన తొందరవల్ల ప్రేమలో ప్రవేశించిన పాత్రలు. అంత కంగరుగా ప్రేమించే అమ్మాయిగానీ, అది మాస్తా కిమ్మనకుండావుండే అన్నగానీ, అరుదుగానీ అనలు లేకపోలేదు. అయితే ప్రకాశం పాత్ర విశిష్టమయింది, ఆ పాత్ర ఒక పరిపూర్ణ చిత్రణ! మరువురారు.

'కారణభూతుడు'లో రామన్న నీవన్న చిన్న తనంనుంచి స్నేహితులు. పట్టణంలో కాలేజీ చదువు ముగించుకొనివచ్చి, కారణభూతుణ్ణి కనిపెట్టగలిగాడు.

'మరిచిక'లో ప్రకాశం కాలేజీ చదువు ముగించు కొనివచ్చిన విద్యార్థి. ఈ పెద్దకథలో రచయిత ఒక సుందరవృత్తం పాఠకులకు ప్రదర్శించినట్లే !

రచయిత చాలా కథల్లో ప్రకాశం ప్రధాన పాత్రగా గోచరిస్తుంది. ఆ పాత్రను చిత్రీకరించేటప్పుడు రచయిత తన ఆత్మను ఆ పాత్రలో చొప్పి న్నుట్టేస్తేననీ, తన ఆశలు విడిచివేసి వేసుకొంటు న్నుట్టేననీ, పాఠకులు భావించే అవకాశం ఉంది.

మనదేశ భవిష్యత్తుకు ప్రాణభిక్ష ప్రసాదించ గలిగినవరి పల్లెపట్టులు. అక్కడ జరిగే వ్యవసాయం దేశ పౌరభాగ్యానికి అత్యంతావశ్యకం. విద్యారంజనంయిన యువకులు వ్యవసాయరంగంలో కృషిచేస్తే దేశం సుధిక్షం అవుతుంది. ఆ ఆశ రచయితలో కని పిస్తుంది. అందుకే 'ప్రకాశం' వ్యవసాయంలో కృషి చేయ ప్రయత్నించటం 'మరిచిక'లో కనిపిస్తుంది.

'మర్రిచెట్టు'లో రామం స్కూలు విద్యార్థి ! ఎక్స్ కర్నల్ కు పోవాలని తనన పొందిన తన హృదయం గుర్తించినవత్తం, చివరలో పాఠకుల హృదయం కదిలిస్తుంది,

'మాతృనక్షత్రం'లో రామకృష్ణ వారాలుచేసి చదువుకొని కాలేజీ లెక్చరర్ అయిన యువకుడు. పెళ్లాడింతర్వాత, వారంలో ఏడు రోజులు భోజన సదుపాయాలు కలిగించిన తల్లులు ఏడుగురికి బట్టలు ఇవ్వటంలో ఆతని మనస్తత్వం పాఠకులకు వున్నట్లుగా తెలిసిపోతుంది. పైగా రామకృష్ణ పైకాంటే లెక్చరరు !

'ప్రాణదాత'లో నీరజ తాతయ్య అధ్యాపకుడుగా పలువురికి ప్రాణదాత. శేఖరం జర్నలిస్టుగా నీరజ విద్యార్థనకు డబ్బు సంపుతూ ఒక విధంగా ప్రాణ దాత ! జబ్బులో పడిపోయిన శేఖరంను రక్షించిన డాక్టర్ నీరజ మరొకరిగా ప్రాణదాత ! ఈ కథ కథానందంలా ఆకర్షించగలిగింది. అయితే వాస్తవిక దృక్పథంతో పరిశీలిస్తే కొంత అసహజంగా భావించే అవకాశం కలిగివుంది.

'అడిగిరాని వరాలు' పూర్తి పాఠశాల జీవితం చిత్రించే చక్కని కథ.

శ్రీ రాజారాం కథల్లో ఏదో విధంగా విద్యార్థి కానీ, అధ్యాపకుడుగానీ కనిపించి తీరవంపించే! సాధారణంగా కథ చెప్పే వ్యక్తిగావున్న పాత్ర, అధ్యాపక వృత్తిలోఉన్న పాత్రగా గోచరిస్తుంది.

రచయిత ప్రధాన పాత్రగావుండే క శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కొన్ని రచనలకపోలేదు. రచయిత అయిన శ్రీ రాజారాం కథల్లో తీర్చిదిద్దిన రచయిత పాత్రలలోనుంచి, ఈ రచయిత మనస్తత్వం తెలుసుకొనే వీలేమున్నా వుండేమానని ప్రయత్నించే పాఠకులకు అవకాశం ఇవ్వకపోలేదు.

'జారుడు మొల్ల'లో నీలకంఠం ఉత్తమ రచయిత. బెరతనంలో బాధలుపడ్డాడు. భార్యపై అనుమానంతో దేశానుష్టుకు వెళ్లిపోయాడు. వస్తాండు ఏళ్ళ తర్వాత తిరిగి స్వస్థం చేసుకొనేసరికి తన పేరుతో తను వ్రాయని రచనలు ప్రచురించబడి ఉండటంమాది దిశ్చరపోతాడు. అవి కాముక రచనలు. బాధపాండుతాడు. అప్పటికే డిటెక్టివ్ సాహిత్యం ఉబ్బడి మబ్బిడిగా దిగుమతి అయ్యిపోయింది. తీరా తెలుసుకొంటే తన పేరుతో రచనలు నృష్టించింది తన కొడుకేనని తెలిసి ఆశ్చర్యపోతాడు. నీలకంఠ, కంఠంలో శ్రీ రాజారాం కంఠం వినిపిస్తుంది ప్రకాశం గొంతులోంచి వినిపించన ఒక్కమాట తప్పి కలిగిస్తుంది. నీలకంఠం అనుకొన్న మాటలు 'తీసుకొన్న యితవృత్తంలో'గానీ, కుదిరించుకొన్న శైలిలోగానీ, పొగించిన కథనంలోగానీ వీళ్ళ పో యుందొక క్రొత్త పోకడ. పోకడ అవటంకన్నా పోకడలు అవటం సమం జనం. ఎందుకంటే శైలిగానీ, కథనంగానీ, ఒకవోట ఉన్నట్లు మరొకవోట లేవు..... రచయితపేరు చెప్పుకొని రచన అమ్ముకోడం నవ శైలి తే రచనమూలంగా రచయిత మళ్ళీ లోకంలోకి తిరిగి రావటం ఎదురు పోవాలి. అదే విధంగా గ్రామధనం నెమరు చేసుకొని వ్రాసిన రచనను, అక్కేషా ప్రచురణాగారం తర్వాత ప్రకాశం, తన తండ్రి రచన ప్రచురించకుండా ఆపితే తల్లి ప్రశ్నించగా ప్రకాశం, రచయిత, పాఠకుడు, పబ్లిషర్ అయిన ప్రకాశం పలికిన మాటలు. 'ఐనా వాస్తవికతను ప్రకాశం కిప్పుడేం తొందర ఎప్పుడై

వేమకోవమ్మ దాన్ని. అది కాగితానికి మారొద్దీ కం
కాలం నిలిచే పుస్తకం.

'చేదు విజయం'లో రాధావతి వాటక రచయిత.
బీదవాడు. రచన వాస్తవికంగా ఉండాలని తలచేవాడు.
కలలో బ్రతికే ప్రకాశం ఏపితట్టి కల్పనాత్మకంగా
కథ చెప్పే గడుపరిగా వ్రాసాడని వాడు.

'జగన్నాటకం'లో ఒక ప్రక్క వాటకం వ్రాయా
గింపబడుతూ వుంటుంది. మరో ప్రక్క ప్రేక్షకులలో
కథ సాగుతూ వుంటుంది. వాటకంలో పాత్రలు అన
పాజంగా వుంటాయి. సంభాషణలు అనపాజంగా
వుంటాయి. జీవితం నుంచి దూరంగా పోయివుంటాయి.
ప్రేక్షకులలో ఉన్న సులీలన జీవితం వాటకంలో ప్రకాశ
పాత్రధారిలో ముడిపడివుందని చివరిదాకా తెలియదు.
అంత అనపాజంగా రచన ఉండకూడదని రచయిత
అభిప్రాయం.

'కారణభూతుడు'లో ఒక రచయిత పాత్ర
వుంది. ఆ రచయితకు డిగ్రీ వుంది. ఉద్యోగం లేదు.
జీవితం గూర్చిన ఆశలు నిరాశ అయ్యాయి. పల్లెలో
ఉన్న రెండు ముతాలకు ఉన్న తగాదాలు అభివృద్ధి
చెందేందుకు ఏర్పడ్డ రెండు వారసత్వాలలో ఒక
వర్గం గుర్తించకుండా మరో వర్గం వారికి రచనలు
అందించి బ్రతుకుచేరువు చూచుకొన్న రచయిత మీద
పాకులకు కోపం కంటే సానుభూతి కలిగేట్లు
శ్రీ రాజారాం చేసిన చిత్రణ, పరిశీలించదగింది.

పల్లెలోగానీ, పట్టణంలోగానీ కన్నకూతురు
మీద తండ్రీకి మమకారం తప్పదు. పల్లెలోని
పుత్రికా శీపులు అల్లుళ్లను వెతకటంలో పడేబాధ.
కొన్ని కథలలో గోచరమవుతుంది. 'ఎదురుగాలి'
ముప్పగుసని.

జాతకాలమీద పల్లె ప్రజలకు నమ్మకం
ఎక్కువ. అప్పినమరికూ వంశాంగం తిరగేయటం
తప్పనిపరి అవుతుంది. ప్రానోబ్లు వ్రాయటం చేత
గాక, వంశాంగం దూడటం తెలియక, పల్లె యూరిలో
బడించుకుంటూ ఉండటం కష్టం. 'వంశాంగ ప్రసక్తి'
'వాటక కంటినిరు' అందుకుదాహరణలు.

నన్యకుల రాకపోకలు, వారికి పరిచర్యలు,
నాడుచెప్పే మాటకోసం పల్లె ప్రజలు చేపులవృగించి

విసటం గ్రామాలలో నేటికీ సామాన్యం. ఆ ఇరి
పుత్తం'లో శ్రీ రాజారాం రచనలున్నాయి. 'వైరా
గ్యం'లో సరాగం, మొదలైనటువంటివి అరకం రచనలు.

పల్లెలో చాలామంది ఇంటిపట్టున ఉండలేరు.
అందుకు కారణాలు అనేకం. దేశం వెంబడి వెలి
పోతుంటారు. మల్లీ ఎప్పుడో వస్తారు. ఎటో
పోతారు. అది ఒక విధంగా సృష్టి వైఫల్యం అర్థం
చేసుకోవాలనే తాపత్రయం. ఈ కోవకు చెందిన రచ
నలు 'మానవుడి విజయం' మొదలైనవి.

పేదవాడయిన విద్యార్థి డిగ్రీ పుచ్చుకొని ఉద్యో
గంలో ప్రవేశించి వివాహ విషయం వచ్చేసరికి కొరక
రాని కొయ్యగా తయారయ్యే ప్రమాదం ఉంది. పల్లె
వాతావరణం పదిలిపెట్టి పట్టుణ పరిసరానికి పోయి,
అక్కడి వద్దకులు పూర్తిగా అనుకరించలేక, వెనుకటి
గుణం పూర్తిగా వదులుకోలేక పరిమళ మయిపోయే
విద్యార్థులు ఎందరో!

'అవశేషం'లో ప్రకాశం స్వప్నంజ్ఞానం కోల్పో
యినవాడుకాడు. పరిచివచ్చిన ధనవంతుల బిడ్డను
బీదవాడయిన ప్రకాశం కాదనుకొని వెళ్లిపోయి, ఏం సాధి
స్తాడో అనే ప్రశ్న మిగిల్చిపెట్టాడు. అయితే అతను
జీవితంలో పైకిరాదని తెలిసినా ఒక విధమయిన
అనందమే కలుగుతుంది.

'వగపేటికి చల్లచిందినన్'లో మురళీకృష్ణ
బీదవాడు. డబ్బులో రాగల్గే తేగల్గే అమ్మాయిని
తప్ప పెళ్లాడనవేవాడు, తల్లి దయనుకున్నీరిని మరిచి
పోయి, మూర్ఖంగా తన సోభ్యం తాను చూచుకొన్నా
వాడిపట్ల పాకకులకు బాధ కలిగినా, వాడయినా బాగు
పెద్దాడని సంతోషమే కలగవచ్చు.

'భూవతి ఇంపిలిన్ మగడు భూరి భుజంగము
వేత బచ్చె...వచ్చునీ వగపేటికి చల్లచిందినన్' అనే
పద్యంలో చివరి పదాలయిన 'వగపేటికి చల్లచిందినన్'
అనే కథాశీర్షిక మూచిన పాకకులు వేళ్ళయిన తల్లి
దగ్గరకు కొడుకు విలుడై వస్తాడేమోననే తాదా
కలిగి అవకాశం వుంది. అయితే ఆ కథలో అటు
వంటి విషయం ఏమీ వుండదు. అప్పుడా శీర్షికకు
అర్థం అర్థంచుకోవలసివస్తుంది.

నేటి యువతీ యువకుల్లో పెళ్లి విషయం కంటే అవ్యవస్థ వుంది. అర్థం వర్థంలేని తోవం వెంట వాళ్ళ అలోచనలు పోతుంటాయి. 'ఎక్కడ వలసిన రైలు' 'సరిగ్గా' అటువంటి రచనలే! ఆ కథలలో రచయిత స్త్రీల చిత్రీకరణ ఫలితంకంటే తీర్మానం పాఠకులకు ఆకట్టుకొంటాయి.

పల్లెల్లో సజాబీవీరం, కుటుంబంలో సోషలు, దుఃఖాలు, కలవోలు, కలసికట్టుగా వుండటాలు ఎన్నో వుంటాయి. ఒక స్త్రీతో మరో స్త్రీ కలిగి వుండే సంబంధాంధవ్యాంశం మనస్సును దాచు కోవటం, వ్యక్తికరించటంవంటి పరిస్థితులు ఎన్నో ఎదురవుతుంటాయి. అర్థికమయిన ఇబ్బందులు, మనః శాపాలు, పంటపొలాల విషయం, వర్తం రానిబాధ. ఇటువంటి పనులపై సమగ్రంగా చర్చించి, చక్కని కథలు వ్రాసే సామర్థ్యం శ్రీ రాజారాం పుష్కలంగా కలిగివున్నట్లు చెప్పవచ్చు. 'చీమలుపెట్టిన పుట్టలు' 'మరీచిక' 'అన్నబతి' 'సంఘటి' 'రామారావు చతుర్లోకాలు' ఉదాహరణలుగా చెప్పుకోవచ్చు.

పై చివరికథలో రామారావు స్త్రీ శ్రీ రాజారాం స్త్రీల అయివుంటుందని మిత్రులు ఊహించగల్గుతారు. ఓహం!

'సుడిగుండం' కూడా ఒకవిధంగా పై కోవకు చెందిన రచన! అయితే తానీలేదారు అయిన శిఖరం కోవతాపాలకు కారణం అని కుటుంబంలోని ఆర్థిక పరిస్థితులు అవి అందరూ పోల్చుకోలేకపోవచ్చు. శ్రీ రాజారాం మరొక తానీలేదారు స్త్రీల 'ప్రీతి'లో స్పష్టించి, తమాషాగా రచించటం గమనార్హమే!

రచయితకు తనస్త్రీలపై సానుభూతి లేక పోవటం మహాపాపం. శ్రీ రాజారాంకు అటువంటి పాపం అంటుకోదు. ప్రతివ్యక్తి తప్పులు చేస్తాడు. తప్పు చేయటం కాదు ఆ స్త్రీల స్వభావం. అలా చేయవలసి వచ్చింది. అందరూ దుష్టుడు, దుర్మార్గుడు అనుకొనే ట్టున్న వ్యక్తిని స్త్రీలుగా స్వీకరించి, సానుభూతితో స్త్రీల స్వప్రేరేపి, పాఠకులకుకూడా జాలికలిగిట్టు దిగిలివగలవేర్పు రచయితకుంది.

పల్లెల్లో ఉండే, వివిధ విధాలుగా మనలుకొనే,

మునుష్యుల్ని స్త్రీలుగా తీర్చిదిద్ది ఆ స్త్రీలకు సాహిత్య స్థితి, ప్రసాదించిన శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథలు పల్లెనట్టులకు ప్రతిబింబాలు వంటివి కాదంటే ఆ కథలు పల్లెలు మాడటానికి పనికివచ్చే దర్పణాలు. పల్లెలవ్యక్తి అన్ని కోణాలనుంచి పరిశీలిస్తే, ఒక సమగ్ర గ్రామం రచనలో అందించిన రచయిత కృషి వసరమయింది.

కవికృతంలో కల్పన ఎంతవూ పింతలేదు. వాస్తవికత వుండి తీరాల్సిన విధుండం లేదు. అయితే కథా రచయితకు అటుకొచ్చాయి. కథ వాస్తవికంగా లేకపోతే, ఆ రచన చేసిన ప్రయోజనం ఉండదు.

వాస్తవికంగా వుండటం వీలవుతుంది. అయితే అంతా వాస్తవికంగా ఉండదు. కొంతవరకు మాత్రమే! అంతా వాస్తవమయితే అది చరిత్ర అవుతుందిగానీ సాహిత్యంకాదు. కల్పన ఉన్నప్పటికీ వాస్తవ భాంతి ఉండేట్టు రచించాలి. కథలో వాస్తవం వుంటే నిష్పారంగా వుండవచ్చు. అంతా కల్పనే అయితే అది పాఠకులకు దూరమయిపోతుంది. కాబట్టి కథలో వాస్తవ భావం వుంటుంది.

'జగన్నాటకం'లో సులోచన అనే బక్కనలుచటి యువతి నాటకం చూస్తూ కూర్చుంటుంది. ఆమె తన గోడు అంతా ప్రక్కనే కూర్చున్న అప్పుడే పరిచయ మయిన 'పిమ్మి' (అది కలుపుకొన్న సంబంధం)తో చెప్పుకొంటుంది. రంగస్థలం విశాద ఆ సులోచన కథలో పోల్చదగిన కథ నాటకంగా పోగొడుతుంది. చివరికి అది నాటకం, ఇది జీవితం అనే ముగింపు ప్రస్తావించ బడింది.

నాటకంలో తనను పదిలేసి మరోకడితో లేచిపోయిన కథానాయకును ఆకస్మికంగా 'పైజ్' రూపంలో వచ్చిన డబ్బుతో కాపాడిన కథానాయకుడి చిత్రణగానీ, కథాపతకంగానీ అసహజంగా అవాస్తవికంగా ఉన్నట్లు లేల్పటం రచయిత ఉద్దేశ్యం.

తనను పదిలేసి వెళ్లిన భార్యను ఎంత పలిత అయినా తిరిగి తీసుకొనివచ్చి సంపారంచేసే దర్పణ లేరా? ఉండవచ్చు! ఉండకపోవచ్చు! ఈ సందిగ్ధ సమాధానం ఉన్న సమస్య ఎప్పుడూ అవాస్తవంకాదు. ఆకస్మికంగా అంత డబ్బు రావటం పాధరణంగా

జరిగదు కాబట్టి అవాస్తవంగా అనపాజంగా తృప్తి కలిగించవచ్చు.

దాగుంది. అయితే మరోచన ముడిచిన గొడుగు మదిరిగా గుట్టుగా కష్టపడ్డాయి పైకి తెలియ కుండా బ్రతుకుతున్న మరోచన, అపరిచితురాలితో తన గోడంతా వ్రేల్చగొట్టుకొంటుందా? అమె కు తెలిసినవారల్లోనే తన దీన జీవితం చెప్పుకోవే ఇష్టం లేకుండా బ్రతుకుతున్న మానిని, మరోచన!

ఇది అనపాజంగా ఉండవలదు. ఎందుకంటే అది కథ కనుక. నిజమైన జీవితంకాదు కాబట్టి.

'జగన్మాటకం'లో ప్రదర్శించబడిన నాటకంలో అననరమయినప్పుడు బహుమతి రూపంలో డబ్బు రావటం అనపాజంగా ఉంటుందని అంగీకరించి మాస్ట్రో మరొక అవాంతరం ఎదురవుతుంది.

'కాబూడు మెట్టు'లో శ్రీవతి సార్థిక నామ ధేయం కలవాడు 'నీలకంఠం' అనే రచయితను చూడ బోయి, అతని ఇష్టాలు చూచి నర్తనం కురిసిన రోజు, అయిదువందల రూపాయలు కిటికీలోంచి ఎడేసి పోవటం నపాజంగా వుందా? ఏ రచయితమీదనయినా అమెర్ల పేనుఉంటే అతని రచనల్ని కొని చదువు తారు, కాఫీ ఇప్పస్తారు, నాలుగు గొప్పమాటలు చెబు తారు, కాదంటే వది రూపాయలు అప్పు ఇస్తారు, దంటే వది రూపాయలు గొప్పకోసం దానంచేస్తారు గానీ, అయిదువందలు గుప్త దానం చేస్తారా? చేస్తే చేయవచ్చుననుకంటే నీలకంఠం అనుమానం ఏచి తిరిగి వుంటుంది. తన భార్య సహధర్మిణికి ఎన్నిరోజుల్యించి ఇంత డబ్బు అధర్మమార్గంలో సంపాదించింది అని అనుమానిస్తాడు నీలకంఠం. ఇంత కాంం తనతో కాపురంచేసిన భార్యను గూర్చి నీలకంఠం అంతేనా తెలుసుకొంది? పోనీ ఇంటా గుడిక ముకోవటానికి గింజలులేని పరిస్థితిలో అంత డబ్బు ఉంచుకొని అమె పిల్లల దుఃఖం చూస్తూ ఉండగలదా? ఇదేదీ అనపాజంగా లేదా? జీవితమైతే అనపాజమే! కథ అయితే అనపాజం కాదు. అమాత్రం కల్పన లేకపోతే కథ మలుపు ఎలా తిరుగుతుంది? నీలకంఠం ఇబ్బ విడిచి వెలిపోవటానికి కారణం ఏమి చిక్కుతుంది? అతను భవిష్యత్తులో

సాధించబోయే లేదా సాగించబోయే జీవితానికి వాంది తప్పనిసరికదా!

'వర్షించిన మేఘం'లో కార్కుకింద పడబోయిన పుర్రలంతను రక్షించి తేల్చింది ఇది 'వ్రణయగృహ'కాదు గదా అని మిగిలులు వర్షించినప్పుడు, అతిను చెప్పిన సమాధానంలో రచయిత అభిమతం వుంది. 'రాజ కుమారి తోటమాలిని పెళ్లాడటానికి ఇది జానపద గాథకాదు. ప్రథమ పరిచయంతోనే వ్రణయానికి అంకు రార్పణ జరిగిందనుదేది లోకంలో ఆరుదుగురూ కథల లోమా తరుముగా జరిగే సంఘటన. పైగా దాటంటే వచ్చే దానియను ప్రేమించటానికి వ్యర్థంత అంత మూఢురాలు గాదు.'

అయితే 'సంధి'లో నీర్లలో వడిన వికారము రక్షించిన రామారావు వికారము ప్రేమించాడు. అమె కూడా ప్రేమించింది. పెళ్లయ్యిపోయింది. అంత ఆకస్మికంగా, అంతకుపూర్వం కనీసం పరిచయ మైవా లేని రామారావును అమె ఎలా పెళ్లాడగలి గింది? తను నీటిలో చావబోతుంటే ఎవరు రక్షి స్తారో అతన్ని పెళ్లాడదామనే నిశ్చయంతో నీటబడిం దనుకొనటం సమాధానం అయితే, ఎవరో ముసలి వాడో, ముతకవాడో, గుడ్డివాడో, కుంటవాడో అమెను రక్షించివుంటే ఆ వ్యక్తివే పెళ్లాడి వుండేదా?

కథ ఎప్పుడూ జీవితంవలె ఉంటుందికానీ పూర వాస్తవం ఉండదు. ఆ దృష్టితో కథలు చదవ నక్కరలేదు. వాస్తవం అనే భ్రమ కల్పించి ఎంత అవాస్తవం అయినా వ్రాయవచ్చు. కథలు వాస్త వంగా ఉన్నట్లు అనిపించాలి. శ్రీ రాజారాం కథలు అన్నీ వాస్తవికంగా వుంటాయి. ఈ రచయిత మరొక రావులో సంభాషణగతంగా కల్పన కథలో అవసరమనే అంగీకరించటం పాఠకులు గమనిస్తారు.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం 'మధు' అనే గుప్త నామంతా వ్రాసిన 'దేబియత-వాస్తవికత' అనే వ్యాసం 'ధారతి'లో ప్రచురితమయింది. ఆ వ్యాసం ఒక కథ లాగా ప్రారంభించబడింది. ప్రధానాత్ర అయిన మధు మాదనం కు చక్రపాణి వ్రాసిన ఉత్తరంలో కథం చర్చ ఉంది. మధుమాదనం చక్రపాణిపై వదలిప్రాయం కలిగిందేమి. అందుచేత చక్రపాణి ఉత్తరంలో ఉల్లే

ధించిన అన్ని సంగతులు మధుసూదనం మాటలు కావని, తస్మాదంగా 'మధు' మాటలు కావని, అందు వల్ల శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం మాటలు కావని అనుకొనే అవకాశం వుంది.

ఆ వ్యాసంలో 'వడింటు తొమ్మిదినంతుం కథల్లో ఈ నాడు కనిపిస్తున్న కాలేషీ వాతావరణాన్ని గురించే మాట్లాడుకొంటాము.....ఓ అబ్బాయి ఓ అమ్మాయిని ప్రేమించడంగానీ, ప్రేమించకపోవడం గానీ పెళ్ళాడడంగానీ, పెళ్ళాడక పోవడంగానీ వాటం తటవి మహత్తర పరిణామాలేనీ కావు.' ఈ సిద్ధాంతం అందరికీ సమ్మత మవుతుందని ఆశించే అవకాశం తక్కువ. ఎందుకంటే ఎక్కువమంది ఆటువంటి రచనలే వ్రాస్తున్నారు. పాఠకులు చదువుతున్నారూ కాబట్టి.

ఇటువంటి రచనలు విరివిగా వెలువడితే క్షీణ యుగంలో ప్రబంధానికి వట్టి నగలే ఆధునిక యుగంలో కళాసాహిత్యానికి పట్టువచ్చునని అంగీకరించవచ్చు. పైన పేర్కొనబడిన వస్తువుతో అడ్డమాకలులేకుండా రచనలు ఇప్పుడు వచ్చినట్లే ముందు ముందు వెలు వడితే కళారచన ప్రమాదంలోపడే పరిస్థితి తప్పని సరేకావచ్చు కానీ ప్రేమించటం ప్రేమించకపోవటం మహత్తరం పరిణామం కాకుండా పోదు. స్త్రీ పురుష సంబంధంకంటే లోకంలో మిగిలిఉన్న ఉదాత్తధర్మం ఏమిటో అలోచించవలసి వస్తుంది. అయితే ఆ ప్రేమ రచనకు పూనుకునే రచయితలు నిష్పరమైన రచనలు చేస్తున్నారనీ, అవి అవాస్తవికంగా వుంటున్నాయనీ, అలా కాక సహజంగా ఉండే రచనలు వెలువడితే బాగుంటుం దనీ ఆశించవచ్చును. ప్రతిభావంతుడు, సమర్థుడు అయిన రచయిత ఏ వస్తువు అయినా తీసుకొని ఉన్నత సృష్టి చేయవచ్చు. అయితే కొన్ని వస్తువులు మహో త్తమ సృష్టిచేయ వీలగానివి అయితే అవుతాయి గానీ, చక్కని రచన చేయటానికి సమర్థులు కాకపోవు.

ప్రేమ కథలు పరిణతి చెందిన రచయితల చేతులలోకాక, రచనా పద్ధతులు అభ్యాసం చేసు కొంటున్నవారి హస్తాల్లో నలిగిపోవటంవల్ల వేటి కథలు అటువంటి అభిప్రాయం కలిగిస్తున్నాయి.

దీనియత - వాస్తవికత అన్న వ్యాసం చదివి, అపైన శ్రీ రాజారాం కథలు చదివితే, వ్యాసంలో

స్థాపించిన సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా, ఉదాహరణ ప్రాయంగా ఈ కథ బున్నాయి అనిపిస్తుంది. పేరు చెప్పని ఒక కథ కుల్లంతంగా ఉదాహరింపబడింది.

ఏ వ్యాసరచయిత అయినా ఏ వస్తువు కథకు పనికిరాదని తలపోస్తాడో, ఆ వస్తువే కథకు ఎంత వరకు తగిందవుతుందో అలోచించి అపైన సిద్ధాంతం చేయటం మంచిది. ఒకటి రెండు విషయాల్లో పాక్షికంగా అభిప్రాయభేదం ఉన్నప్పటికీ పై వ్యాసం కథా ప్రక్రియాత్మకమైనదర్శించేదిగా వుంది. రచయితలు తాము రచనలుచేసే ప్రక్రియలపై వ్యాసరచనలేపై అది పై వ్యాసంలాగా మిక్కిలి ఉపయోగకరం అవు తుంది.

వ్రతి రచయితకు వ్యక్తిగతమైన రచనాశైలి ఉంటుంది. అది అనుకరించ సాధ్యంకానది. శ్రీ రాజారాం వచనశైలి రమణీయంగా వుంటుంది. 'కథకు ఇతి నృత్తం శరీరంలాంటిదైతే శైలిని వేషంలో ఉపమించ వచ్చు'నని రచయిత అభిప్రాయం.

ఈ రచయిత శైలిలో తూగు ప్రధానమయింది. వాక్యనిర్మాణంలో క్రమత సమత వుంటాయి. వస్తుతః కావ్యాత్మక ఉన్న శ్రీ రాజారాం శైలిలో ఎడనెడ కవితా మూర్తి గోచరమవుతుంది. కథంతటా ఒక సమా సత్వం, ఒక ఋజుమార్గం గోచరమయి, ఈ కథ ఈ రచయితదే అని చెప్పగల ముద్ర వుంటుంది.

వర్ణనల సందర్భంలో రచయిత చూపే సంయమనం గమనార్హం. (ఎక్కడి వర్ణనలో కవితారీతి వున్నా, ప్రాతల స్వభావస్వరూప వర్ణనలో స్వభావాక్తి కనిపిస్తుంది. శైలిలోని విశిష్టతను ఎక్కువగా యథాసమ్యక్ వర్ణనలో పాఠకులు చూడగలుగుతారు.

ఆధునిక యుగరక్షణమయిన వేగం ఈ రచయిత శైలిలో గోచరంకాదు. మూర్తి దాల్చిన సంయమనం ప్రదర్శిస్తుంది శైలి. ఆంధ్రులలో అవేశపరులు అధికమే అయినా, అటువంటి ప్రాతలు ఈ కథలో అరుదు. అందువేత ఆ ప్రాతలు ప్రదర్శించే తొందర లేదు. అది ఉండి ఉన్నట్లుయితే శైలిలో ఏమయినా మార్పు ఉండేదా అనిపిస్తుంది.

ఈ రచయిత అధికంగా సంభాషణలతో వ్రాసిన కథలు వేర్లపై రెక్కించ వచ్చునేనో! రచయిత కథ చెబుతూ వెళుతూ ఉండటమే కాని,

సంభాషణ గతంగా పాతకుంకు కథ చెప్పిన తావులు అత్యల్పాలు.

కథా శిల్పం విషయంలో శ్రీ రాజారాం మార్గం ప్రత్యేక ముఖం. ఆంగ్లంలో ఉన్న ఉత్తమ కథా రక్షణలు అన్నీ సంతరించుకోని కథలు ఈ రచయితని. ప్రారంభోపసంహారాలు మాత్రం ప్రసిద్ధాంగ్ల కథలలోలాగా కథాక్షణమగుణంగా వుంటాయి.

కాలక్షేపంకంటే ప్రయోజనం పొందించేదిగా కథ ఉండాలన్నది రచయిత అభిమతం. ప్రయోజనం ప్రత్యేకపట్టి నన్నడు కథాశిల్పం దెబ్బతివకుండా రచన చేయటం అనిధారావరం! కల్పిచిది సాము!

శ్రీ రాజారాం కథలు ఓపికగా చదవకపోతే కథాత్మక గోచరంకాని పరిస్థితి ఎదురవుతుంది. ఆదేందుకు జరుగుతుండంటే, కథను దూరంగా వుంచి, ప్రాత రూపరేఖలో స్వభావమో, తన ఉద్దేశ్యమో రచయిత వృష్టించేస్తున్న సందర్భంలో కథ ఎక్కడ ఆగిపోయిందో, మరెక్కడ ప్రారంభమవుతుందో తేలదు కాబట్టి. కథాగమనం కుంటుబడకుండా ఏం చెప్పినా రాణింపుకు వస్తుంది.

చక్కని ప్రారంభం లభించి, కొంతదూరం కథ నడిచి, ఆ మధ్యలో రచయిత తన జీవిత దృక్పథం చెప్పటం సాగించి, చివరిలో చక్కని ముగింపు చెప్పటం, శ్రీ రాజారాం కథ అన్నింటిలో వృష్టింగా కనిపించే పత్యం.

ముగింపులో కథకు ఒక ఉన్నతస్థితినిచ్చే వేర్లు రచయితకుంది. 'సర్మమదేరా'లో 'మేక పిల్ల పులివెలా నమ్మగలిగింది' అన్నవత్తుకు 'అవి జంతువులు గదండీ!' అనే జవాబుతో ముగింపు మనుష్యులకు కొరడా దెబ్బ! 'వాకు ఈత బాగావచ్చు' అని వికార 'నెలం' ముగింపులో చెప్పినమాట పాతకుడి వ్యాధయంలో ఒక్కక్షణం వుండన ఆపుతుంది. క్షయలో (బరికిఉన్న భార్యను బాతరు చేయని వాడు వాటకంలో

ప్రాతగా వాయికకు క్షయకన్నే అల్లాడిపోయిన తీరుతో ముగింపు చెందిన 'జగన్నాటకం' పాతకుల గుండెలో నిలిచిపోతుంది. 'పాపిలే వాయనా! ఇది వాకు దక్కాంని లేదు' అని ముగిసిపోయిన కథ 'వగపేటికి చల్ల చిందిన'లో తులనమ్మ మాట ద్వ్యర్థికావ్యం. 'అడిగిరాని వరా'లో రమణయ్య నెలపు ప్లాడ్, కొడుకు పెట్టిందాడో ఆలోచించుకోమంటుంది ఉపసంహారం. 'ప్రాప్తి' సమాప్తి ఎట్టెడు నత్యం ఇంత వని చేయిస్తుందా అని ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. 'మాతృ వత్తకం'లో సుమిత్ర ముగింపులో జగన్నాథంగారి అమ్మాయిగా రామకృష్ణ భార్యగా ఒకే వనిచేసి కనిపిస్తుంది. 'మర్రికెట్టు' శతాబ్దాలసాటు ఇక్కడే వుంటుందనే పరిసమాప్తి, మనీషి గతించినా మానవత్యం నిలిచి వుంటుందనే మానవను కలిగిస్తుంది. శ్రీ రాజారాం కథలన్నింటిలో ముగింపు తల్లింతులాగా మెరిసి ఆలోచనాలోచనాలు విప్పుకొనేట్టు చేస్తుంది.

ఈ మధ్య ముద్రితమైన శ్రీ రాజారాం 'పాటంతలో' కవిత్యం కంటే కవితాప్రాధయాన్ని, కవితా ప్రాధయం కంటే సంగీతాన్ని, సంగీతం కంటే సంగీతప్రాధయాన్ని, ఉత్తర్రోతర బలియంగా ప్రదర్శిస్తుంది.

మట్టణ వాగరికత ప్రతిబింబించే చేసే రచయితలూ, పల్లెజీవితం చ్చితించే రచయితలూ, మనస్తత్వం రూపొందించే రచయితలూ, సమన్వయ పరిష్కరించే సదుద్దేశ్యంతో కథానిర్మాణం చేసే రచయితలూ పలువురు ఆంధ్ర సాహితీకంఠో కథావికా ధవితవ్యం ప్రసాదిస్తున్నారు. గ్రామ గత సమాజ సందర్భం చేసే ప్రతిభావంతులయిన కథా రచయితలలో శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం విశిష్ట స్థానం పొంది వున్న పత్యం సరస పాకలోకం గుర్తించింది. మరింత సాహితీ తవళుర్య చల్ల కేంద్ర సాహిత్య ఎకాడమీ బహుమతి ఈ రచయిత పొందారని మిత్రుల అభిమతం.

గ్రంథ విమర్శలు

రామాయణ సమీక్ష

[సంపాదకులు: శ్రీ ఇ. ఆర్. శ్రీకృష్ణశర్మ, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి; ప్రకాశకులు: శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ, తిరువతి. డెహ్ 1/8 పేజీలు 116 - రాసుకువారు. వెం: రు. 5/-]

శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ కాలేజి, సంస్కృతకాళివారు 1965 ఫిబ్రవరిలో జరిపిన సెమినార్ ఉపవ్యాసాలు ఇందులో ప్రచురించినారు. మొత్తమువీడ వ్యాసము లన్నియు ఆయావిషయము లను గూర్చి చక్కగా సమీక్ష చేసినవి. ఇందులో చేర్చి సంతకము, పరిమితమైన సమగ్రతతో ప్రదర్శించ బడుటచే, పాఠకులకు రామాయణ ప్రభావము గోచరించుచున్నది.

శ్రీ సంపాదకరావు ప్రారంభోపన్యాసములో రామాయణములో ధర్మము, రాముని శీలము ప్రధానము లనుచు, వాల్మీకి శ్రీరాముని మానవమాత్రునిగానే చిత్రించిన పాత్ర వధమును ఉదాహరించె.

శ్రీ బి. ఆర్. శర్మ తమ అధ్యక్షోపన్యాసములో క్రీస్తుకు పూర్వమే దూరప్రాచ్య భూములలో (Greater India) భారతీయ సంస్కృతి ముఖ్యముగా రామాయణము మహాభారతము సంపరంత్రముల ద్వారా వ్యాపించినదనుచు, అవి యక్కడ స్థానిక జాతీయత నలవరించుకొన్నవనిరి. భరత భూమిలో వాల్మీకి రామాయణము రాముని ఉత్తమాదర్శ పురుషునిగా ప్రకాశపదయుములలో హత్తుకొనజేసినదనియు, ఇక అవతారమూర్తిగా ప్రదర్శించువానిలో అధ్యాత్మ రామాయణము ప్రాధాన్యము వహించుననియు తెలుపుచు, ఉత్తరకాండము వాల్మీకి కృతమౌ కాదా యను వివాదమును వ్యూహించిరి.

డాక్టరు పి. నాగరాజరావు రెండవపాటి అధ్యక్షోపన్యాసములో వాల్మీకిని 'కవీవాం కవి' అనిరి.

'రామాయణము సర్వకాలములకు అనువర్తించు సుదర్శనమే దనను, ముఖ్యముగా నేటికాలము వారికి ఉత్తమోద్బోధము కావించుచున్నది. రాముడు ధర్మాత్ముడు, ధర్మనిష్ఠుడు, ధర్మజ్ఞుడు— 'రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః'. ఇట్లునుచు చివరి పేరాలో శ్రీమద్రామానుజుల దృష్టిలో రామాయణము కావ్యమే కాదు. 'శరణాగతి' ప్రాధాన్యమును ప్రదర్శించు సాక్షాద్యేదమే ప్రాచీనమునవలస రామాయణ రూపమున అవతరించినదని సూచించిరి.

ఆ చివరి పేరాకు విప్లవగానే శ్రీ టి. కె. గోపాలస్వామి అయ్యంగారి 'వ్యాసవిద్య-రామాయణము' అను వ్యాసము భావించదగియున్నది. వేదాంతములలో ప్రసిద్ధమైన 32 బ్రహ్మవిద్యలలో వ్యాసవిద్యయొక్కటి. అదియే ప్రవత్తి, శరణాగతి, శరణవరణము, అత్మ విక్షేపము—అను నామములతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. నమశ్శుబ్దముకూడ ప్రవత్తికే అన్వయించును. ఇట్లు చెప్పి రామాయణము ఏయేకాండములలో ఏయే సందర్భములలో ప్రవత్తిని ప్రదర్శించునో తెలిపిరి. కాని ఇందులో వేదాంత వచనములతోగాని బ్రహ్మవిద్యా స్వరూపముతోగాని తమ యాశయమును సమన్వయించుటకు ఏమాత్రము పూనుకొన కుండుట శోచనీయము.

'జైవ సంప్రదాయములో రామాయణ కథ' ఎట్లు పెనవేసికొనినదో శ్రీ ఎచ్. సి. భయానీ చక్కగా తమ వ్యాసములో వివరించిరి. అందులో వానరులు కపిధ్వజులైన విద్యాధరులు. రావణాదులుకూడ విద్యాధరులే. వారి సంప్రదాయములో బలదేవులు, వాసుదేవులు, ప్రతివాసుదేవులు ప్రతిమహాయుగమునను తొమ్మిండుగురు చొప్పున అవతరింతురు. అందులో శ్రీరాముడు 8 వ బలదేవుడు, లక్ష్మణుడు 8 వ వాసుదేవుడు, రావణుడు 8 వ ప్రతివాసుదేవుడ. కన్నడ వాఙ్మయముతోడను! జైవ సంప్రదాయ గ్రంథములతోడను పరిచయములేని పాఠకులు ఈ వ్యాసము ముఖ్యముగా గమనింప దగినది.

శ్రీ భగీరథమ్యైశ 'హిందీ'ని రామాయణములు' అను వ్యాసముల్ రామాయణకథ హిందీలో 4 అంశాలుగా వ్యాపించినదని ప్రారంభించి ఏడవలో ఏ ఏ ప్రధాన గ్రంథములు వెలువడినవో చక్కగా ప్రదర్శించిరి. ప్రథమదశలో వాల్మీకి రామాయణమునకు అనువాదములు వెలసినవి. వానిలో విశేషము 'పేర్కొనదగినవి' లేవు. రెండవదశలో రాముడు భగవంతుడే లోకోద్ధరణమునకై అవతరించి అదర్శజీవితము గడిపిన అవతారపురుషుడైనాడు. వీనిలో కొన్నిటి సుదాహరించి అన్నిటిలో తుంపీదామ రామచరితమాసనము అగ్రగణ్యమైనదని యుభోచితముగా విస్తరించిరి. దానితర్వాత ఎన్నదగినది ఆచార్య కేశవదేవుని 'రామచంద్రిక'యు సహజరాముల 'రఘువంశదీపిక'యు నని వానిని కొంత స్పృశించిరి. మూడవ దశలో శ్రీరామపూజ ప్రత్యేక సంప్రదాయమై రసికోపసనా సాహిత్యము వెలసినది. అందులో సీతారాములు రసస్వరూపులు. ఈ సంప్రదాయములో రమారమి 70 మందికవులు 200 గ్రంథములు రచించిరట. ఇక వాల్మీకీ అధునిక కాలము. ఈదశలో రాముడు అదర్శమానవుడు; సత్యము, ప్రేమ, ధర్మము అనుష్ఠించి సంఘమునకు మార్గదర్శకుడైనవాడు. వీనిలో మైథిలీ శిరణగున్న గారి 'సీతేత' విరాలాగారి - 'రామకీ శక్తి పూజా' ప్రధానమైనవి. ఈ చక్కని వ్యాసము ముగించుచు, "But the idea that the theme of the Ramayana is out of date is gaining ground among the Hindi poets because of the feeling that more than what is sufficient has already been written on the theme," అని వ్యాసకర్త వ్రాసిన వాక్యముమాత్రము చింత్యము. అది వ్యాసకర్తనంటివారి కొందరిభావమునే ప్రదర్శించుచు గాని సాధారణముగా హిందీ కవులకు అన్వయించునని భావించము. కొన్నివేల సంవత్సరములుగా భరత భూమిలోననేకాక, భారతీయ సంస్కృతి ప్రవరించిన ప్రదేశములందెల్ల నాటుకొనిన రామకథకు ప్రాతదనముండునా? రామచరిత మాసనమునకు ప్రతిస్పర్థిగా శ్రీ విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షము' రచన చేయుటయే ఆంధ్రదేశములోని కవులకు రామాయణకథ ప్రాతపడలేదనుటకు ప్రబలమైన నిదర్శనము. అట్టివారు హిందీ కవులలోమాత్రములేరా? కంకంటి

సావరాజ అన్నయ్య 'రామచేత్యరు చారిత్రము నందరెన్ని గతులన్ వర్ణించినన్ గ్రాంథే!

'తెలుగు వాఙ్మయములో రామాయణ కథ' అను వ్యాసముల్ శ్రీ టి. కోదండరామయ్య తెలుగులోపుట్టిన ప్రధాన రామాయణములనుగూర్చి చాలవరకు చక్కగా వివరించిరి. రామకథ స్త్రీల పాటలలో ఆంధ్రత్వము కూర్చుకొనినదికూడ 'లక్ష్మణదేవర నవ్వు' 'ఊర్మిళ విద్ర' ఇత్యాదులు బుడహరించి ప్రదర్శించినారు. కాని ముద్రవాణ్యకవి కీర్తనాత్మకముగా అద్భుతమైన భావ్యశిల్పమును అద్భుతతరమైన గేయశక్తితో జోడించి రచించిన అధ్యాత్మ రామాయణమును ప్రస్తావించ కుండుట లోటుగా తోచినది. శ్రీ విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షము'నకు నేడున్న విస్తార ప్రచారమునుబట్టి చచ్చని ఒక్కవాక్యముతోనే పూర్తిచేయుటయు తప్పేగా లేదు. అట్లే వాసుదాసుగారి రామాయణముగూడ దాని ప్రచార విస్తృతినిబట్టి కొంత వివరింపవలసినది. వ్యాసకర్త కుల్లప్రీతినిండుట కట్లు చేసినదలెము. రంగనాథ రామాయణ కర్తృత్వము విషయము అనవసరముగా దీర్ఘముగా ప్రస్తావించి గోన బుద్ధారెడ్డి తండ్రిపేరు పొందురంగ వికలవాక్కుజై యుండగా దానిని కుల్లప్రీతిని రంగనాథుడని వాడియుండునని నిరాధారముగా ఒకానొకరు చేసిన అకాశిధతుల్యమైన ఊహా సమాధరించి విస్తరింపచలసిన ఆవసర విా వ్యాసముల్ లేదు గదా! మరియు 44 వ పుటలో 'In the Valmiki Ramayana it is stated that Rama installed the idol of Siva at Rameswaram,' అని వ్రాసిరి. వానిరల్లవారు ప్రమరించిన రామాయణము యుద్ధకాండము, 125 వ సర్గములో విట్లున్నది.

‘ఏతత్తు దృశ్యేతే శిర్ధం సాగరస్య మహాతనః
సేతుబద్ధ ఇతిత్యాతం త్రైలోక్యేవాభివృక్షకమ్.
ఏతత్ప్రవృతం వరమం మహాసాతక నాశనమ్
ఆతప్తూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరోత్తరుః
అతరాక్షస రాజోఽయ మాణగామ విభీషణః’

అని మాత్రమే యున్నది. గోరఖపూరు గీతా ప్రెస్సు వారు చేసిన రామాయణములోగూడ యుద్ధకాండము

123 వ వర్గంలో పై శ్లోకాలే కొంచెము ముందు వెనుకలుగా ఉన్నవి. రామేశ్వరములో శ్రీరాముడు శివ విగ్రహము ప్రతిష్ఠ చేసినట్లు వాల్మీకి రామాయణములో చెప్పలేదు. పై వాక్యములు పుష్పకవిమానములో తిరిగివచ్చును శ్రీరాముడు సీతతో పరికినవి. ఇట్టి వివరీకరణములు ఓంకారములు కావు. ఇట్టివి ఆంధ్రులపై వాంఛితరులకు అవారము కలిగించును. మరియు రామాభ్యుదయమును గురించి, 'The next work is the Ramabhyudayam a treatise on the Ramayana written in the Prabandha style' (1. 33) అని వ్రాసిరి. అది Treatise కాదు. Treatise అంటే వ్యాసమునంటి వివరణ గ్రంథము కాని కావ్యముకాదు. వంశావళియైన అంగము వాడుటలో మనకు కొన్ని పిరపాట్లు తప్పవుకాని ఇట్టివి అపార్థము కలిగించును.

'కన్నడ వాఙ్మయములో రామకథ'ను గూర్చి శ్రీ యు. కె. నుబ్బరాజుచార్ వ్యాసము కలదు. కన్నడములో భారతమునువలెనే రామాయణమును గూడ ముందు వ్రాసినవారు జైనకవులు. వారు జైన రామాయణములనే అనుసరించిరి. జైన రామాయణ కథలలో రెండు సంప్రదాయములు కలవు. ఒకటి గుణభద్రునిది ఉత్తరపురాణకథ. రెండవది విమలమారి 'పడిమచరిత' ననుసరించునది. రాముండరాయ పురాణము గుణభద్రునికథ ననుసరించెను. దానికిని వాల్మీకి కథకును గల పది ప్రధానభేదములను వ్యాసకర్త తెలిపిరి. మరి విమలమారి కథ ననుసరించినయే అభివవంప బిరుదాంకితుడగు నాగచంద్రుడు 'రామచంద్ర చరిత పురాణము' రచించెను. ఈ రామాయణమే కన్నడ రామాయణములలో విరస్థియికాంచినదని దానిలోని కొన్నిభాగములు వ్యాసకర్త అనుపదించి వర్ణించిరి. కాని ఈ కథకును గుణభద్రుని కథకును గల ప్రధానభేదములుకూడ వివరించినవో బాగుండెడిది. మరియు వాల్మీకి రామాయణము, ఆనంద రామాయణము, అధ్యాత్మ రామాయణములనుకూడ కన్నడములోని కనువడించిన ఇతర కవులను పేర్కొనిరి. 12 పేజీలన్న ఈ వ్యాసములో పశ్చిమైయున్న నేటి కవుల రామాయణములకు 6 పేజీలు ప్రత్యేకించుట చిత్రముగా లోచింపది. అందును పద్మభూషణ డా. కె.

వి. పుట్టప్ప (కుమార్తె) 'రామాయణ దర్శనము'నకు 3½ పేజీలు ప్రత్యేకించుట మరింత విచిత్రమునిపించును. అభివవంప నాగచంద్రుని కృతికి 1½ పేజీలు మాత్రమే వినియోగించి, దీనికింత విస్తృతమాపుట వ్యాసకర్త క్షాంతముడుగల ప్రత్యేకాభివేదకమునే ప్రకటించుముగాని బాధితమును ప్రదర్శించెను. తెలుగు రామాయణముల వ్యాసకర్త 19 పేజీల వ్యాసములో 19, 20 శతాబ్దముల ఆంధ్రరామాయణముల ప్రకంప 9 ఎంక్యులలో ముగింపగా, ఈ కన్నడ వ్యాసకర్త అధునికుల వింత విస్తరించెను. రిచి అరిచ్చిష్ట, ఒకరిది అనాచ్చిష్ట!

శ్రీ కె. ఎన్. ఎజుతప్పన్ 'మళయాళములో రామాయణములను' గూర్చి వ్రాసిన వ్యాసము అట్లు కాక యథోచిత వివ్యాసముతో నమగ్నుండరమై విలసిల్లుచున్నది. నేటి మళయాళమునకు సీత యన దగిన తువ్వార్ ఎజుతప్పన్ (16 వ శతాబ్దము) రామాయణమునకు యథోచితోన్నత స్థాన మిచ్చిరి. ఆ కవి వాల్మీకి రామాయణము ననుసరింపక అధ్యాత్మ రామాయణము ననుసరించుట మళయాళ వాఙ్మయములోని విశిష్టత అధునికులలో ప్రసిద్దుడగువల్ల ఖోల్ కవి వాల్మీకి వాదిన ఛందస్సులనుగూడ మార్చుచేయక పద్యమునకు పద్యము వాపునచేసిన అనువాదమును గూర్చి ప్రస్తావించి, శ్రీ కుమారన్ ఆకాష్ 'చింతావిష్ణు' యాయ సీత' అను కావ్యములోని భావసౌందర్యమును క్లాపించిరి. మళయాళ వాఙ్మయములో బహువిధ రంగములలో రామకథ ఎట్లు విస్తరించి నదో తెలిపి, వ్యాసము పరిసమాప్తి చేయుచు, లక్ష్మీన భాషాకవులవలెగాక మళయాళ కవులు రామాయణ కథావృత్తాంతములను సంప్రదాయసిద్ధముగు కథను వదలి మార్పులుచేయుట కిచ్చగింపక దాని పవిత్రతను భద్రపరిచిరిని వక్కాటింపిరి. ఇది రామకథాభిమానులందరు గమనింపదగిన విశేషము!

శ్రీ ఈ. ఆర్. శ్రీకృష్ణశర్మ 'రామాయణములో ప్రదర్శించిన ధర్మమును' గూర్చి ఒక భావము' అను వ్యాసములో శ్రీరాము డవలంబించిన ధర్మస్వరూపమును కొంత వివరణ చేసిరి. అందులో మూడు ముఖ్యపందర్శము లెఱుకొనిరి. (1) దండ

కారణ్య మునుం ప్రార్థనవే మైరము లేకుండ రాక్షస వధమునకు పూనుకొనుట (2) వాల్మీకము (3) సీతను అగ్నితర్జి కోరుట. వ్యాసకర్త జీవితములవలెనే ధర్మ వ్యూహమును మార్పుచేయుచుండుననుచు శ్రీరాముని దనుష్టిందినది 'శ్రేష్ఠధర్మము' అని శ్రీరాముని వచనములనే ఒత్తివలికిరి. వ్యాసకర్త సమర్థుడైన మూడగా అర్జునునితత్వవేత్త నీచే (Nietzsche) ప్రవచించిన అతిమానవ (Superman) ధర్మముగా భాసించినది.

ఈ సంస్కృతములోని వ్యాసము లన్నిటికి చివర మున్న 'వార్మికేః గేయ పరివృత్తః' అను సంస్కృత వ్యాసము మకుటాయమానమైనది. అది ఒక్కటే సంస్కృతములో నున్నది. తక్కినవి అంగ్ల వ్యాస ములు. ఈ సంస్కృత వ్యాసరచయిత మన రా. అనంత కృష్ణశర్మగా రవుట ఎంతయు నమ్మోదాహరణమైనది. దీనిలో రామాయణము వెడల గౌరవభావము వదలకయే, మోహెటము లేకుండ శ్రీ శర్మ విషయ విచారణ చేసిరి.

'పాత్యేగేయే చ మధురమ్'—'ప్రమాణైః ప్రీతి రన్వితమ్'—'జాతిభిః సమై రిర్వర్తమ్' 'తప్తీలయ సమన్వితమ్'—'సమ తాం సమన్వితమ్'—'మార్గ విధాన సమ్మత'—ఇత్యాది ప్రయోగములు రామాయణము నందే కలవు. ఈ ప్రయోగముల అర్థమును విచారణచేసి వాల్మీకి ఉద్దేశించిన రామాయణ గాన సౌందర్యము నేడు కానరాదని నిర్ధారణ చేసిరి. అంతే కాక చాల్యకాన్తములోగాని ఎంగిల రత్నాకరాది శాస్త్రగ్రంథములలోగాని చేప్పబడిన లక్షణములు కొన్ని నేడు దురవగాహముగా నున్నవి. ఒకనాడు దేశిగా పరిగణింపబడినదానికే తర్వాత లక్షణము ఏర్పడగా, నది మార్గగా పరిగణితము కాసాగినది. అందుచే కుశలవులు రామాయణ గానముచేసిన మార్గ విధాన సమర్థుడే నేడు కానరాకున్నది. దీనిను నేటికిని అనన్యపాహన్యమైన సంగీత పరివృంద మున్నది కనుక—అనాటి మార్గవిధానము కాకపోవుకాక—అద్యతన దేశీయపదముననే యథార్థమైన యథాశక్తిగా శ్రీ రామాయణమును వివర్ణముగా గానము చేయుచు పఠించుచు ధన్యుల మగుదముకాకయని శర్మగారు కావించిన ఉద్బోధము సచ్చార్యులు లంబికకి సమ్మతమై రైర్యము కలిగించునదిగా నున్నది.

ఈ సభలు జరిగిన రోజులలో రైళ్లు రాకపోకలకు కలిగిన అటంకములవలన కొందరు విద్యాంములు సభలకు రాలేకపోవుట ఈ సమీక్ష అసమ్మగ్ధతకు కారణముగా సంపాదకులు వివేచించిరి. సభలకు రాని వారి వ్యాసములు కొన్ని యిందున్నవి. తక్కిన వట్లే ఏం తెప్పించి ప్రచురింపలేదో సంపాదకులు తెలుపలేదు. ప్రక్కనే ఉన్న తమిళ రామాయణముల వ్యాసమైన విండులో లేదు. మహారాష్ట్రము, గజరాట్, కేంద్రము, బంగాళీ, కాశ్మీరీ ఇత్యాదిభాషల రామాయణములగూర్చి ప్రయత్నించిరా? జావా, చిలి, మలయా, కాంబోడియా, నయాము, బర్మా మొదలగు దూరప్రాచ్యదేశములలో రామాయణకథ ఎవరముఖముల వ్యాప్తిచెందినది. ఆ వివరములు కూడ తెలుపని రామాయణ సమీక్ష సమ్మగ్ధము కానేరదు. పై వన్నియు వోకవిత్తు, సంస్కృత మొకయేత్తు. ఇది సంస్కృత కాణవారు కూర్చిన పరిష్కర్తు. సంస్కృతములో ఏయే రామాయణములున్నవో, సంస్కృత కావ్యములలో, నాటకములలో రామకావ్యంగా ఎట్లు సంపన్నమై పొంగి పొనినదో తెలుపకుండుటమాత్రము క్షీంతవ్యము కాదు.

పుస్తకము కూర్చుకూడ సరిగా యూనివర్సిటీవారి పెరెక్షన్సు టెక్సు పుస్తకమువలెనే అచాకర్షకముగా ప్రచురింపబడుట కూడ విషాదకరముగా నున్నది. ఈ విధముగానున్న ఈ 116 పేజీల గ్రంథము వెల రు. 5/- లు పెట్టుటలో ప్రచురణకర్తల ఉద్దేశము బోధపడుటలేదు. అచిరకాలముననే సమ్మగ్ధమైన రామాయణ పరిషత్తు జరిపి, సర్వాంగ సుందరముగా మరొక సమీక్షగ్రంథమును శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీవారు ప్రకటించి ప్రేమదామాయణ ప్రయులయు సచ్చార్యులయు మున్నవలకను కృతజ్ఞతకును ఇతోధికముగా పాత్రులగుదురు గాక!

—నోరి నరసింహ శాస్త్రి.

ఆధునిక చరిత్ర

('ఆధునిక చరిత్ర' మూలం: ఎ. వి. ఎఫ్. మాన్. అనువాదకుడు: రావబల్లు రామచంద్రారెడ్డి. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ-2. వెల: 9-00.)

నిజమాన్ మరియు ఇదుగురు యితర రచయితలు కలిసి 'ఆధునిక చరిత్ర' అను యీ గ్రంథాన్ని రష్యన్ భాషలో వ్రాశారు. దానిని ఆంగ్ల భాషనుండి తెలుగులోనికి రావలయు రావలెంద్రా రెడ్డిగారు అనువదించారు. అనువాదం సరిళింగా వుంది.

'మహా విప్లవకారులూ, మహావిద్యావంతులూ ఐన మార్క్స్-ఎంగెల్సులు సమాజ అభివృద్ధిని గురించి ఒక సిద్ధాంతం రూపొందించినారు. ఆ సిద్ధాంతాన్ని చరిత్ర గతి పూర్తిగా బలపరుస్తున్నది' (పేజీ. 10) అని యీ 'ఆధునిక చరిత్ర' కర్తల విశ్వాసం. ఆ సిద్ధాంతాన్ని ఒక్కటగా పెట్టుకొని యీ పుస్తకం రచించబడింది. కనుక అందరి సత్యావత్యాను తర్కించవలసిన అవసరం ఏర్పడు తున్నది.

19-వ శతాబ్దిలో కారల్ మార్క్స్, ఫ్రెడ రిక్ ఎంగెల్సులను యిరువురు మేధావులు గతితార్కిక శాతికవారమనే నూతన దర్శనాన్ని వెలయుచినారు.

ఆ దర్శనిక సిద్ధాంతాను వారు సమాజ పరిణామానికి అన్వయించి ఆర్థికనియతి మూలాన్ని ప్రతిపాదించినారు. ఈ ఆర్థిక నియతి మూలం ప్రకారం ఉత్పత్తి విధానం, ఆర్థిక స్థితిగతులు చరిత్ర పరిణామాన్ని నిర్ణయిస్తాయి. వాని మూలంగా సమాజంలో ప్రధానంగా రెండు వర్గాలు యేర్పడుతాయి. ఉత్పత్తి పాధనాలు స్వీకృతమందున్న వర్గమెప్పుడూ పాలకవర్గ మౌతుంది. అట్లులేనివర్గం పాలితులు. పాలకవర్గం పాలితులను దోచుకుంటుంది. ఈ రెండు వర్గాలమధ్య సంఘర్షణ అవివార్యం. ఈ మూలాన్ని పురస్కరించుకొని సమాజ పరిణామం అర్థం చేసికోవలసి వుంటుంది. సమాజం వాతవిలో మానవుని జీవితం సాక్షాత్తు ప్రకృతినిద ఆధారపడి వుంది. అప్పుడు సొంత ఆస్తి లేదు. ప్రాకృతిక వస్తువులను సమాజం ఉమ్మడిగా అనుభవిస్తూ వుండేది. తర్వాత సొంత ఆస్తి యేర్పడి బానిస యుగం ప్రారంభమైంది. బానిస యుగంలో బానిస యజమానులకూ బానిసలకూ మధ్య వర్గపోరాటం జరిగింది. తర్వాత భూస్వామిక యుగం వచ్చింది. ఈ యుగంలో పాలకవర్గంగావుండిన భూస్వాములకూ

దళితవర్గంగావుండిన రైతులకూ, పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేస్తూవున్న బూర్జువానకూ మధ్య వర్గపోరాటం జరిగి పెట్టుబడిదారీ యుగం ప్రారంభమైంది. తునిభంగా చరిత్ర పరిణామంలో వర్గపోరాటం అవివార్యమని మార్క్సుస్టు సిద్ధాంతం తీర్మానించింది. ఇక పెట్టుబడిదారీయుగంలో ప్రధాన ఉత్పత్తి పాదనం యంత్రం. యంత్రాధిపతులు అనగా పెట్టుబడిదారులు అధికారం స్వాయత్తం చేసికొంటారు. లాభంకోసం పెట్టుబడిదారులు ఉత్పత్తి పాగిస్తారు. వారు కార్మికులకు కేవలం బ్రతకటానికి కొనసాగించేంతమాత్రమే యిస్తూ అదనపు విలువను అపహరిస్తారు. దీనివల్ల పెట్టుబడిదారులకూ శ్రామిక వర్గానికిమధ్య పోరాటం తప్పదనీ, విప్లవం రాక తప్పదనీ, శ్రామికవర్గం జయించిరుతుందనీ, ముందుగా శ్రామికనియంతృత్వం వెలకొల్పబడుతుందనీ, తర్వాత వర్గాలు అంతరించి, దోపిడిరిహితమైన సోషలిజం యేర్పడుతుందనీ మార్క్సుస్టు సిద్ధాంతం ఉద్ఘాటిస్తున్నది.

పైన పేర్కొన్న మార్క్సుయూ చారిత్రకవారం సిద్ధాంతరిత్యా అపేతుకం. అనుభవం దృష్ట్యా అవాస్తవికం. సమాజపరిణామానికి ఉత్పత్తి విధానమే మూల కారణం కాదు. రాజకీయ విప్లవాలు, శాస్త్రపరిజ్ఞానం, వ్యక్తుల ప్రాబల్యం, భావాలప్రధానంకూడ ముఖ్య కారణాలే. ఆర్థికస్థితిలోనిమాత్రే మానవచరిత్రలోని ఇతర పరివర్తన లన్నిటికీ పరమకారణం అయితే ఆర్థిక స్థితిలో వస్తున్న యీ మార్పు దేనివల్ల కలుగుతున్నది? ఈ ప్రశ్నకు మార్క్సువాంట్ పరియైన సమాధానం లభించదు. ఉత్పత్తి విధానం సర్వం నిర్ణయిస్తుందన్న వాదం శాస్త్రకారుల, మహాపురుషుల ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించలేదు. పైగా యీ వాదం చరిత్రను ఒక పాంపికశాస్త్రంగా పరిగణించబడలేదు. అపేతుకమైన గతితర్కాన్ని సమాజపరిణామానికి సంధించి, వర్గపోరాటమనే వికగతిని చరిత్రకు కల్పించి, యీ వాదం చరిత్రను ఒక కర్మబద్ధాంతంగా, ఒక తోన్యం చెప్పేవర్తతిగా చిత్రిస్తున్నది. అందుకే ప్రొఫెసర్ సెల్సెన్ ఈ క్రింది విధంగా వాస్తున్నాడు:-
 ("The notion that society advances with iron necessity toward an inevitable goal

belongs to the realm of religion or fate rather than to that of science or history.'")

ప్రాచీన చరిత్ర మాట ఎలా వున్నా, కనీసం గత వందేండ్లలో వచ్చిన చారిత్రక పరిణామాలు నైనా యీ వాదం వహేతుకంగా వివరించగలదా? అంటే లేదనే చెప్పాలి! మార్క్సిజం సిద్ధాంతం ప్రకారం పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలు విచ్ఛిన్నం కాలే దేమి? ఆ సిద్ధాంతం ప్రకారం పారిశ్రామిక దేశంలో రావలసిన సోషలిస్టు విప్లవం పారిశ్రామికంగా మక బడిన రష్య, చైనాలలో ఎలా వచ్చింది? సోషలిస్టు వ్యవస్థకు ప్రతిగా ప్రజాస్వామ్యం బలపడిందేమి? ప్రజాస్వామికదేశాలలో కార్మికుల స్థితిగతులు వానాటికి మెరుగైనవేమి? సోషలిస్టు రాజ్యాలమధ్య నయోధ్య ఎందుకులేదు? ఈ ప్రశ్నలకు ఆర్థిక నియంతివాదం సంతృప్తి కరమైన సమాధానాలు ఇవ్వలేదు. కాగా మార్క్సిజం చారిత్రక సిద్ధాంతం గత చరిత్రను తప్పుగా అర్థం చేసుకొంది. భవిష్యత్తును తప్పుగా చిత్రీకరించింది.

అయినప్పటికీ యీ 'ఆధునిక చరిత్ర' మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాలు అనుర్ణంఘనీయాలనీ, కార్లమార్క్సి-లెనిన్ మహాశయుల మాకుల ప్రజా రమే చరిత్ర నడిచిందనీ, 'వనంఛంలోని అన్నిజాతుల ప్రజలకూ కమ్యూనిజమే భవిష్యత్తు' (పేజీ. 30) అని ఘోషిస్తుంది. ఈ గ్రంథంలో 1640 నుండి 1918 వరకు జరిగిన చరిత్ర సరిగ్గా చేయబడినది. 1640 లో ఇంగ్లండులో వచ్చిన విప్లవం పెట్టుబడి దారీ వ్యవస్థకు నాంది యనియూ, 1917 అక్టో

బర్ లో జరిగిన రష్య విప్లవం సోషలిస్టు వ్యవస్థకు నాందియనియూ గ్రంథకర్తల విశ్వాసం. మార్క్సిస్టు మూలాలును తు. చ. తప్పకుండా అన్వయించాలంటే కొన్ని వాస్తవాలును మరచి, కొన్ని సంఘటనలను విరిచి, చరిత్రనూ, చారిత్రక వ్యక్తులనూ 'చిత్రవధ' చేయవలసివుంటుంది. అందువలన అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి దోషాలు బహుళం కాకలిస్తవు. అందుకు యీ 'ఆధునిక చరిత్ర'యే నిదర్శనం.

ఈ పుస్తకంలో 'ప్రవేశిక' అను భాగంలో ప్రాచీన యుగంలోనూ, మధ్యయుగంలోనూ జరిగిన సామాజిక అభివృద్ధి యొక్క ముఖ్యలక్షణాలు వివరించ బడినాయి. ఈ భాగంలో సవినయుగోదయానికి తోడ్పడిన సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం (రినెజాన్సు), మత సంస్కరణోద్యమం (రిఫర్మేషన్) వంటి ఉద్యమాలు ప్రాముఖ్యం పొందినవిగాలేదు. పైగా యెటు వంటి ఉపసత్తులు చూపకుండా కొన్ని తీర్మానాలు చేయబడినాయి. ఉదాహరణకు: - 'క్రీ. పూ. నాల్గవ నవ్వాసాబ్ది క్రీ. పూ. మొదటి నవ్వాసాబ్దికి మధ్య నైలునదీ రోయల్ నూ, టైగ్రిస్, యూఫ్రేటీస్ నదుల రోయల్ నూ, భారత దేశంలోనూ, చైనాలోనూ వికాసమైన ప్రాంతాల్లో దానిన నియంత్రించుట విస్తరించి ఉండేది. గ్రీసు లోనూ, రోమలోనూ అవి అత్యున్నత దశను అందుకున్నాయి.' (పేజీ 15). యూరప్ లో 5 వ శతాబ్ది కాలంలో ఖ్రీస్తాన్ వ్యవస్థ యేర్పడిందంటూ 'అసియాలో ఈ మార్పు కొన్నిదేశాల్లో ముందుగానూ, కొన్నిదేశాల్లో కొంత తర్వాతనూ వచ్చింది.' (పేజీ 18) అంటే పోకుడు యేమని నిర్ణయించుకోవాలి? చారిత్రక గ్రంథాల్లో వృద్ధి తలెని యెటువంటి వాక్యాలు గర్భాపీయాల.

ఈ గ్రంథంలో చరిత్రను వర్గసోదాహరణగా బుజాపు చేయటానికి యత్నం జరిగింది. అందు వల్లనే ఒక్క కలం పోటుతో అంగ్ల, ఫ్రెంచి, ఆమెరికా విప్లవాలూ, వలసదేశాల్లో వచ్చిన జాతీయ సోదాహరణ, వర్గసోదాహరణగా బూర్జువా విప్లవాలుగా పరిల్లించ బడినాయి. 'అమెరికన్ రాజ్యాంగవట్టంలోని కొన్ని వనాంశిక మూలాలు, రాష్ట్రాల రాజ్యాంగవట్టాలూ

ఉపయోగకరమైన సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము - పీషరి - కోల్లె పెంచకం - అడవులు - తోట వని - యుజిసిరింగ్ - వైద్యము - వివిధ సాంకేతిక విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగ ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి :

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

వృద్ధులగా ప్రజలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్దేశించబడినాయి' (పేజీ 76) అనియు, అమెరికాలోని ముస్లింకోర్సు 'సామాన్య ప్రజలకు వ్యతిరేకంగా బూర్జువాలను వదేదే బలపరిచింది' (పేజీ 77) అనియు యీ చరిత్ర కర్తల తీర్పు. (పెంచి విప్లవం వ్యక్తిగతమైన అస్తి వాక్కును గుర్తించి వర్గపీఠను సమర్థించిన దని వీరి నిర్ణయం. (పేజీ 107). వెసెలియన్ ప్రవేశపెట్టిన చట్టం ప్రధాన ఉద్దేశం తమ అస్తులను అనుభవించుకోటానికి బూర్జువాలకు సౌమిలు యివ్వటమేనట! (పేజీ 144). ఈ చరిత్రకర్తల నిర్ణయాలు ఎంత అస్పష్టంగా, అవాస్తవికంగా వుంటాయో యీ క్రింది ఉదాహరణలు ఋజువు చేస్తాయి. 'భారతదేశంలోని అస్పృశ్యులు మొత్తం సమాజానికి చెందిన భావనలు' '18-వ శతాబ్ది మధ్యలో ఫ్రాన్స్ లో యుద్ధాల మూలంగా, రైతు తిరుగుబాటు మూలంగా, మొగల్ సామ్రాజ్యం విచ్ఛిన్నమైంది' (303 పేజీ), '1857-1859 లో భారతదేశంలో జరిగియున్న ప్రజా తిరుగుబాటు జరిగింది. ప్రధాన తిరుగుబాటుకర్తల్లో సీపాయిలూ, రైతులూ, చేతివదులవాల్న వున్నారు'. (308 పేజీ). 'ఇంగ్లీషు కార్మికులకు మార్క్సిస్టు రకం రాజకీయ పార్టీని ఏర్పించుకోవలసిన అవసరం గుర్తించేటంత వరిణితలేదు.' (458). 'బజ్మిన్ గాల్లో పాఠశాల కోర్డిమంది దురహంకృత కోటిశ్వరులకూ, నిత్యం కటిక దరిద్రపు అంతులో బ్రతికే లక్షవంశాల కార్మికులకూ మధ్యవుండే అగ్రధంషియుంలో అగ్రదేశం అమెరికా.' (501 పేజీ).

కొందరు చారిత్రిక వ్యక్తులను వర్ణించిన తీరు యీ గ్రంథకర్తల దృక్పథంలోని బలహీనతను చాటు తోంది. అందుకు ఈ క్రింది ఉదాహరణలు మాడండి: - 'వోల్టేరుకు విప్లవమంటే భయం' (95 పేజీ). 'రూసో బూర్జువా పరిపాలన స్థాపించటానికి పోరాడినాడు.' (97 పేజీ). 'లయిడ్ జార్జి సామాన్య ప్రజలను మోసగించటంలో సిద్ధపడ్డు' (460 పేజీ). 'అమెరికన్ సామ్రాజ్యవాదుల్లో అత్యంతదుర్లక్షమణిలవర్గాలవరినది రూజ్ వెల్ట్స్' (513 పేజీ). 'వెసిడెంటి ఎల్వీ అమెరికన్ కోటి

శృకుల (వరినది) (520 పేజీ). కమ్యూనిస్టులు ప్రతిపాదించిన విప్లవమార్గాలను తిరస్కరించిన సోషలిస్టు వాయకులను యీ గ్రంథం పెట్టుబడిదారుల విజేయించి, అవకాశాదులను బహిష్కరించేసింది. 'ల్యాంబాబ్లాంక్ సోషలిస్టులని చెప్పుకున్నా, కార్మికులకు ద్రోహం చేసినాడు' (245 పేజీ). 'పెంచి రచయిత, ప్రితికయుడూ అయిన ప్రిడ్ వీక్ కు యేమీ తెలియకపోయినా అపరాధం యెక్కువ' (352 పేజీ).

1917 లో రష్యాలో జరిగిన సోషలిస్టు మహావిప్లవం 'భూములను పారిశ్రామికవనంబులను సమాజ అస్తిగా ప్రకటించి, దోపిడీని నకలయ్యాపించి' (107 పేజీ) అని యీ గ్రంథం విశ్వసిస్తోంది. భూములనూ, పారిశ్రామికాలనూ సమాజాస్తిగా ప్రకటించితే దోపిడీ ఎలా రద్దు అయిపోతుంది? అప్పుడు అదనపు విలువ ఏమున్నోతుంది? సమాజవేరం చేయుటమంటే ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో వుంచటమేగా? దానివలన ప్రభుత్వానికి విస్తృతమైన విరంతుకాదీకారాలు దత్తంచేయుటమేగా?—ఇటువంటి ప్రశ్నలకు యీ గ్రంథంలో సమాధానాలు దొరకవు.

మార్క్సిస్టు కళ్లతోడుతో చరిత్రను పరిశీలించినందువల్ల ఈ 'ఆధునిక చరిత్ర' రచయితలు అనేక ముఖ్యవిషయాలను వదిలిపెట్టినారు. వారు ఉత్పత్తి విధానానికి, ఆర్థికస్థితిగతులకూ, కార్మికోద్యమాలకూ అత్యంత ప్రాధాన్యం యిచ్చారు. శాస్త్రపరిశోధనలకూ, సాంకేతిక విజ్ఞానానికి, భావవిస్తానాలకూ, తాత్త్విక పరిణామాలకూ, సంస్కృతి వికాసానికి యీ 'చరిత్ర'లో స్థానం లభింపలేదు. ఇక ఆధునికయుగంలో వెప్పుకోతగిన అనేక చారిత్రిక సంఘటనలు—ముఖ్యంగా జాతీయరాజ్యాం అవతరణ, జాతీయవాద విప్లవభణ, ప్రజాస్వామ్య వికాసం, సోషలిస్టు భావాల ప్రగతి, పెక్కులో సమాజపరిణామం, పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థలో వచ్చిన సంస్కరణలూ—మొదలయినవి ఇందులో కనపడవు. పైగా అసియారాజ్యాల చరిత్రకు తగినంత ప్రాధాన్యం లేకపోవడం యీ గ్రంథంలోని మరొక లోపం.

ఈ 'ఆధునిక చరిత్ర' వంకువిత మార్క్సియ

సిద్ధాంతపు చట్టంలో పోలికలు: అదిన గ్రంథం. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతంలోని ముఖ్య లక్షణాలు ఇందులో గోచరిస్తున్నాయి. మార్క్సిస్టుల మూల విశ్వాసం కలవారు బహుశా దీనిని మెచ్చుకోవచ్చు. సమగ్రమైన యదార్థ చరిత్ర మా, సాంస్కృతిక వికాసాన్ని తెలిపిన గోరు సత్యసియంతు ఇది నిరుపయోగం!

—కె. బి. ఆర్.

పైరుగాలి

[కథల సంపుటి: రచన: శ్రీ కలువకొలను పదానంద. ప్రకాశకులు: విశ్వప్రకాశ ప్రచురణలు: పాకాం, చిత్తూరు జిల్లా వెల: రు. 2-25.]

ఈ సంపుటిలో పైరుగాలి, స్మారధారి, అప్పిచ్చువాడ, వింతరైలు, అదర్శం, భేదాశకథ, అన్నదాత, ఉన్నమాట, సిల్లనగ్రామి, చక్రం—అనే పది రచనలు ఉన్నాయి. అన్ని యంతకుముందు వివిధ వ్యతికలలో ముద్రితమైనవే...

ఈ రచనలన్నీ 'కథ'లని చెప్పేందుకు వీలు లేదు. రచయిత తాను చెప్పదలుచుకున్నదాన్ని మాటగా, కేరుగా చెప్పడంతప్ప కథా స్వరూపాన్ని గురించి ఎక్కువగా వట్టింపుకోలేదనిపిస్తుంది. రచనలలో చక్కని కథనమూ, శక్తివంతమైన అలోచనా దోరణి గోచరిస్తున్నాయి కాని, 'కథలు'గా పఠితం మనసులలో నిలిచిపోగల అక్షణం లోపించిందని చెప్పక తప్పదు. అయినా రచయితకున్న కథనచాతురీ, అవ్వడకరమైన కైరీ మిక్కిలి మెచ్చదగినవి.

'పైరుగాలి'లో బుద్ధిగా చదువుకుంటున్న రాధమ్మ ఏమీ చదువుకోని రాముడికి మనసిచ్చి, మమ వాడటం రచయిత నేరుగా చిత్రించారు. 'స్మారధారి' కథలో ఇంకా ఉయ్యాలలోనే ఉన్న తన పసి కందు పెరిగి పెద్దవాడైనతర్వాత అడుకునేందుకు పనికివస్తుందని మధుద్రమ్మ పొరుగుపిల్ల రాడు కుంటున్న బంటిని మురుగుకొల్లలోనుంచి లీసే దాచింది. కాని గంగాబాయి గయ్యాళి బంటి దొంగను వానాదుర్యాపిలూ అడుతూవుంటే వినలేక కల్లనీళ్లు పర్యంతమై చివరకు ఆ బంటిని చాటుగా అక్కడే

పారేస్తుంది మధుద్రమ్మ.....ఇది ఈ సంపుటిలో మరొక చక్కని రచన.....విరంతరదాసలీలడైన విశ్వవాదం చాలామందిని ముద్దారమంచి రక్షించాడు. కాని అవసరమయ్యే అతన్ని అడుకునేవారే కరువై వారు. విశ్వవాదం మరణం మంచితనానికి మరణం వంటిది. 'అన్నదాత' అనే శిర్షిక క్రింది ఆ రచన అందువల్లనే గుండెలను కదిలించగలదు.

'అప్పిచ్చువాడ', 'వింతరైలు', 'భేదాశకథ', 'చక్రం', కూడా బాగున్నాయి. అదర్శం, ఉన్నమాట, సిల్లనగ్రామి ఈ మూడూ అంతంతమాత్రపు రచనలు.

రచయిత కథాస్వరూపాన్ని గురించి మరికొంచెం అలోచించి కృషిచేస్తే మిక్కిలి మంచిరచనలు చేయగలరని ఆశించేందుకు ఈ సంపుటి బండ్లపాక్ష్యమే యిస్తున్నది.

—పి.

హాన్ సర్జన్

[నవల. రచయిత: శ్రీ కొమ్మూరి నేణుగోపాల రావు. ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్ ప్రచురణ: యం. శేషి చలం అండ్ కో. మచిలీపట్నం, మద్రాస్, సికింద్రాబాద్. ప్రతులకు: ఆంగ్లప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, రాష్ట్రపతి రోడ్, సికింద్రాబాద్. వెల: రు. 2-00 పేజీలు: 228]

డా॥ ఎన్. మధుకరరావు హాన్ సర్జన్ న్ని చేస్తున్న, ఉన్నాపావంతుడైన, పెళ్లికాని యువకుడు. ప్రేయసిని చూడాలని ప్రయత్నించే తనలో తుల్యమయింది, మధు, వైద్యవిద్య లోతులు తెలుసుకొనే కోర్కెతో పొందుతాడు.

ఈ నవలలో రకరకాల జబ్బులు, (ఎందరు మమష్యులో అన్నిరకాల జబ్బులు) వాటికి దాక్టర్లు ఏం మందులు వాడతారో, ఆమందులు—వాటిపేర్లు, హాస్పిటల్ లిరిగే దాక్టర్లు, నర్సులు పేషెంట్లు, రోగులవెంట పచ్చినవాళ్లు, మందుల వాసనలు అదొక ప్రత్యేక లోకం.

ఒక వృత్తికి పాబంధించిన నవల. 'దాక్టరు కథ' తప్ప ఇంతవరకు ఆంగ్ల సాహిత్యంలో వెలువడి

నల్లు లేదు. అంతా వైద్యవృత్తి నంబంది సంగతిగా ఉన్న ఈ నవల ఈకోవల్ గుర్తింపదగింది.

శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలాచార్యులు. బి.బి.యస్. పూర్తిచేసి, హాస్ నర్వన్ పూర్తిచేసి డాక్టరుగావున్న రచయిత. పేరు ముందు 'డా||' అని పెట్టుకోక పోవటం సరిసపోకులు గమనించిన రచయిత. సయ మనం పార్వించదగింది.

ఈ నవలలో పాత్ర అయిన మధు వైద్యవృత్తి ప్రాణవదంగా భావించుకొన్న యువకుడు. ఆరంగంలో ఈ జీవితంలో తెలుసుకో గలిగిందంతా తెలిసికొని, దానివల్ల తన ప్రజలకు ఏమో మేలుచేయాలని భావించే యువకుడు. కాలానిక మననత్వం విపరంగా గుండెబిండి నింపుకొన్న సమాజాభ్యుదయ కాంక్షా బీబి. అంతకుంటే పైకి పైపైకి పోవాలని తలంచే తృప్తి కలవాడు. హాస్ నర్వన్ పూర్తి అయిన వెంటనే పై చదువులకోసం పైరేఖం అయిన యునైటెడ్ కింగ్డమ్ వెళ్లిపోయాడు.

ఈ మధుమట్టు చాలాపాత్రలు ఉన్నాయి. డాక్టర్లు, హాస్ నర్వన్లు, మొదలైనవాళ్లు. ఇంకా రోగులూ చాలాచాలా రోగాలూ ఉన్నాయి. అయితే ముఖ్యమైన పాత్రలు రెండు. నళిని నర్సు! మృదుల హాస్ నర్వన్!

మృదుల, నళిని ఆక్కచెల్లెళ్లనంటి వారు. ఇద్దరూ మధును ప్రేమించారు. నళినిపాత్ర ఎగ్రెసివ్ గా వుంటుంది. మృదుల పాత్ర డిపెన్డెన్ గా వుంటుంది. ఇద్దరికీ మాల్గాడ్లటం బాగాచేతనవుతుంది. మృదులలో వక్రొక్తి ఎక్కువ. నళినిలో స్వభావోక్తి.

నళిని మాటలు నిష్కల్మషంగా, అర్మీయంగా, పూటాయి. అమె ప్రేమలో స్వార్థంలేనట్లు రచయిత చిత్రీకరణ కొంతవరకు సహజంగానే వుంటుంది.

మృదుల పెద్దయింటి అమ్మాయి. మధుమ పెళ్లిచేసుకోవాలని ఆశపడుతుంది. అయితే కంగారు పడదు.

మధు తండ్రిలేడు. తల్లివుంది. వీడ కుటుంబం. కష్టాలుపడి చదువుకొన్నాడు. ఆశలున్నా వాడు. అమరాగం ఉండి లేనివాడు. నళినిని ప్రేమించ

డాక్ లేడో, మృదులను పెళ్లాడగండో లేడో తెలుసుకో లేనివాడు. యువకుల అవ్వనవ్వకు ప్రతీకవంటివాడు.

అర్థరాత్రి, ఎవరూ లేనప్పుడు ఒంటరిగా ఉన్న వాడి ప్రక్కలో - భార్యగానీ, ప్రేమినిగానీ, కానటు నంటి యువతి, ప్రేమించిందే అయివా - కూర్చుంటుందా? అవుననికానీ, కాదనికానీ చెప్పటం కష్టం! వృద్ధి వికారమయింది. ఏమయినా జరగవచ్చు.

అయితే, ఆ యువతిని, యువకుడయినవాడు కోర్కెలున్నవాడు, మాటలలో మానిని మనస్సు దొంగిలించగలవాడు, ఏదోఉన్నట్లు మాట్లాడే అంబా టున్న-యువకుడు 'నీ కేమెనా పిచ్చిపట్టిందా?... ఈ సాహసం బాగులేదు.' అంటాడా? లోకంలో ఏం జరుగుతుందోగానీ, నవలలోమాత్రం, మధు ఆమాటలు అన్నాడు. మరి, అమె వెళ్లిపోయిందా? పోలేదు. అయితే అపైన ఏంజరిగింది! కొంచెం జరిగింది. ఆ కథా కమామీషు బ్లాక్ అండ్ వైట్ లో ఉన్న నవలలో చదవండి.

ఈ నవలలో లేడీడాక్టర్లు చేసేపనులు వగైరా వగైరా చదివితర్వాత, కాలానిక జగద్విహారంచేసే యువకు తెపరైవా, పెళ్లికాని అడవిల్లయిన డాక్టర్లను పెళ్లిచేసుకొందామనే ఆశ ఇంకా జీవించ జేసుకొంటారా? అనుమానం!

మధు చాలా రోగాలకు, చాలామందులు నవలలో చెప్పేవాడు. వైద్యవృత్తి స్వీకరించిన శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలాచార్య వ్రాసిన నవల కొబ్బి ఆయాజుల్లు లకు ఆయామందులు సరైనవే అయివుంటాయి. ఆ దృష్టిలో ఇదొక టేబుల్ గ్ ఆయ్యే అవకాశం వుంది.

నవలలో రోగులు పొందే వేదన బాధలు కళ్లక కట్టిపట్లు గోచరిస్తాయి. పొప్పలలో వారానంటిం నవల చదువుతుంటే నేలాలముందు అవృత మనుతూ వుంటుంది.

బ్రెష్ట్ కేన్సర్ మగూర్చిపట్టించుకోని డాక్టర్! గుండెనొప్పి అని చెబుతున్న పోల్సాన్ నంటి వ్యక్తి హాస్ నర్వన్ పరాచికం భరించలేక కూలదడటం,

ఆ రాత్రి హౌస్ సర్జన్ బద్దకించటంవల్ల మరణించిన నసిబిడ్డ, తమ బాబులు నయంచేసే భగవంతుడుగా దాక్టరుకు అప్పిసంగతులూ చెప్పుకొనే వర్ణజనం. పెన్సిలిన్ ఇంజక్షన్ రియూక్షన్ వచ్చి చనిపోయిన నసిబిడ్డ, ఎన్నోకేసులు కళ్ళముందు తారాడుతాయి. హాస్పిటల్ వాలావరణం హృదయ విధారకంగా వుంటుంది. చూచి భరింపలేని వ్యక్తులు ఈ నవల చదివికూడా భరించలేరు. ఈ నవల చదవటానికి కొద్దో గొప్పో రైర్యం కావాలి!

నిరసాతుల్య రాజేశ్వరిని తట్టిలేపిన రోగి వ్యవహారం నవ్వు తెప్పిస్తుంది. అది భరింపదగిందిగానే వుంది. అయితే సుందరం ఎగ్జామినేషన్ ఎదుట నిలబడటం, ఆ పుట్టం నవ్వుతెప్పిస్తుందికాని వాస్తవికంగా వుండదు. హాస్పిటల్ నం, అవాస్తవికత నవలకు ఆపాదించుకోనక్కరలేదు.

డాక్టర్ వాగంటి సూర్యవారాధునిమూర్తి వ్రాసిన 'డాక్టరు కథ' ఈ 'హౌస్ సర్జన్' చదువుతుంటే తేవతేవకూ గుర్తుకు వస్తూవుంటుంది. ఒక రోగి, రోగం గూర్చి డా|| మూర్తి ఆ వున్నకంలో న్యగతంగా నలుక్కొనే దానికి, అదే స్థితిలో ఈ నవలలో శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు అనుకొనే దానికి సంబంధం కనిపిస్తూ వుంటుంది.

ఈ 'హౌస్ సర్జన్'లో హౌస్ సర్జన్ వేస్తున్న డాక్టరు మధు తన అనుభవాలు క్రమంగా చెప్పుకుంటూ పోతూవుంటాడు. నవల అంతా ఉత్తమ పురుషులతో చెప్పబడింది. 'సాధ్యావతి' ఉత్తమ పురుషులతో వ్రాయబడిన ప్రథమాంధ్ర నవల. తరువాతిది. 'గజాణం విడిచింది'. 'సాధ్యావతి'లో డాక్టర్ మాధవ్ తన జీవితం, హాస్పిటల్ అనుభవాలుతో సహా చెప్పుకు పోవటం కనిపిస్తుంది. ఈ 'హౌస్ సర్జన్' ఆ కోవలో మూడో నవల.

ఇటువంటి నవలలు ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఇంతకు పూర్వం లేవు. మను విశ్వేత, రచనా విశిష్టతలచేత, ఇటువంటి నవలలు పాకకలోకం బాగా ఆదరిస్తుంది.

మధు, మృదుల, నళిని ఈ మూ పాత్రలు

కొద్దితో కొద్ది కాలానికేగా కనిపిస్తాయి. మృదుల స్వీర్థం కొండ్లామయజీవితం తప్పలేదనిపిస్తుంది. నళిని త్యాగమయశీలం వెనుక కోరిన ఆనందపు కలయిక తృప్తికరింపబడి జాలి కలుగుతుంది. మధు అమాయకుడు, అర్థకుడులాగా కనిపిస్తాడు.

ఇటువంటి కథలు సినిమాకు బాగా నవికీ వస్తాయి. అనపాతంగావుండే సినిమా కథలకు, సహజతానపాతల సమ్మతితరూపంలోఉన్న ఈ నవలలోని కథ తీసిపోదు.

ఉత్తమ నవలా రచయితగా పేంందిన శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు రచించిన ఈ నవల 'హౌస్ సర్జన్' పాకకుం ఆమోద పాత్రమవుతుంది.

పిడితెడు ఆకాశం

[నవల: రచయిత: శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీ రావు. ఏమెస్కో పబ్లిష్ బుక్. వెం: రూ 2-00. పేజీలు 208]

దేశం ఎడగడం మానుకొంది. సమాజం తలలోంచి పుట్టుకొడుగులు పుట్టుకువస్తున్నాయి. జాతి జీవితం ప్రకవధంలో పయనిస్తూవుంది. వెనుదిరిగి చూచుకోకపోతే పరిష్కారం వుండని పతనంలో పడుతుంది. ఎందు కీసమాజంలో కొందరి నుడులువీరద ప్రాద్దు పాడుస్తుంది? ఎందుకు కొందరి బ్రతుకు లిలా తెల్లనారుతాయి? ఇదంతా వాళ్ళు చేసుకొన్న పాపమా? అందరి పాపాలు ఏకీకృతమై సీతరూపం రూపొందిందా అనిపిస్తుంది నవల చదివి ముగించిం తర్వాత.

ఏం తప్పుచేసింది సీత? ఎందుకింత పరిష్కారం అపార్యం అయ్యే జీవిత విషవలయంలో బంధింపబడింది— అనే అలోచన రేకెత్తిస్తుంది దీరచన.

సీత అయినంటి పుట్టిస అమ్మాయి కాదు. అయినా ఆమెలో ఆర్థికభవం వ్యక్తిత్వభవంగా, గుణభవంగా రూపొందలేదు. పయస్సు కొనితెచ్చిన గుండె బరువు పండువెచ్చెం అయితే, ఆ నెచ్చెం వలచిన వాళ్ళు పండించే వాళ్ళ పుతారని ఆమె అనుకోలేదు.

ప్రేమించినవాణ్ణి సర్వార్థతో సమ్మటం తప్పుకాదు. పయస్సుకు సహజమైన కోర్కెలకు

మనస్సు సంపదించటం వింతకాదు. ఆమె పెర్రెక్కి గట్టు దాటి ప్రవర్తించే కోరికతోనే యువతి కాదు. తనని తాను అదుపులో ఉంచుకోగల అత్మస్థైర్యం అలవర్చుకొన్న ఆమ్మాయి కాకపోలేదు. అయినా పతన మయింది. తిరుగులేని దెబ్బతింది.

గోపాలం సీతను మోసం చేయటంకోసం పుట్టు లేడు. ఆ మాటకొస్తే లోకం అంతటినీ జాలం చుట్టి చలాయించి పరిపాలించాలని పుణ్యపరిపాదలేదు. అయితే అందిన అనందం అరక్షణంకూడా ఆర్యం చేయకుండా అభిమానించే గుణం పుంజుకొన్నవాడు, అందుకే బంసీనపు నేలలోంచి బంగారం పెరుక్కు వచ్చిన పిచ్చిమొక్కును నేర్చుగా గుంజుకొన్నాడు. సీత శీలం చెడిందని దయచేయింది.

ఆమె అలాగే అయిపోవాలని ఆతను అనుకో లేదుగానీ, అనుకోని అవాంతరంవచ్చి, సీతకు దూర మయి పోయాడు. అంతరంగానీ అనక తనకలు బాహరంగా బాహరిల్లి లోలోపలి లోతుల్లో హృద యాలనిండా ఎలాంటి గతుకులు వృష్టించి (తరు కులకు ఆతుకులు చేస్తాయో నవల నిలుపుటద్దం లాగా చూపుతుంది.

ఆ పైన నాగరాజ కథ నాజాకుగా ప్రారంభ మవుతుంది. అతనికి సీతపై ఎనలేని గౌరవం వుంది. ఉన్నది వూరికే వుండలేదు. ఆమెను ఉద్ధరిద్దా మనే తలంపును తలుపుచాలు నుంచి తయారుచేసి సిద్ధమయిన రంగస్థలంవిలాదికి ఒడ్డికగా తీసుకు వచ్చింది.

గోపాలం మిత్రుడిగా, సీతను ఓదార్చసంసిన బాధ్యత తమ భుజస్కంధాలమీద గండరగోళంగా ఉండని నమ్మిన నాగరాజ నహృదయుడే అయికుడా, సీతానమూర్తరణ కాంక్షా సంయుతుడై కూడా, పెళ్లి చేసుకోంకా మనుకున్న వాడయికుడా సీత మొండి తనం, బండతనం, ఎండుగుండెతనం, మూర్ఖపు రాబండతనంనెల్ల పరిస్థితుల ఒరిగిడికి లొంగిపోయి, సీతకు దూరమయి పోతాడు. ఆమె నుడుటిమీద రెండో మచ్చ కాంతిమంతంగా ముద్రితమయి పోయింది.

మాధవరావు చిన్నవాడు చితకవాడూ కాదు. పిల్లాజెల్లా లేని, అల్లాటవృత్తు మెంకటవృత్తు ఏమీ కాదు. ఎల్లై ఏళ్లు ద్రాటాయి. పిల్లలు పెళ్లిడు

కెడిగిన వాళ్లు, కూతుళ్లున్నారు. కంటికాయితే నేమి కూతురుకు పెళ్లి చేయగలవాడు, లోకం తెలి సివవాడు. సీత నుడుటిమీద మంచితనం చాలున పపోయంమాట మెనుకనుంచి పెద్దతనం భద్రంగా మూట గట్టుకొని, ఆ మూటకు మూట సీతముఖం మీద క్షుమ్మరించి, ఆమె ముఖమంతా మచ్చ పడేట్లు చేస్తాడని ఎవరనుకొన్నారు? అయితే అంతా అయింది.

టైప్ నేర్చుకొన్న సీత ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి గుర్తాథం అధిమానం సంపాదించుకొని జీవితం భారంగా నెట్టుకు వస్తున్న ఘడియల్లో తిరిగిన మలుపు సీత జీవితంలో ఏమయినా కాంటి ప్రస రిస్తుందా? ఆమె ముఖంలోని మచ్చల మాలిన్యం సౌజన్యం రబ్బరుతో తుడిచివేస్తుందా ఆ పరిస్థితి ఎదురవుతుంది.

రచయితకు దయాదాక్షిణ్యం తక్కువగా వుంటాయనటానికి సీత నిదర్శనం. ఆమెకన్నీ కన్నీలే రావటం ఏమిటి? గుర్తాథంపై అధికారివచ్చి షార్ప్ క్షేత్రేచేసి, అన్ని పాంగులలో పార్టీ కావాలనటం ఏమిటి? అందుకు పాంగుల్లో ఒక పాంగు అంగంగా అంగిన కావాలనటం నబడే అయితే అందుకు సీత నిదర్శనం కావటం కోమల హృదయం ఉన్న పాతకుల గుండె రంపపుకోతలో తెగిపోతుంది.

గుర్తాథం మంచివాడనుకొంటే, ఇంకీంత మంచి పని చేస్తాడనుకొంటే సీత జీవితంలో సౌఖ్యపు నెలుగు పూవు కాంతుల పరిమళం విరజిమ్ముతుండనుకొంటే జనీమని గుర్తాథం ఆమెను నిష్కర్ అనటం ఏమంత బాగుంది? ఆమె తన శీలం తూలనాడబడాలని అనుకో నవ్వకుండా దయసీయంగా పరాధినిపడబడింది. అర్థ శస్త్రంతో, ఆమె అంగీకరించినప్పుడు ఆవేశయం ఎదురుకొంది. ఇద్దరు మంచివాళ్లమధ్య ఆమె—అంత దాకా దుమ్ముకైన ఒకడు—జీవిత పునరుద్ధరణ చేజీతులా చేసుకొంది పాపంకాదు పుణ్యం.

నవల చివరలో సీత ఒకచెక్కగా మిగిలిపోతుంది. అధి సమాధానం కాంక్షించే ప్రశ్న! వట్టిప్రశ్న కాదు.

శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీరావు వ్రాసిన ఈ నవల ఒక మంచి నృష్టి! నానవమో, అనానవమో. గాని

కార్యకరణ సంబంధంతో వ్రాయబడిన ఈ నవలను పాఠకులు బాగా ఆదరిస్తారు.

రచయిత సృష్టించిన అన్ని పాత్రలు కళ్ల ముందు మెదులుతాయి. చైతన్యవంతమయిన పాత్ర సృష్టి! మరుపురాని పాత్రలు చిన్నవే అయినా కుటుంబ రావు! గోవిందరావు! వర్ణనమ్మ! ఎంత చిన్న పాత్రలు అయినా ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వంతో భాసించేవిధంగా రచయిత చిత్రించిన తీరు అభినందనార్హం.

శృంగార సంబంధి విషయాలు వ్రాసేటప్పుడు రచయిత వ్యక్తిగతంగా కంగారుపడటం నవలలో అంతమందిదికాదు. ఎంత విషయం అయినా చెప్పవచ్చు గదా, వదలు జాగ్రత్తగా ప్రయోగించుకొంటూ. 'అమె అతనికి ప్రయోగాలు వేర్పింది' అనటం బాగుంటే ఇక ఏమయినా వ్రాయవచ్చు.

గోపాలం పేరును కుదించి పాల్ గ పింజటంలో 'పాలు ఏమిటి - పిలా పేరుగు' అని అవహాసం చదువుతుంటే 'ఏమ్మ శర్మ ఇంగ్లీషు చదువులో' డానియెల్ అనే పేరును డానియెల్ ఏమిటి ధనియాలు లాగా అన్న అవహాసం గుర్తుకు వస్తుంది.

'గోపాలానికి పెళ్లి ముఖ్యంకాదు - ప్రేమ ముఖ్యం' ఈ ప్రేమ అనే పదం ప్రస్తావనకానా అనే అర్థంలో ప్రయోగించబడింది. అది పరసంకాదు.

నవలలో అక్కడక్కడ నమకారీన సాహిత్యం పై చెబుకులున్నాయి. అవి నవలకు అధికత్యం ఆర్జిం పవు. రచయిత అసహనమాత్రం వ్యక్తం చేస్తాయి.

ఎక్కడో చదివిన వాక్యాలలాగా, గుర్తుంచు కొన్న భావాలలాగా, అక్కడక్కడా కొన్ని వాక్యాలు అనిపిస్తుంటాయి. ఈ రచయిత ఇతర రచనలలోని వాక్యాలో, మరి ఇతరుల సాహిత్యంలో ఏమూనోవున్న వాక్యాలో ఇదమిత్తంగా చెప్పటానికి కుదరదుగానీ, కొన్ని వాక్యాలు చదువుతుంటే, ఈవాక్యాలు మేమెక్కడో చదివినట్లున్నామని అనిపిస్తుంది పాఠకులకు.

పాత్రలు, సంఘటనలు, కథ, అపురూప మయినవి కావు. కానీ తీర్చిదిద్దిన తీరు, అందుకు చూపిన వేర్పు నవలకు శక్తిని ప్రసాదించాయి.

తెలుగు సాహిత్యంలో యువకుల ఉత్కంఠకు

అహారంగా వెలికివచ్చిన రచన ఈ నవల. దీనిని చదివిన కోమల పృథయులు నీతిపాదిన దయనీయ జీవితం తలుచుకొని ఒక నిమిషం అయినా బాధపడతారు.

ని రీ డ్స్

[నవల: రచయిత: శ్రీమతి ఉన్నవ విజయ లక్ష్మి ఏమెక్కో పాకెట్ బుక్. వెం: 2-00. పేజీలు 160.]

'రాధ అల్లవారింటికి వెళ్లిన మరుసటిరోజు మంచి, కొత్త పెళ్లి కూతురనే సంకోచం అయినా లేకుండా ఇంట్లో పనిపాటులన్నీ చేయమంటేవారు.

తల్లిచాలు దిడ్డగా పెరిగిన రాధకు పెళ్లిలో బాధలు ప్రారంభమయ్యాయి. అల్లింట్లో అందరూ ఆమెను బాధించారు. చివరకు భర్త కూడా ప్రేమగా చూచుకొంటున్నట్లు నటించి పుట్టింటిమంచి డబ్బు తీసుకురమ్మనే ప్రబుద్ధుడు.

రచయిత రచన గమక అల్లింట్లో అటు వంటి కష్టాలుంటాయో అని సంశయం కలిగించుకో నక్కరలేదేమో!

రాధ ఏడుస్తూ ఇప్పించిన డబ్బుతో మోటారు సైకిల్ కొనుక్కొన్న భర్త, పట్టణమంచి తిరిగి వస్తూ ప్రమాదంలో పడి గతించాడు.

ఇక్కడ రచయిత పాధించిన కవితా నత్వం గమనించిన పాఠకులు ఆనందిస్తారు.

చెడీ, అన్నదగ్గరకు చేరుకొంది రాధ. అన్న ప్రకాశం, వదిల కామాక్షి. వదిల తమ్ముడు అంజ నేయులు సార్థక నామచేయుడు.

'ఏమ్మ చూస్తే వెళ్లి జాలేమింది రాధా. ముప్పు పాపం, జీవితంలో ఏం చూశావని?...సోనీ అని చూ అక్కయ్యకి బావకి అయినా నీకు మర్రి పెళ్లి చేద్దామన్న పుద్దేళ్ళం ఎందుకు కలగదో.....మా అక్కయ్య మరీమ!...ఇంటి నవంతా నీచేత చేయమన్నా నిన్నో దాపిదానిలా చూస్తోంది.'

అంజనేయులకు రాధంటే శాలి లేదు. వాంచ పుంది. ఆమెను పెళ్లాడుదామనే వత్సంకల్పంలేదు.

అతని మూలంగా ఆమె కష్టాలు మూడు వూలూ అరు కాయలుగా విరాజిల్లాయి. రైలుక్రింద పడ బోయింది. సినిమాలో కథానాయకుడులాగా వేరుగోపాల రావు వచ్చాడు. ఆమెను రక్షించాడు.

నవల ఈ సంఘటనలో ప్రారంభమవుతుంది. ఇంతకుముందు కథంతా ప్లేస్ బేక్ లో చెప్పబడింది. ప్రయోజనం పరిశీలనార్హం!

అతను వేరుగోపాలరావు, ఆమె రాధ! ఇంకే ముంది వాళ్ళిద్దరికీ పెళ్ళయిపోతుంది. అయితే అంత త్వరగా కథముగిసి పోలేదు. రాధ మానసిక వాంచల్యం అంజనేయులు దుష్టబుద్ధి, వేరుగోపాలరావుకు కలిగిన అవాంతరాలు అన్న ఏకంఅయి కథ పెంచాయి.

పార్వతీవంటి ఉత్తమ స్నేహితురాలు, ఇందిరమ్మవంటి మంచి వాళ్ళు ఉంటే ఎవరకయినా ఎందుకుంటాయి కష్టాలు! అందుకే రాధ కష్టాలు మంచుతెరలు విచ్చిపోయినట్లు తోలిగిపోయాయి.

'జరిగిందంతా మరిచిపోయి మనచేతిలో ఏమీ లేదు. మనం కేవలం పరిస్థితులకు బానిసలం' అని వేలు అంటే 'మిమ్మల్ని భర్తగా పొందగలిగిన నేమెత్ అదృష్టవంతురాలని' అంది రాధ. ఆ పైన 'తప్పిగా భర్తగుండెల్లో తలదాచుకొంది రాధ' నవల సమాప్తం.

రచయిత రచనలో స్త్రీ స్త్రీని ఎలా మామూలం చేశాడో తెలిసిందానికంటే, రచయిత్రి రచనలో స్త్రీ స్త్రీని ఏ విధంగా దర్శిస్తుందో తెలిసి అనుదం కలుగుతుంది. ఈ నవలలో ఆ దృక్కోణం వుంది.

ఈ నవలలో అంతా మంచితనం, లేదా అంత చెడ్డతనంతో పాత్రలున్నాయి కాని, మంచి చెడ్డం కలగలుపుగా పాత్రలు లేవు.

మంచివాడయిన వేరుగోపాలరావు - డాక్టర్ - మంచిదయిన రాధతో, మంచిగా మనసుకంటే కలిగిన కష్టం వాళ్ళకు ఎన్నో కష్టాలు కలిగించింది.

సంఘటనలు బలంగానూ లేవు. పాత్ర స్పష్ట సహజంగానూ లేదు. కానీ స్త్రీ హృదయాత్మి, కల్పనా మయమయిన వాంచలు, వాంఛాసిద్ధికొసే ప్రయత్నించే తీరు, ఈ నవలలో గోచరమవుతాయి.

ఒక్కరికీ ఎక్కువగావుంటే, ఏం చేయాలో తెలి

యకపోతే పొద్దుపువ్వులకొసం ఈ నవల కొం క్లేవంగా చదువుకోవచ్చు.

—రవి.

బాలగంగాధరతిలక్ నాటికలు

1. సువ్తశిల. వెల: రూపాయి. 2. సుచిత్ర (వణయం. వెల: 75 పైసలు. ప్రతులకు: విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్. ఏలూరు రోడ్డు విజయవాడ—2.]

'సువ్తశిల' అపార్య గాథ. ప్రత్యధమంగా పుస్తక రూపంలో ముద్రిత ముంది.

'సుచిత్ర వణయం' యువతీ యువకుల విచిత్ర వణయగాథ. ఇంతకుముందు 'భారతి'లో ముద్రితం.

అందరికీ తెలిసిన కథలాగా 'సువ్తశిల'లోని అపార్య కథలేదు. మార్పుచెందింది. అమార్పునరసంగా వుంది. సహృదయ హృదయామోదకరంగా రూపొందింది.

'సువ్తశిల'లో నాటికీయత వుంది. అలోపం లేదు. అయినా అది కావ్యంగా రచింపబడితే మరింత శోభావహంగా వుండేది.

'సువ్తశిల' నాటిక అయినప్పటికీ రసజ్ఞుడైన కవి చేతిలో అందాలు నంతరించుకొన్న రసపారమ్య సిద్ధిపొందిన కావ్యంలా కనిపిస్తుంది.

తిలక్ కవిత్వంలాగా సువ్తశిల గోచరిస్తుంది. ప్రతిపదంలోను, ప్రతివాక్యంలోను కవితామృత్తి గోచరించి కవితాకళాఖండికగా 'సువ్తశిల' ఎదుట నిలుస్తుంది.

సమర్థులయిన నటీనటులు ప్రదర్శించితే ఒక పూర్ణరసమయ స్వప్నంలా నాటిక ముగుస్తుంది.

నాటికలో న్యస్తం సాధించిన ఫలితం నాటిక అంతటికీ లేవచ్చు ప్రసాదించింది.

అపార్య పాండర్యం భావించిన తిలక్ పాండర్య దృష్టి రసజ్ఞులు నాటికలో పరికింవగల్గుతారు. ఆనందపారవశ్యంలో మునిగిపోగలుగుతారు.

ఆమె, 'అవయవాం పాండికలో మెత్తని మెరుగులో, కాలాన్ని ఓడించే శక్తి కనిపిస్తుంది. ఆమె పరిపూర్ణ యావనవతి.'

అమెకు కలవచ్చింది. అందరికీ వస్తాయి కలలు. కలల్లో ఎందరో కనిపిస్తారు. అమెకు ఒక మనోహర, సుందరాకారం గోచరించింది. హృదయ గతభావనకు భ్రతవల్ల వచ్చు సౌందర్యం వ్యక్తమవుతుంది.

అమె వెన్నెల్లో ఆకాశవధంలో ఎగిరిపోతూ వుంది కలలో. 'వెన్నెలజరిఅండుగం లేతమబ్బుగముల్ని' తొంగించుకొంటూ వెళుతూవుంది. ఎంత చక్కని కల!

కలలో ఉజ్జ్వలం, బలిష్ఠ తమయస్థిగల యువకుణ్ణి చూచింది అపార్య. నాతో వృత్తాత్మకంలో పాల్గొనమని ఆహ్వానించింది. అమె మన్మథ తాసం-రచయిత చిత్రించిన తీరు హృదయం కదిలిస్తుంది.

అతని కాగితలో ఒదిగిపోతున్న నమయంలో అమె రాయిగా మారిపోతున్నట్లు వచ్చిన కలమూలంగా భావి కథా సూచనల ప్రరోచన పరిశీలనలు ఉంటాయి.

కల కరిగిపోయితర్వాత నందినితో అమె తన కల చెప్పుకోవటంతో హృదయం చెప్పుకోన్న తీరు చూచి, ప్రచండార్పధర్మ వ్యవృత గౌతమ మహర్షి సహధర్మచారిణి శారీరక సంక్షోభం దూరీకృతం వేయలేకపోవటంవల్ల పాతకులు మనస్సు చిత్రహింస పొందుతుంది.

అపార్య వాంఛ అవహణం అనలేదు, గౌతమ మహర్షి నిష్ఠ అసంగతం అనలేదు పాతకులు. ఆ ధర్మ సంఘర్షణ ఈ నాటిక-సుప్తశిల.

గౌతమ మహర్షి సామాన్య మానవుడిలాగా రూపొందలేదు. అమె వ్యధ అర్థం చేసుకోలేదు. సునంద సుమంతల ప్రణయైక జీవనం అపార్య బాధోద్ధీపన కారకమయింది.

ఇల్లాలు ఇల్లునిడిచి అర్థరాత్రి వెలుపలికి పోవటం ధర్మబద్ధం కాదు. ఎంత శారీరక చాంచల్యం ఉన్నా, కుంసతి అయిన అపార్య అర్థరాత్రి అలా వెళ్ళటం తప్పుకదా!

కాదని చెప్పటానికి సునంద సుమంతల

సాత్రలు. వాళ్ళు లేకపోతే అమె గడప దాటేది కాదు.

ఇక్కడ మంచివెడ్డం మీమాంసవచ్చి సుమంతుడు 'నాకు సఖిమూ దుఃఖిమూ కావాలి. రెండూ ఉన్న యీ లోకమే కావాలి' అని పలుకుతాడు. అయితే అది రచయిత గొంతు!

కలలో కనిపించిన యువకుడునంటి వ్యక్తి ఇంద్రుడై ఎదురై, అమెను అసురాభిక్ష అర్థిస్తే, అత్కార్పణ, శరీరార్పణ చేసుకొంటుంది అపార్య.

సమీపపదీజలావగాహడై గౌతమమహర్షి తిరిగివస్తూ చూడరానిదృశ్యం చూచి 'కోభావేశంతో, 'నీవు శిలగా మారిపోవాలని-అపార్యమా, 'నీ దేహం వలెనే నీ చరిత్రకూడా యీ కళంకాన్ని మోసుకు' పోతుందని ఇంద్రుణ్ణి శపిస్తాడు.

'ఇంద్రుడి మాటలలో'-భూలోకవాసులు తమ మధ్య సౌందర్యాన్ని బలికనివ్వరు'-రచయిత హృదయం.

ఈ నాటికలో పాటలూ, పద్యాలూ ఉన్నాయి. వజ్రం కొంతవరకు పౌరాణిక నాటకాలలోవలే సాగింది. అయితే వచనంలో కవిత్వం ధ్వనించింది. ప్రత్యక్షర రససాక్షాత్కరంగా నాటిక నడిచింది.

భావంలో తిలక్ దృష్టిని నిరసించే-సంప్రదాయాల సంకెళ్ళతో నీలినియమాల జైల్లో నివసించాంనుకొనే వాళ్ళెవళ్ళయినా-అవకాశం వుంది.

ప్రదర్శనలోని సాధకవాదకాం ప్రసక్తి అటుంచి అందరూ పశంపదగిన చక్కని-రసమయ కావ్యంవంటి-నాటిక సుప్తశిల.

'సుచిత్ర ప్రణయం' ప్రదర్శనామకూలత సంతరించుకొన్న నాటిక. ఎన్నోపట్ల ప్రదర్శింపబడి చక్కగా రక్తి కట్టించింది.

శేఖరం అత్మవిశ్వాసం, ఆశంబలమైన పట్టుదల పాతకుల, ప్రేక్షకుల హృదయాలకు గిరిగింతలు పెడుతాయి.

అతను వీడవాడు. డి. వి. చదువుకొన్నవాడు.

తెలివైనవాడు. 'అద్దెగది అద్దె చెల్లించలేనివాడు. వీధుల వెంట తిరిగేవాడు. 'మధ్యతరగతి యువకుడు.'

రంగనాథం శేఖరంను గూర్చి 'మధ్య పత్తి సాన్నిక జీవితం. కథలు వ్రాయడానికి నాటకంలో వేషాలు చెయ్యడానికి పనికొస్తావు' అంటాడు.

అయితే శేఖరం ప్రేమించటానికికూడా పనికి వస్తానని నిరూపించుకొన్నాడు. సుచిత్రను ప్రేమించాడు. ఆ ప్రేమ వ్యక్తం చేసుకొన్నాడు. తిట్లు దీవెనలుగా స్వీకరించాడు.

సుచిత్ర కలవారి అమ్మాయి. కనురుకోవటం కళగా అభ్యాసం చేసింది. అంతగా ప్రేమించే శేఖరంను ఇంతగా తీసిపారేసింది. అమె పటన గమ్యుత్తుగానే వుంది.

సోమయాజులు వరయిన పాత్ర! డబ్బుకోసం అలా వీడించే వాళ్ళు తక్కువమంది ఉండరు. వంతులుతో శేఖరం మాట్లాడిన తీరు, ఇచ్చిన తోకలా విచిత్రంగా వుంటాయి.

రామనాథం పుత్రికా జీవి. ఆయనకు 'ప్రపంచంలోకల్లా ప్రాణ సమానమయింది' 'కూతురు సుభద్ర'. ఆమెకోసం ఆయన చేయని పనిలేదు.

రామనాథం పాత్ర, ప్రారంభంలో ఉన్న పాత్రలు లిష్టలో చేరలేదుగానీ, చేర్చుకోవచ్చు. అదెవరి పాత్ర పాటు అయినా రామనాథంలో కలిపి నాటికలో మొత్తం ఆరు పాత్రలు. అందులో ఒక స్త్రీ పాత్ర! వదర్శనకు అప్పివిధాల అనుకూలంగా వుందీ నాటిక.

శేఖరం 'ఆప్టిమిజమ్' అతన్ని రామనాథం ఇంటికి సుచిత్ర వెంట తీసుకువస్తుంది. అక్కల్లాంచి మంచివాటకీయతతో సాగింది నాటిక. సుచిత్రతండ్రితో శేఖరం తనను బాధించాడని చెప్పబోతుంది. ఆమె ప్రతి పదమూ మధ్యలో తుంచి, నేర్చుగా కథ అల్లుకు పోతుంటాడు శేఖరం. అనుకోకుండా మంచిఉద్వేగం ఇచ్చేస్తాడు శేఖరంకు రామనాథం.

సోమయాజులు రంగస్థల ప్రవేశం చేశాక కథ క్లయిమాక్స్ అందుకొంటుంది. అప్పుడే చూస్తూ వుండగా వేదికపైన ఉన్నట్టుండి దెబ్బలాట మొదలవుతుంది.

అప్పుడు సుచిత్ర మరీ సుచిత్రంగా అందరికీ అశ్చర్యకరంగా శేఖరం నాకు కాబోయే భర్త అని వెలుకతుంది.

అది నాటికలో చక్కని మలుపు. ప్రేక్షకులకు, పాఠకులకు కావలసిన ముగింపు. వున్నకంలో వాళ్ళు, చదివేవాళ్ళు, రంగస్థలంమీద వున్నవాళ్ళు, ప్రేక్షకులూ అందరూ ఆనందం పొందుతారు.

'సుచిత్ర ప్రణయం' విండా హాస్యం. వినోదం కలిగింపగలిగే నాటిక.

రెండు నాటికల ముద్రణ చక్కగా వుంది. అచ్చుతప్పులు అధికంగా లేవు.

అనాయాసంగా 'సుచిత్ర ప్రణయం', ప్రయత్నించి 'సుప్తశిల' వదర్శించుకోవచ్చు.

ఉత్కంఠతో ఆనందంగా 'సుప్తశిల, వినోదంగా 'సుచిత్రప్రణయం' చదువుకోదగిన నాటికలు.

తిలక్ రచనలు అన్నీ పుస్తకాల రూపంలో ప్రచురిస్తున్న విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ కృషి ప్రశంసనీయం.

—మనోరాణి

పురుషోత్తమ చరిత్ర

అలెగ్జాండర్ ను ఎదిరించిన పురుషోత్తమ చరిత్రను వర్ణించే పది అశ్వాసం మహాకావ్యం. రచయిత—శ్రీ పోతరాజు పురుషోత్తమరావు. పుటలు—300—వెల—4--00. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ పోతరాజు పురుషోత్తమరావు, సీనియర్ తెలుగు పండితులు, మాజేటి గురవయ్య హైస్కూలు, బ్రాహ్మపేట, గుంటూరు - 3.

స మ స్యా పూ ర

రచయిత — శ్రీ రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణ. దీనిలో రచయిత, అదనపదన పూరించిన సమస్యలున్నాయి. పుటలు—38. వెల—0-50. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణ, అంతేమయ్య స్వామి గుడిపర్ల, అరండల్ పేట, నరసరావుపేట, గుంటూరు జిల్లా.

విరినవిరులు

నమస్కారణములు : రచయిత—శ్రీ వి. పి. శ్రీరాములు. పుటలు-26. వెల-0-50 (ప్రాప్తి స్థానం—శ్రీ వి. పి. శ్రీరాములు, అజంతా ప్రింటర్స్, పుత్తూరు.

ప్రతిజ్ఞార్థనీయము

నాటకం. రచయిత శ్రీ వృషాద్రిపతి, పుటలు-112. వెల: 2-50. (ప్రాప్తి స్థానం—శ్రీ వేణుగోపాల స్వామి సేవాశ్రమము, పూడివాడ, దూలిపూడి, వయారేపల్లె తాలూకా. గుంటూరుజిల్లా.

శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకము

శ్రీ వాడేవు నారాయణమూర్తి. పుటలు-34. వెల: తెలియదు. (ప్రాప్తి స్థానం—శ్రీ సాహితీసాహివి, పిండిస్రాయి వారిపేటి, కాకినాడ.

జైజవాన్ - జైకిసాన్

స్త్రీ ప్రాశస్త్య నాటకం. రచయిత—శ్రీ దుగ్గి రాం గౌరీమనోహరరావు. పుటలు-28. వెల-1-00. (ప్రాప్తి స్థానం—ఎన్. వి. ఆర్. పబ్లికేషన్స్, మండపేట, తూర్పు గోదావరిజిల్లా.

భక్తవత్సల శతకము

రచయిత—శ్రీ నల్లపిను సత్యకేశవరావు; పుటలు-30. వెల-తెలియదు. ప్రతులకు—శ్రీ నల్లపిను సత్య కేశవరావు, అనకాపల్లి, విశాఖ జిల్లా.

హృదయవీణ

ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత—శ్రీ ముప్పగోవి నాగేంద్రగౌడు. పుటలు-54. వెల-0-50. (ప్రాప్తి స్థానం—సాహితీ కళాసమితి, కల్యాణదుర్గము, అనంత పురంజిల్లా.

ప్రణాళికాగీతాలు

వెలుపురు రచించిన గీతాల సంపుటి. పుటలు: 14. వెల తెలియదు. (ప్రాప్తి స్థానం—ప్రణాళికావేదిక, వ్యవసాయ కళాశాల: బాపట్ల, గుంటూరు జిల్లా.

మొగ్గతొడిగిన ఎరగులాపీ

శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ జీవిత చరిత్ర. రచయిత—కె. ఎ. అబ్బాస్. అనువాదం—శ్రీ రావూరి భరద్వాజ. పుటలు-112. వెల-సాదా ప్రతి రూ. 5-00; అట్టు టైండు రూ. 7-00. రాజాటైండు 10-00 (ప్రాప్తి స్థానం—ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, రాష్ట్ర పత్రి రోడ్డు, సికింద్రాబాద్.

